

The Project Gutenberg eBook of Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus 1: Lapsuus, by graf Leo Tolstoy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus 1: Lapsuus

Author: graf Leo Tolstoy

Translator: Arvid Järnefelt

Release date: September 4, 2016 [EBook #52981]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAPSUUS, POIKA-IKÄ, NUORUUS 1: LAPSUUS ***

E-text prepared by Jari Koivisto

Note: Project Gutenberg has the other volume of this work. Volume II: see <http://www.gutenberg.org/ebooks/52982>

LAPSUUS, POIKA-IKÄ, NUORUUS I

Kolme novellia

Kirj.

LEO TOLSTOI

Suom. Arvid Järnefelt

Helsingissä,
Kustannusosakeyhtiö Otava,
Päivälehdän kirjapainossa 1904.

SISÄLLYS:

Lukijalle.

Lapsuus:

- I. Kotiopettaja Karl Ivanovitsh.
- II. Äiti.
- III. Isä.
- IV. Oppitunnit.
- V. Mielipuoli.
- VI. Metsästysretken valmistukset.
- VII. Metsästys.
- VIII. Leikit.
- IX. Vähä niinkuin ensimmäisen rakkauden tapaista.
- X. Mikä ihminen oli isäni?
- XI. Työhuoneen ja vierashuoneen toimia.
- XII. Grisha.
- XIII. Natalia Savishna.
- XIV. Ero kodista.
- XV. Lapsuus.
- XVI. Runoelma.
- XVII. Ruhtinatar Kornakova.
- XVIII. Ruhtinas Ivan Ivanovitsh.
- XIX. Iivinit.
- XX. Tulee vieraita.
- XXI. Ennen masurkkaa.
- XXII. Masurkka.
- XXIII. Masurkan jälkeen.
- XXIV. Vuoteella.
- XXV. Kirje.
- XXVI. Mikä meitä maalla odotti.
- XXVII. Suru.
- XXVIII. Viimeiset surulliset muistot.

LUKIJALLE.

Tästä Leo Tolstoin teoksesta ilmestyi Venäjällä ensimmäinen osa. "Lapsuus", jo vuonna 1852, ja oli kirjailijan ensimmäisiä julkaisuja. Sittemmin ilmestyi teoksen toinen osa, "Poika-ikä", v. 1854, ja vihdoin kolmas osa, "Nuoruus" yhdessä edellisten osien kanssa eli siis koko teos yhtenäisenä kolmiosaisena kertomuksena v. 1857. Leo Tolstoin nimi tuli sen johdosta heti tunnetuksi yli koko Venäjän, vieläpä laajalti sen ulkopuolellakin.

Vaikka tällä elämäkuvauksella, katsoen sen tavattomaan vilkkauteen ja syvällisiin sielullisiin analyysihin, helposti saattaisi otaksua olevan autobiograafisen luonteen, ei asianlaita ole kuitenkaan sellainen, — kuten myöskin tekijän läheinen ystävä N. Strahow asiantuntijana vakuuttaa. Tämä koskenee erittäinkin kertomuksen muutamia etualalla olevia sivuhenkilöitä. Niinpä esimerkiksi tekijän äiti on kuollut paljoa aikasemmin kuin kertomuksessa kuvataan. Kertomuksen "isän" mallina lienee myös ollut juku toinen henkilö kuin kirjailijan isä.

Mutta mitä päähenkilöön tulee, joka ensimmäisessä personassa kertoo tässä elämäkertansa, niin voinee erehtymättä sanoa, että tekijän omat syvimät ja voimakkaimmat lapsuuden vaikutukset ovat ainoastaan siirretyt objektiivisesti kuviteltuun ja piirreltyyn romaanihenkilöön.

Kertoja vie lukijan valoisaan, tunteista rikkaaseen, lämpimään lapsuuteensa; sitten yhtä elävästi kuvaa poika-ikänsä levottomampaa, ristiriitaisuuksia sisältävää ja jo vähän kylmyyttä huokuvaa kehityskautta, sekä tekee vihdoin tiliä nuoruutensa ajoista, joihin lapsuuden valoisat vaikutukset ovat peräti sammuksissa ja hän seisoo — vaikka kotolaisten, ystäväin ja seurapiirin ympäröimänä — sittenkin ypö yksin täydellisen turmeltumisen ja oman siveellisen tunnon tienhaarassa. Tässä kaikessa on niin paljon elettyä ja koettua, niin paljon yleisinhimillistä, että, huolimatta kertomuksessa esitetyn aitovenäläisen ylimyselämän oudoista ulkonaisista puitteista, jokainen lukija, joka tämän kertomuksen lukee, on uudestaan elävä oman muinaisen lapsuutensa muistoja, onpa hänessä ehkä heräävä semmoisiakin muistoja, jotka muuten olisivat ikuisiksi painuneet unhotukseen.

Ainoastaan elettyä ja koettua voi niin kuvata. Ja siitäpä riippuukin tämän teoksen suuri ansio

kirjallisena tuotteena yleensä, sekä sen erikoinen merkitys juuri Leo Tolstoin kynästä lähteneenä kuvauksena.

Virkby 22 p. lokak. 1904.

Arvid Järnefelt.

LAPSUUS

Novelli

I

KOTIOPETTAJA KARL IVANOVITSH.

Elokuun 12 päivänä vuonna 18— eli juuri kolme päivää syntymäpäivästäni, jolloin täytin kymmenen vuotta ja sain niin mainioita lahjoja, kello 7 aamulla, heräsin siihen että Karl Ivanovitsh sokeripaperista tehdyllä ja kepin päähän kiinnitetyllä letkaimella napautti karpäsen juuri pääni yläpuolelta. Hän teki sen niin taitamattomasti, että keppi kävi suojelus-enkelini kuvaan, joka riippui vuoteen tammiselustassa, ja että karpänen putosi suoraan päähäni. Unisena minä kurottauduin lämpimän peitteen alta asettamaan heiluvaa enkelinkuvaa, karistin tapetun karpäsen lattialle ja aukasin silmäni juuri sen verran, että sain isketyksi vihasen katseen maisteriin. Tämä ei ollut ollakseenkaan. Kirjavassa, pumpulivuorisessa yönutussaan, samanverkaiseen vyöhön vyötettynä, päässä punanen, kudottu tupsumyssi, ja lämpimät pukinnahkasaappaat jalassa hän vaan jatkoi pyydystystään, väijyen karpäsiä seinävierillä ja letkautellen niitä kuoliaaksi.

"Vaikka olenkin vielä pieni, mutta miksi hän kiusaa minua?" — ajattelin. — "Eipäs se tapa niitä Volodjan vuoteen luona; siellähän niitä on paljon! Ei, Volodja on minua vanhempi, minä olen nuorin kaikista, siinä se on koko asia. Ei se muuta mietikään, kuin vaan miten saisi minua kiusata. Se näkee ihan hyvin, että olen hereillä, mutta ei vaan ole mitään huomaavinaan, inhottava ihminen! Yönuttu, ja päähine, ja tupsu, — kaikki ne ovat yhtä inhottavia."

Sillaikaa kuin ajatuksissani näin harmittelin Karl Ivanovitshille hän oli jo mennyt oman vuoteensa ääreen, katsahdanut kelloonsa, joka lasihelmillä kirjaillussa kenkäsessä riippui hänen vuoteensa yläpuolella, pannut karpäsetkaimen naukaan, ja nyt kääntyi meihin päin, ollen nähtävästi mitä paraimmalla tuulellaan.

— Auf Kinder, auf!... s'ist Zeit. Die Mutter ist schon im Saal! hän huusi tuolla hyvänsuovalla saksallaan, lähestyi minua, istahti jalkojeni puolelle ja veti taskustaan esille nuuskarasian. Minä olin nukkuvinani. Karl Ivanovitsh ensin nuuskasi, pyyhki nenänsä, näpähytti tupakin sormistaan ja vasta sitten kävi käsiksi minuun. Naurahdellen hän alkoi kutkutella varpaitani. — Nun, nun, Faulenzer! hän puheli.

Vaikka olin hyvin kutkun-arka, en kiusallakaan hypähtänyt vuoteeltani enkä ruvennut vastaamaan hänelle, vaan piilotin pääni yhäkin syvemmäksi tyynyjen alle, sätkäyttelin kiivaasti jalkojani ja ponnistin kaikki voimani ollakseni nauramatta.

— Kuinka hyvä hän sentään on ja kuinka hän meitä rakastaa, ja minä kun niin pahaa hänestä ajattelin!

Hermostutti sekä omat ajatukseni että Karl Ivanovitsh, — yhtäikaa sekä nauratti että itketti.

— Ach, lassen Sie, Karl Ivanovitsh! huusin kyyneleet silmissä, pistäen pääni esille tyynyjen alta.

Karl Ivanovitsh hämmästy, jätti kutkutuksen sikseen ja levottomana rupesi kyselemään, mikä minun on? olenko pahaa unta nähnyt?... Hänen miellyttävät saksalaiset kasvonsa, se osanotto, jolla hän koetti arvata kyynelten syytä, saivat ne virtanaan vuotamaan: minua hävetti, enkä voinut ymmärtää miten hetki sitten saatoin olla rakastamatta Karl Ivanovitshiä ja inhota hänen yönuttuaan, päihinettään ja sen tupsua; nyt tuo kaikki päinvastoin tuntui sangen suloiselta, ja tupsu se juuri selvästi todistikin hänen hyvyttensä. Sanoin itkeväni siksi että olin muka nähnyt pahaa unta — mamma oli muka kuollut ja viety haudattavaksi. Sen kaiken minä keksin, sillä en lainkaan muistanut mitä unia olin yöllä nähnyt; mutta kun Karl Ivanovitsh kertomuksestani liikutettuna alkoi rauhotella minua, minä aloin kuvailla todellakin nähneeni tuon hirveän unen, ja kyyneleet vuotivat jo muusta syystä.

Kun Karl Ivanovitsh jätti minut rauhaan ja minä nousin istumaan vetääkseni sukat pieniin jalkoihini, lakkasivat kyyneleet hetkeksi vuotamasta, mutta keksityn unen synkistä ajatuksista en päässyt. Huoneeseen tuli palvelijamme Nikolai — pieni, puhtonen mies, aina totinen, tarkka töissään, Karl Ivanovitshin nöyrä ja uskollinen ystävä. Hän toi meidän vaatteemme ja kenkämme: Volodjalle oikeat saappaat, mutta minulle toistaiseksi nuo iänikuiset puolikengät, joissa oli pienet rusetit. Hänen nähtensä en olisi ilennyt itkeä; sitäpaitsi aurinkokin niin ilosesti säteili ikkunassa, ja Volodja seisten kumartuneena pesuvadon ylitse matki Maria Ivanovnaa (sisaren kotiopettajaa) nauraen niin makean raikkaasti, että sai totisen Nikolainkin hymyilemään. Sillä oli pyyhlinliina olalla, toisessa kädessä suipot ja toisessa vesikannu, ja hilliten vallatonta Volodjaa se puheli:

— Kas niin, Vladimir Petrovitsh, jo riittää, peskäähän nyt itsenne.

Minä reipastuin kokonaan.

— Sind sie bald fertig? kuului luokkahuoneesta Karl Ivanovitshin ääni.

Se ääni oli nyt ankara eikä siinä enää ollut sitä hyvyyden sävyä, joka oli minut saanut liikutuksesta itkemään. Siellä luokkahuoneessa hän jo oli kokonaan toinen mies, siellä hän oli päällikkö. Minä puin ja pesydyin kiireimmän kautta ja harja kädessä märkää tukkaani silittäen ilmestyin hänen eteensä.

Karl Ivanovitsh istui lasit nokalla kirjaa lukien tuolla ainaisella paikallaan ikkunan ja oven välillä. Oven vasemmalla puolella oli kahdet hyllyt, toinen meidän, lasten, toinen Karl Ivanovitshin, *oma*. Meidän hyllyllämme oli kaiken lajisia kirjoja, sekä oppikirjoja että muita, toiset niistä olivat pystyssä toiset kumollaan. Ainoastaan kaksi suurta punakantista nidosta Histoire des voyages nojasi vankasti seinään; sitten seurasi pitkiä ja paksuja ja suuria ja pieniä kirjoja, kansia ilman kirjoja ja kirjoja ilman kansia: jotka kaikki aina sikin sokin koottiin, painettiin läjään ja työnnettiin hyllylle, kun ennen väliajan alkamista tuli käsky järjestää kirjasto, kuten Karl Ivanovitsh kuuluvalla äänellä tätä hyllyä nimitti. Kirjakokoelma hänen *omalla* hyllyllään oli ehkä vähän pienempi, mutta ainakin yhtä monipuolinen. Muistan niistä kolme: saksalainen kirja puutarhan lannoittamisesta kaaliviljelykseen, — sitomaton, nidos seitsenvuotisen sodan historiaa — nahkakansissa, joiden yksi kulma oli kärventynyt, ja täydellinen hydrostatikin oppikurssi. Karl Ivanovitsh pani suuren osan aikaansa lukemiseen, jopa tarveli siihen silmänsäkin; mutta paitsi näitä kirjoja ja *Pohjan Mehiläistä* ei hän mitään lukenut.

Karl Ivanovitshin hyllyllä olevien esineiden joukosta eräs minua enin kaikista muistuttaa hänestä. Se oli kartongista leikattu ja puujalkuseen pistetty pyöreä paperi, johon oli liimattu pilakuva jostakin rouvasta ja tukanlittajasta. Karl Ivanovitsh liimaili suurella taidolla: tämä laitos oli hänen oma keksimänsä ja sen tarkoitus oli suojella hänen heikkoja silmiänsä liian kirkkaalta valolta.

Niinkuin olisi tänäpäivänä näen edessäni tuon pitkän olennon, pumpulisessa yönutussa ja punasessa myssyssä, jonka alta pistäytyvät hänen harvat harmaat hapsensa. Hän istuu pikku pöydän ääressä, jolla on tuo paperipyörä tukanlittajineen. Se heittää varjon hänen kasvuilleen. Toisessa kädessään hän pitää kirjaa, toinen lepää nojatuolin kädensijalla; hänen vieressään on paitsi taskukelloa, jonka taululla näkyy pieni jääkärin kuva, myös ruudukas nenäliina, musta, pyöreä nuuskarasia, viheliäinen silmälasikotelo. Kaikki tämä niin arvokkaasti ja tarkasti asetettuna lepää määräpaikallaan, että yksin tästä järjestyksestäkin jo voisi päättää Karl Ivanovitshin omantunnon olevan puhtaan ja hänen sielunsa rauhallisen.

Joskus kun olin kyllickseni juoksennellut alhaalla salissa ja sitten varpaisillani hiipinyt ylös luokkahuoneeseen, näin Karl Ivanovitshin yhä istuvan yksinäisyydessä nojatuolissaan, ja rauhallisen ylevä ilme kasvoilla lukevan jotakin lempikirjoistaan. Toisinaan yllätin hänet semmoisinkin hetkinä, jolloin hän ei lukenut: lasit olivat silloin valuneet alemmas pitkin hänen suurta kotkan nenäänsä; merkillisen sammuvasti tuijottivat hänen siniset, puoleksi ummistuneet silmänsä, ja surullisesti hymyilivät huulet. Huoneessa on hiljaa; kuuluu vaan tasainen hengitys ja jääkärikuvalla varustetun kellon naksutus.

Hän ei huomaa minua, mutta minä seison ovella ja ajattelen: ukko, ukko raukka! Meitä on paljon, me leikimme, meidän on hauska, mutta hän on ypö yksin eikä kukaan häntä hyväile. Hän on todella orpo,

niinkuin hän on itsestään sanonut. Ja hirveä on hänen elämänsä historia! Muistanhan minä hänen kertoneen itsestäänsä Nikolaille, hirveätä olisi olla hänenä! — Ja tuli niin sääli häntä, että täytyi lähestyä, ottaa kädestä ja sanoa: "lieber Karl Ivanovitsh!" Hän piti hyvin siitä, että minä näin sanoin; hän hyväili minua ja näytti liikutetulta.

Toisella seinällä riippuivat maanosien kartat, melkein kaikki reveltyinä, mutta jälleen kokoon liimattuina Karl Ivanovitshin taitavalla kädellä. Kolmannella seinällä, jonka keskeltä meni ovi alakertaan, riippui toisella puolella kaksi viivotinta: toinen leikely, meidän, ja toinen uuden uutukainen, hänen omansa, jota hän käytti enemmän huomautuksien jakelemiseen, kuin viivottamiseen; toisella puolella taas musta taulu, johon ympyröillä merkittiin meidän suuret rikoksemme ja risteillä pienet. Taulun vasemmalla puolella oli se nurkka, johon meitä käskettiin rangaistukseksi polvistumaan.

Kuinka elävästi muistan tämän nurkan! Muistan uuniovet, niiden ilma-aukon ja sen äänen, joka syntyi tätä avattaissa. Joskus kun oli saanut seista kauan nurkassa, että polvia kirveli ja selkää pakotti, tuli ajatelleeksi, että nyt Karl Ivanovitsh on minut unohtanut; hyvä hänen on pehmosessa nojatuolissa lukea hydrostatikiansa, mutta toista on minun tässä! Ja että hän huomaisi, rupesin tavallisesti hiljaa aukomaan ja taas sulkemaan ilmareikää tai karistelemaan rappauksia seinästä; mutta jos sitten liian suuri pala putosi permannelle, niin totisesti oli pelko yksin pahempi kaikkia rangaistuksia. Katsahdin Karl Ivanovitshiin päin, mutta hän ei ole ollakseenkaan, istuu vaan kirja kädessä eikä ole mitään huomaavinaan.

Keskellä huonetta oli rikkinäisellä, mustalla vahavaatteella peitetty pöytä, jonka reunat monin paikoin tulivat näkyviin ja olivat pännäveitsillä leikellyt. Pöydän ympärillä oli muutamia seluksettomia, maalaamattomia tuoleja, jotka pitkästä käyttämisestä olivat kuitenkin itsestään lakeerautuneet. Viimeisellä seinällä oli kolme ikkunaa. Näistä näkyi ulos ensin aivan ikkunan alla tie, jonka pienimmätkin mutkat ja kivet ja uurteet ovat ammoisista ajoista minulle tutut ja rakkaat; tien takaa näkyi lehmus-alea, jonka välistä siellä täällä pistäysi esiin nivottu säleaita; alean yli näkyi vilja-peltoja ja niiden takaa metsä; kaukana häämötti myös metsävahdin mökki. Oikeanpuolisesta ikkunasta näkyi osa terassia, jossa aikuiset tavallisesti istuivat ennen päivällistä. Usein, Karl Ivanovitshin korjatessa sanelun mukaan tehtyä kirjojutani, tulin katsataneeksi sinne päin. Sieltä näkyi äidin musta pää, jonkun muun selkä, ja epäselvästi kuului puhe ja nauru: rupesi niin harmittamaan, ettei saanut olla siellä mukana, ja ajatteli: milloinka minä siis tulenkaan suureksi, lakkaan lukemasta ja pääsen näiden sanelujen äärestä istumaan aina niiden seuraan, joita rakastan? Harmi muuttui kaihoksi ja jumalaties mistä syystä ja minkä johdosta sitä vaipui niin ajatuksiinsa, ettei kuullutkaan kuinka Karl Ivanovitsh kiukutteli tehtyjen virheiden takia.

Karl Ivanovitsh riisui yltänsä yönuton, pukeutui siniseen frakkiin, jonka olat olivat kohennetut ja poimutetut, korjasi peillin edessä kaulahuivinsa ja vei meidät alakertaan äitiä tervehtimään.

II

ÄITI.

Äiti istui ruokasalissa teetä kaadellen: toisella kädellään hän piteli teekannua, toisella teekyökin tappia, josta vettä valui teekannun ylitse tarjottimelle. Mutta vaikka hän koetti katsoa tarkkaan, ei hän sitä huomannut, ei huomannut myöskään, että olimme tulleet.

Kun koettaa mielikuvituksessa loihtia esille rakastetun henkilön piirteet, syntyy niin paljon erilaisia menneisyyden muistoja, että näiden läpi nuo piirteet hämärtyvät niinkuin kyneleihin. Ne ovat mielikuvituksen kyneleitä. Koettaessani muistoon johdattaa äitiäni semmoisena kuin hän tähän aikaan oli, näen ensin edessäni ainoastaan hänen ruskeat silmänsä, jotka aina yhtälailla ilmaisivat hyvyttä ja rakkautta, näen myös syntymämerkin hänen kaulassaan, vähän alempana sitä paikkaa missä hänellä oli pieniä hiuskiharoita, virkatun valkosen kauluksen, hienon, kuivan käden, joka niin usein minua hyväili ja jota niin usein suutelin; mutta hänen kasvojensa yleistä ilmettä en voi kuvitella mieleeni.

Sohvan vasemmalla puolella oli vanha englantilainen flyygeli; sen edessä istui mustahko sisareni Ljubotshka ja soitteli ruusunpunasilla vastikään kylmällä vedellä pestyillä sormillaan ja huomattavasti ponnistellen voimiaan Clementin harjoituksia. Hän oli yhdentoista vuotias, kävi lyhyessä pumpulihameessa, valkosissa pitsireunaisissa pikku housuissa, ja oktaaveja hän saattoi ottaa vaan "arpeggio". Hänen vieressään puolikäänneessä istui Maria Ivanovna, päässä punanauhainen myssy, sininen peleriini hartioilla, kasvot vihasesti tulistuneina; ne saivat vielä ankaramman väreän heti kun

Karl Ivanovitsh oli astunut sisään. Hän katsahti tähän uhkaavasti ja vastaamatta hänen tervehdykseensä polki jalallaan tahtia: un, deux, trois, un, deux, trois, entistä kovemmin ja käskevämmin.

Karl Ivanovitsh, panematta tuohon yhtään mitään huomiota, lähestyi tavallisella saksalaisella kohteliaisuudellaan suoraan suutelemaan äidin kättä. Tämä heräsi ajatuksistaan, pudisti päätänsä niinkuin olisi tahtonut karkottaa surulliset ajatukset, antoi kätensä Karl Ivanovitshille ja suuteli häntä rypyiseen ohimoon, sillaikaa kuin Karl Ivanovitsh suuteli hänen kättään.

— Ich danke, lieber Karl Ivanovitsh, ja kysyi yhä saksaksi:

— Kuinka lapset ovat nukkuneet?

Karl Ivanovitsh oli toiselta korvaltaan vähän kuuro, mutta nyt soittomelun vuoksi ei kuullut mitään. Hän kumartui lähemmäksi sohvaa, nojautui toisella kädellään pöytään ja seisten vaan toisella jalallaan, suu vähän hymyssä (mikä silloin näytti minusta hienouden huipulta), kohautti myssyänsä ja sanoi:

— Anteeksi, Natalia Nikolajevna.

Varjellakseen kaljua päätään vilustumasta Karl Ivanovitsh ei milloinkaan ottanut pois punasta päähinettään, mutta kuitenkin joka kerta ruokasaliin tullessaan pyysi siihen läsnäolijain suostumusta.

— Pankaa vaan päähänne, Karl Ivanovitsh... Minä kysyin teiltä kuinka lapset ovat nukkuneet? sanoi äiti lähempää ja jotenkin kovasti.

Mutta ei se nytkään mitään kuullut, peitti kaljunsä punamyssyllä ja hymyili entistä ehommin.

— Malttakaahan vähäsen, Mimmi, sanoi äiti naurahtaen Maria Ivanovnalle: — ei tässä kuule mitään.

Kun äiti hymyili, niin hänen kauniit kasvonsa tulivat vieläkin paljoa kauniimmiksi, ja ympärillä alkoi kaikki elää. Jospa elämän raskaina hetkinä vilaukseltakaan voisin nähdä tuota hymyä, silloin en tietäisi mitä suru onkaan. Semmoisessa hymyssä näyttää minusta olevan kaikki mitä sanotaan kasvojen kauneudeksi: jos hymy lisää kauneutta niin ovat kasvot kauniit; jos se ei niitä muuta, niin ovat ne tavalliset; jos se niitä rumentaa, niin ne ovat rumat.

Tervehdittyään minua äiti molemmin käsin kävi päähäni ja työnsi sen taaksepäin, sitten katsahti suoraan silmiini ja sanoi:

— Olethan itkenyt tänään?

En minä vastannut. Hän suuteli minua silmiin ja kysyi saksaksi:

— Mitä sinä itkit?

Kun hän kanssamme puhui ystävällisesti, hän aina puhui saksaa, jota taisi täydellisesti.

— Minä vaan unissani itkin, äiti, sanoin minä, muistellen keksimäni unen erikoiskohtia ja vieläkin kauhistuen niitä.

Karl Ivanovitsh vahvisti sanani, vaan ei maininnut itse unesta mitään. Puhuttuaan vielä ilmasta, johon keskusteluun Mimmikin otti osaa, äiti asetti tarjottimelle kuusi sokeripalaa muutamien uskottujen palvelijain varalle, nousi ja meni ikkunalle koruompelukehyksen ääreen.

— No nyt menkää isän luo lapset ja sanokaa hänelle, että hänen on välttämättä tuleminen puheilleni ennenkuin menee elonkorjuulle.

Soitto, tahdin laskeminen ja ankarat katseet alkoivat uudelleen, mutta me menimme isän luo. Kuljettuamme sen huoneen läpi, joka vielä ukkivaarin ajoilta asti sanottiin *officiantti-huoneeksi*, me tulimme isän työhuoneeseen.

III

Hän seiso i kir j otuspöytänsä ääressä ja osottaen sormellaan siinä olevia kirjekuoria, papereita ja rahaläjiä, kiivaanlaisesti selitteli jotain voudille, Jaakko Mihailoville, joka seiso i tavallisella paikallaan oven ja ilmapuntarin välissä ja kädet selän takana liikutteli sormiaan sangen nopeasti joka suunnalle.

Mitä enempi isä kiivasteli, sitä nopeammin liikkui vat sormet ja taas päinvastoin, kun isä vaiken i, niin sormetkin pysähtyivät; mutta annas että Jaakko itse alkoi puhua, niin silloin sormet joutuivat mitä levottomimpaan kiemurteluun ja tekivät epätoivoisia hypähdyksiä joka suunnalle. Näiden sormien liikkeiden mukaan minusta saattoi arvata Jaakon salaisimpiakin ajatuksia; mutta hänen kasvonsa olivat aina tyyne t — ne ilmaisivat oman arv on tuntoa ja samassa myös alamaisuutta, se on: minä olen oikeassa, mutta tietysti teidän on valta!

Meidät nähtyään isä sano i vaan:

— Odottakaahan, — heti paikalla!

Ja päänsä liikkeellä osotti oveen, että joku meistä sen sulkisi.

— Hitto tietäköön, mikä sinuun on tullut, Jaakko, jatkoi hän voudille olkapäitänsä kohautellen (kuten hänen oli tapa). — Tähän kirjekuoreen suljetut 800 ruplaa...

Jaakko veti luoksensa nappulataulun, erotti 800 ja alkoi tuijottaa epämääräiseen pisteeseen odotellen mitä seuraa.

— ... ovat talouden tarpeiksi poissaoloni aikana. Ymmärrätkö? Myllystä sinun on saaminen 1,000 ruplaa... eikö niin? Kiinnityksiä sinun on kruunulta saaminen takasin 8,000; heinästä, jonka voi myydä omien laskujesi mukaan 7,000 puutaa — panen 45 kopekkaa puudalta — sinä olet saapa 3,000; siis kuinka paljon sinulla on rahoja kaikkiaan? — 12,000... eikö niin?

— Aivan, aivan, sano i Jaakko.

Mutta hänen sormiensa nopeasta liikkeestä huomasin hänen aikovan panna vastaan; isä keskeytti hänet.

— Näistä rahoista sinun siis on lähettäminen 10,000 Petrovskin maati lan edestä neuvoskunnalle. — Jotavastoin kassassa olevat rahat, jatkoi isä (Jaakko sekotti entiset 12,000 ja erotti 21,000): — sinun on tuominen minulle ja merkitseminen laskuihin menopuoleen nykyiselle päivämäärälle (Jaakko sekotti nappulat ja käänsi taulun ylös alasin, osottaen kai sillä että noiden 21.000 on käyvä samoin.) — Tämän kirjekuoren sinä taas annat sille, jolle se on osotettu.

Minä kun seisoin lähellä pöytää, näin kirjekuorella osotteen: "Karl Ivanovitsh Mauerille".

Luultavasti isä huomasi minun lukeneen semmoista, mitä en tarvinnut tietää, koska hän pani kätensä olalleni ja kevyellä liikkeellä ohjasi minut pois pöydän luota. En ymmärtänyt hyväilykö tämä oli vai oikaisua, mutta joka tapauksessa minä suutelin suurta suonikasta kättä, joka lepäsi olallani.

— Ymmärrän, sano i Jaakko. — Ja mitä suvaitsette määrätä Habarovkan rahojen suhteen?

Habarovka oli äidille kuuluva maati la.

— Ne ovat jätettävät konttoriin eikä niitä saa mihinkään käyttää minun määräämättäni.

Jaakko oli hetken aikaa vaiti; sitten hänen sormensa äkkiä alkoivat hurjasti kiemurrella, ja vaihdettuaan tottelevaisen tylsyyden, joka hänen kasvoillaan ilmeni kun oli herran käskyjä kuunteleminen, tuohon hänelle omituiseen viekkaaseen ilmeeseen, hän veti taas nappulataulun luokseen ja alkoi selvittää:

— Älkää pahastuko Pjotr Aleksandrovitsh, mutta minun täytyy ilmottaa että on mahdoton ajoissa suorittaa neuvostolle. — Te äsken sanoitte, jatkoi hän verkalleen: — että rahoja pitäisi saada kiinnityksistä, myllystä ja heinästä. (Luetellen näitä summia hän erotti ne nappulataululla). — Mutta nähkääs, minä pelkään, kun emme vaan laskuissamme vähän erehtyisi, lisäsi hän hetken vaiti oltuaan ja syvämielteisesti isään katsahtaen.

— Miksi niin?

— No nähkääs, ensinnäkin mitä myllyyn tulee, niin se mylläri jo kahteen kertaan on käynyt luonani rukoilemassa maksun lykkäystä, ei sanonut olevan rahaa... se on parastaikaakin täällä, ehkä suvaitsette itse sen kanssa puhua.

— Mitä se sanoo? kysyi isä, osottaen päänliikkeellä, ettei halunnut puhua mylläri n kanssa.

— Tietäähän sen mitä se puhuu, ei ole muka yhtään jauhattavia käynyt, ja mitä oli rahoja ne näet meni sulkujen korjuuseen. Ja jos sen ajaa tiehensä, niin eipä siitäkään ole meille apua. — Mitä taas kiinnityksiin tulee, niin johan taisin herralle ilmottaa, ettei meidän rahojamme sieltä niinkään pian saada irti. Minä tuonnoin kuulustelin sitä asiata kaupungista, niin vastattiin, ettei asialle voi nyt mitään ja että kaikesta päättäen rahoja ei ole odotettavissa ennen kuin kahden kuukauden kuluttua — Ja mitä vihdoon heiniin tulee, niin vaikkapa nyt saisimmekin myydyksi 3,000 edestä...

Hän siirsi 3,000 erilleen ja oli hetkisen vaiti katsahdellen vuoroon nappuloihin vuoroon isän silmiin, ikäänkuin olisi tahtonut sanoa:

"Näettehän itse kuinka vähän tätä on! Ja heinästäkin saamme huonon hinnan jos sitä tähän aikaan rupeamme myymään..."

Näkyi selvästi että hänellä on vielä suuri joukko todistuksia: ja siksipä isä kai hänet keskeyttikin.

— Siitä mitä olen sanonut en muuta mitään, mutta jos rahojen saamisessa todellakin tulee viivytystä, niin ota sitten Habarovkan rahoista mikä puuttuu.

— Ymmärrän.

Jaakon kasvoista ja sormien liikkeistä saattoi huomata, että tämä viimeinen määräys oli hänelle suuresti mieleen.

Jaakko oli maaorja, sangen innokas ja altis mies; kuten kaikki hyvät käskyläiset oli hänkin äärettömän tarkka isäntänsä varojen hoidossa ja hänen käsityksensä herrasväen eduista olivat mitä kummallisimmat. Hän pyrki alituisesti huolehtimaan herran omaisuuden kasvamisesta rouvan omaisuuden kustannuksella ja koetti todistaa välttämättömäksi käyttää kaikki tulot tästä jälkimäisestä maatilasta Petrovskin maatilana hyväksi (missä me asuimme). Siksipä hän nyt oli riemuissaan. Hän oli täydellisesti onnistunut.

Tervehdittyään meitä isä sanoi että kyliksi olimme jo täällä maalla laiskotelleet, että nyt me emme enää olleet pieniä, ja että aika oli ryhtyä tosilukuihin.

— Kuten te jo tietänne minä lähdän ensi yönä matkalle Moskovaan ja otan teidät mukaani, sanoi hän. — Te tulette asumaan mummon luona, mutta äiti jää tyttöjen kanssa tänne. Ja te tiedätte myös, että hänen ainoa lohdutuksensa tulee olemaan saada kuulla teidän ahkeruudestanne ja että teihin ollaan tyytyväiset.

Vaikka niistä valmistuksista, joita saattoi muutamien päivien kuluessa huomata, me jo olimmekin odottaneet jotain tavatonta tapahtuvaksi, niin tämä uutinen meitä kuitenkin hirveästi hämmästytti.

Volodja punastui ja vapisevalla äänellä ilmotti isälle mitä äiti oli käsenyt.

— Sitäköhän se minun uneni merkitsikin! ajattelin minä: suokoon vaan Jumala, ettei mitään pahempaa tapahtuisi.

Minun oli niin sääli äitiä, vaikka toiselta puolen minua ilahutti ajatus, että nyt olimme siis tulleet suuriksi.

"Jos me nyt lähdemme, niin varmaankaan oppitunteja ei enää tule olemaan: se on mainiota! ajattelin minä — Sääliksi käy vaan Karl Ivanovitshia. Hän varmaankin erotetaan virasta, sillä eipä hänelle muuten olisi tuota kirjettä valmistettu... Parempi olisi vaikka pitäisi aina lukea, kunhan ei tarvitsisi lähteä täältä ja erota äidistä ja loukata Karl Ivanovitsh raukkaa. Se on muutenkin hyvin onneton!"

Nämät ajatukset vilahtelivat päässäni: minä en liikkunut paikaltani, tuijotin vaan puolikenkieni mustiin nauhaisiin.

Puhuttuaan Karl Ivanovitshin kanssa vielä muutamia sanoja ilmapuntarin laskemisesta, hän käski Jaakon pitää koiria toistaiseksi nälässä, koska tahtoi lähtiäiseksi panna päivällisten jälkeen toimeen metsästyksen nuorilla ajokoirilla. Vastoin odotustani isä lähetti meidät lukemaan lohdutukseksi luvaten kuitenkin ottaa myöhemmin mukaan metsästysretkelle.

Juostessani ylös minä poikkesin terassille. Kynnyksen edessä makasi päivänpaisteessa kokoonkäpristyneenä isän mielikki vinttikoiira, Milka nimeltään.

— Sinä Milka kulta, puhelin minä sitä hyväillen ja kuonoon suudellen: — kohta lähdemme täältä pois; hyvästi! emme enää koskaan näe toisiamme!

Minä tulin liikutetuksi ja purskahdin itkuun.

IV

OPPITUNNIT.

Karl Ivanovitsh oli hyvin pahalla tuulella. Sen huomasi hänen rypistyneistä silmäkulmistaan ja siitä miten hän paiskasi takkinsa vaatekaappiin, miten vihasesti kiristi yönuttunsa vyötä, ja miten voimakkaasti painoi kynnellään siihen kohtaan lukukirjaa, johon asti meidän oli oppiminen ulkoa. Volodja osasi jotenkin hyvin, mutta minä olin niin tunteitteni vallassa etten voinut tehdä yhtään mitään. Tuijotin kauan kirjaan näkemättä mitään eteeni enkä voinut lukea kyyneleitten tähden, jotka täyttivät silmäni aina kun muistin matkan; ja kun sitten piti lausua ääneen Karl Ivanovitshille, joka ummistunein silmin minua kuunteli (se oli aina paha merkki), juuri siinä kohden missä toinen sanoo: Wo kommen Sie her? ja toinen vastaa: ich komme vom Kaffe Hause, en voinut estää kyyneleitäni enkä nyyhkytyksiltä saanut mitenkään lausutuksi: Haben sie die Zeitung nicht gelesen? Kun sitten tuli kaunokirjotuksen vuoro, sain kyynelten vuoksi paperini tahratuksi semmoiseksi että näytti kuin olisin vedellä kirjottanut käärepaperille.

Karl Ivanovitsh suuttui, käski minun mennä polvilleni nurkkaan, väitti että se on uppiniskaisuutta, nukkekomedialla (se oli hänen lempisanansa), uhkasi viivottimella ja vaati pyytämään anteeksi, vaikka minä itkun vuoksi en saanut sanaakaan suustani: vihdoin, arvatenkin tuntien vääryyttä tekevänsä, hän läksi Nikolain huoneeseen, paiskaten oven jälkeensä.

Luokkahuoneeseemme kuului mitä Nikolain luona puhuttiin.

— Oletko kuullut, Nikolai, että lapset matkustavat Moskovaan? sanoi Karl Ivanovitsh tullessaan kynnyksen yli.

— Olenpa kyllä kuullut.

Varmaankin Nikolai aikoi nousta seisaalleen, sillä Karl Ivanovitsh sanoi: "istu vaan. Nikolai!" ja sen jälkeen sulki oven. Minä tulin pois nurkasta ja asetuin oven taakse kuuntelemaan.

— Teitpä sinä kuinka paljon hyvänsä hyvää ihmisille, olitpa kuinka kiintynyt tahansa, kiitollisuutta ei vaan näy voivan odottaa, Nikolai! puhui Karl Ivanovitsh kiihottuneena.

Nikolai istui ikkunalla tehden suutarin työtä ja nyökäytti kai myöntävästi päätään.

— Minä olen 12 vuotta elänyt tässä talossa ja voin sanoa Jumalan edessä, Nikolai, jatkoi Karl Ivanovitsh nostaen tietysti silmänsä ja nuuskarasiensa kattoa kohden: — että olen rakastanut heitä ja puuhannut heidän tähtensä enemmän kuin jos olisivat olleet omia lapsiani. Muistathan, Nikolai, silloinkin kun pikku Volodjalla oli kuume, muistathan kuinka minä yhdeksään vuorokauteen silmiäni ummistamatta valvoin hänen vuoteensa ääressä? Niin! silloin olin tietysti hyvä, rakas Karl Ivanovitsh, silloin olin minä tarpeellinen; mutta nyt, lisäsi hän ivallisesti naurahtaen: — nyt *lapset ovat tulleet suuriksi, nyt heidän muka täytyy ryhtyä tosityöhön*. Aivan kuin eivät he täällä olisi mitään oppineet, Nikolai!

— Mitenkäs sitä sitten pitäisi oppia? sanoi Nikolai pannen naskalin pois ja vetäen pikilankoja eri suunnille.

— Niin, nyt olen käynyt tarpeettomaksi, nyt minä ajetaan pois; mutta missä ovat lupaukset, missä kiitollisuus? — Natalia Nikolajevnaa minä kunnioitan ja rakastan, Nikolai, sanoi hän käsi rinnalla: — mutta mitä merkitsee täällä Natalia Nikolajevna?... Hänen tahtonsa tässä talossa merkitsee yhtä paljon kuin tuo tuossa, näin sanoen hän puhuvalla liikkeellä viskasi nahkapalasen lattialle. — Kyllä minä tiedän ketä niistä vehkeistä saa kiittää ja miksi minä olen nyt käynyt tarpeettomaksi; siksi, että minä en imartele enkä myöntele joka asiassa kuten *muutammat ihmiset*. Minä olen tottunut aina ja kaikkien ihmisten edessä puhumaan totta, sanoi hän ylpeästi. — Olkoot sitten! Eivätpä he siitä rikastu, että minä poistun, mutta minä Jumalan armosta kyllä löydän leipäpalan... vai miten arvelet, Nikolai?

Nikolai nosti päätänsä ja katsahti Karl Ivanovitshiin ikäänkuin päästäkseen selvyYTEEN todellako se on löytävä leipäpalasen vai ei, — mutta ei sanonut sentään mitään.

Paljon ja kauan puhui Karl Ivanovitsh samaan suuntaan: puhui siitä kuinka hänen ansioitansa oli paremmin osattu arvossa pitää erään kenraalin kodissa, missä hän ennen asui (minun teki kipeätä sitä kuulla), puhui Saksin maakunnasta, vanhemmistaan, räättäilystävästään nimeltä Schönheit j.n.e.

Minä otin osaa hänen suruunsa, ja minun oli paha mieli siitä, ettei isä ja Karl Ivanovitsh, joita rakastin melkein yhtä paljon, ymmärtäneet toisiansa; minä suoriuduin jälleen nurkkaan, istuin kyykylleni ja

rupesin ajattelemaan miten heidän välillensä voisi saada sovintoa syntymään.

Palattuuan luokkahuoneeseen Karl Ivanovitsh käski minun nousta ja ottaa esille sanelukirjotusvihkoni. Kun kaikki oli valmista hän juhlallisesti istuutui nojatuoliinsa ja alkoi ikäänkuin jostain syvyydestä tulevalle äänellä sanella seuraavaa: Von al-len Lei-den-schaf-ten die grau-sam-ste ist... "haben sie geschrieben?" Tässä kohden hän pysähtyi, haisteli hitaasti nuuskaa ja jatkoi uudella voimalla: die grausamste ist die Undankbarkeit... "Ein grosses U." Odottaessani jatkoa, kun olin kaikki kirjottanut, minä katsahdin häneen.

— Punctum, sanoi hän tuskin huomattavasti hymähtäen ja viittasi meitä antamaan vihot hänelle.

Moneen kertaan, erilaisilla äänenpainoilla ja mitä suurinta mielihyvää ilmaisten hän luki tämän lauseen, joka sisälsi hänen sydämmensä salaisen ajatuksen; sitten hän antoi meille historian läksyn ja istui ikkunan ääreen. Hänen kasvonsa eivät olleet enää ankarat, kuten ennen; ne vaan ilmaisivat semmoisen ihmisen mielihyvää, joka on arvokkaalla tavalla saanut kärsimänsä vääryyden kostetuksi.

Kello oli neljännestä vaille yksi, mutta eipä Karl Ivanovitsh näyttänyt aikovankaan päästää meitä pois: antoi yhä vaan uusia läksyjä. Ikävä ja ruokahalu enenivät samassa määrässä. Suurella maltittomuudella minä panin merkille kaikki mikä saattoi osottaa päivällisen lähestymistä. Tuossa menee jo pihavaimo niinitötterö kädessä lautasia pesemään, nyt jo kuuluu astiain kolinaa ruokakaapista, nyt pöytä hajotetaan pitkäksi, tuolit asetetaan, tuossa on jo Mimmi Ljubotshkan ja Katinkan kanssa (Katinka oli Mimmin 12-vuotias tytär), ne tulevat puutarhasta; mutta eipä näy vielä Fokaa — hovin Fokaa, joka aina tulee käskemään päivällisille. Vasta silloin saa viskata kirjat pois ja Karl Ivanovitshista välittämättä juosta alas.

Nytpä jo kuuluu askelia rappusilta; mutta eivät ne ole Fokan askeleita! Ulkoa minä olen oppinut hänen askeleinsa äänen ja aina tunnen hänen saappaattansa narinan. Ovi aukenee ja siinä näyttäytyy minulle kokonaan tuntematon olento.

V

MIELIPUOLI.

Huoneeseen astui noin 50 vaiheilla oleva mies, rokonarpiset, pitkulaiset kasvot kalpeina; tukka oli harmaa, parta punertava. Hän oli niin pitkäkasvuinen, että ovesta tullakseen ei riittänyt pään kumartaminen, vaan piti taivuttaa koko ruumis. Yllään oli hänellä jotain rääsyn tapaista, joka muistutti kauhtanaa tai takkia; kädessä mahdollittoman suuri matkasauva, jota hän kynnyksen yli tultuaan kaikin voimin jyskytti lattiaan, ja vääntäen silmäkulmansa ja avaten suunsa selkoselälleen alkoi nauraa hahattaa hirveän luonnottomalla äänellä. Hän oli kiero toiselta silmältään ja sen terä hyppeli alituisen, mikä teki hänen rumat kasvonsa vieläkin paljoa inhottavammiksi.

— Jaha, siinäpä te olette! hän huusi, tuli lyhyin askelin juosten Volodjan luo, tarttui hänen päähänsä ja alkoi suurella tarkkuudella tutkia päälakea, — sitten ihan totisena poistui hänen luotansa, tuli pöydän ääreen ja alkoi puhaltaa vahavaatteen alle ja tehdä ristinmerkkiä. — Ohhoh, surku tulee! Ohhoh! Ohhoh, ohhoh, kipeätä tekee!... voi polosia... lentävät pois, puhui hän sitten itkusta vapisevalla äänellä ja tunteikkaasti katsoen Volodjaan, ja alkoi hihalla pyyhkiä todellakin valuvia kyyneleitä.

Hänen äänensä oli raaka ja käheä, liikkeet nopeita ja epätasaisia, puhe sekava ja järjetön (hän ei milloinkaan käyttänyt pronomineja), mutta hän pani sanoihinsa painoa niin liikuttavalla tavalla, ja hänen keltaset, mielettömät kasvonsa saivat joskus niin vilpittömän surullisen ilmeen, että häntä kuunnellessa ei voinut olla tuntematta sekasin sekä sääliä, kauhua että surua.

Se oli mielipuoli maantienkuljeksija, Grisha.

Mistä hän oli kotosin? ketkä olivat hänen vanhempansa? mikä oli saattanut hänet maantielle kuljeksimaan? ei sitä kukaan tietänyt. Tiedän ainoastaan, että hän jo 15-ikäisestä alkaen oli tunnettu mielipuolena, joka kesät talvet kävi avojaloin, kuljeskeli luostareissa, lahjotteli pieniä pyhäinkuvia niille, joihin mieltä, ja puhui arvotuksen tapaisesti, jota toiset selittivät ennustuksiksi. Eikä kukaan muistanut nähneensä häntä toisenlaisena. Vielä tiedän, että hän silloin tällöin käväsi mummoni luona, ja että jotkut sanoivat hänen olevan rikkaiden vanhempain onnettoman pojan ja puhtaan sielun, mutta toiset taas pitivät tavallisena moukkana ja laiskurina.

Vihdoin viimein ilmestyi kauan odotettu täsmällinen Foka, ja me läksimme alas. Grisha kulki takanamme yhä itkien, jatkaen mielettömiä puheitaan ja kolaustellen sauvaansa astuimiin. Isä ja äiti kävelivät käsikkäin ruokasalissa, jostakin hiljaa puhellen. Maria Ivanovna istui arvokkaana nojatuolissa, joka kosketti sohvaan symmetrisessä suorassa kulmassa, ja ankaralla vaikka hillityllä äänellä antoi ohjauksia vieressään istuville tytöille. Karl Ivanovitshin astuttua huoneeseen hän katsahti tähän, kääntyi heti pois, ja hänen kasvonsa saivat ilmeen, jonka voisi lausua näin: "minä en näe teitä, Karl Ivanovitsh, te olette minulle ilmaa!" Tyttöjen silmistä näkyi, että he olisivat niin pian kuin mahdollista tahtoneet kertoa meille jonkun hyvin tärkeän uutisen; mutta paikoiltaan hypähtäminen ja meidän luokse töytääminen olisi ollut Mimmin sääntöjen rikkomista. Heidän oli ensin lähestyminen Mimmiä ja sanominen "bonjour, Mimi!" harppaseminen jalalla, ja vasta sitten oli lupa puuttua puheisiin.

Mikä harmillinen olento olikaan tuo Mimmi! Hänen läsnä ollessaan monastikaan ei saanut mistään asiasta puhua: kaikessa se löysi sopimattomuuksia. Sitten se vielä alituiseen kävi päälle: parlez donc français, ja juuri silloin kuin olisi enin tahtonut löpötellä venettä; taikka päivällisissä, juuri kun pääsi jonkun hyvän ruuan makuun ja tahtoi sitä kenenkään häiritsemättä syödä, hän jo siellä kerkeää: — mangez donc avec du pain, taikka comment-ce que vous tenez votre fourchette? "Ja mitä ihmeen asiata hänellä oikeastaan oli meihin! Opettakoon se siellä niitä tyttöjään, meillä on siihen oma Karl Ivanovitshimme." Minä ymmärsin täydellisesti tämän inhoa *muutamiin ihmisiin*.

— Pyydä äidiltä, että pääsisimme mukaan metsästykselle, kuiskasi Katinka pysäyttäen minua takin liepeestä, kun aikuiset kulkivat edellä ruokasaliin.

— Hyvä; koetetaan.

Grisha söi ruokasalissa, mutta erikseen pikku pöydän ääressä; hän ei nostanut silmiään lautaselta, huokasi tuon tuostakin, teki hirveitä naamoja ja saneli ikäänkuin itsekseen: surkeata!... lensi pois... kyyhkynen lentää taivaaseen... voi, voi, haudalla on kivi!... j.n.e.

Äiti oli aamusta asti hermostuneessa mielentilassa; Grishan läsnäolo, juttelut ja temput nähtävästi pahensivat vaan tätä hänen mielentilaansa.

— Se on totta, olin unohtaa pyytää sinulta erästä asiaa, sanoi hän antaen isälle liemilautasta.

— Mitä niin?

— Käske etteivät päästä irti sinun kauheita koiriasi; ne olivat syödä suuhunsa Grisha paran, kun se kulki pihan yli. Sillä lailla vielä hyökkäävät lapsienkin kimppuun.

Kuultuaan että puhe oli hänestä, Grisha kääntyi pöytään päin ja alkoi näytellä rikkirevittyjä rääsyjään ja puhua ruoka suussa:

— Tahtoi niitä repimään... Jumala ei suonut. Synti on usuttaa koiria! Suuri synti! Älä lyö miekkonen... Jumala antaa anteeksi... nyt on toiset ajat.

— Mitä se höpisee? kysyi isä visusti ja ankarasti tarkastellen häntä.

— Minä en ymmärrä mitään.

— Mutta minä ymmärrän, vastasi äiti: — hän on minulle kertonut, että joku metsästäjä oli tahallaan usuttanut koirat hänen kimppuunsa, niin siihen se nyt sanoo: "tahtoi niitä repimään, mutta Jumala ei suonut", ja pyytää ettet sinä siitä rankaisisi metsästäjää.

— Vai niin! sanoi isä. — Mistäs hän tietää, että minä aijon rangaista sitä metsästäjää?

— Tiedäthän etten ole mikään tuollaisten olentojen ihailija, jatkoi hän ranskaksi: — mutta tämä tässä on minulle erittäinkin vastenmielinen ja on varmaankin...

— Voi, älä puhu niin, ystäväni, keskeytti äiti ikäänkuin olisi jotain säikähtänyt: — mistä sen tietää?

— Luulisipa että olen ollut kyllin tilaisuudessa tutustumaan tuollaisiin olentoihin — niitähän käy luonasi niin lukuisasti — ja kaikki he ovat samaan malliin. Aina vaan sama historia...

Näki selvästi, että äiti tässä asiassa oli aivan toista mieltä eikä tahtonut väitellä.

— Annappa minulle piirakka, sanoi hän. — Ovatko ne hyviä tällä kertaa?

— Ei, minua suututtaa, jatkoi isä ottaen käteensä piirakan, mutta pitäen sitä niin kaukana ettei äiti siihen ylettynyt: — ei, minua suututtaa kun näen, että järkevät ja sivistyneet ihmiset antautuvat mokomiin hullutuksiin.

Ja hän kolahutti kahvelinsa pöytään.

— Minä pyysin sinua antamaan piirakkaa, toisti äiti ojentaen kättänsä.

— Ja parasta onkin, jatkoi isä työntäen kättä syrjään, — että sellaiset olennot pistetään putkaan. Ne saavat aikaan vaan sen hyvän, että hermostuttavat jo ennestäänkin hermostuneita olentoja, lisäsi hän hymähtäen, kun huomasi että tämä keskustelu ei ollut äidille lainkaan mieleen, ja antoi vihdoin hänelle piirakan.

— Minä sanon siihen ainoastaan sen, että on vaikea uskoa, että ihminen, joka 60 ikävuodestaan huolimatta kesät talvet käy paljain jaloin ja vaatteittensa alla kantaa kahden puudan painoisia kahleita, ja joka päälliseksi monta kertaa on kieltäytynyt asumasta huoletonna ja ilman puutteita, — vaikeata on uskoa, — sanon, — että semmoinen ihminen menettelisi näin ainoastaan laiskuudesta. Mitä taas tulee ennustuksiin, lisäsi hän huohtaen ja vähän vaiti oltuaan: — je suis payée pour y croire; olenhan sinulle kertonut kuinka sekin Kirjusha ennusti isä-vainajan kuolinhetken, joka sitten sattui yhteen ei ainoastaan päivälleen vaan ihan tunnilleenkin.

— Äh, minkä sinä nyt olet minulle tehnyt! sanoi isä hymyillen ja pannen kätensä sille puolelle suuta, jolla Mimmi istui. (Kun hän näin teki, minä aina rupesin jännityksellä kuuntelemaan, odottaen sieltä tulevan jotakin naurettavaa). — Miksi muistutit minulle hänen jalkojansa? minä katsahdin enkä nyt voi enää mitään syödä.

Päivällinen oli loppupuolella. Ljubotshka ja Katinka yhä vaan vilkkuen antoivat meille merkkejä, pyörivät tuoleillansa ja yleensä ilmaisivat mitä suurinta levottomuutta. Tämä vilkkuminen merkitsi: "pyytäkää jo pian että me pääsisimme mukaan!" Minä sysäsin kyynäspäälläni Volodjaa. Volodja sysäsi minua ja vihdoin rohkaisi mielensä: aluksi arasti, sitten jotenkin lujasti ja äänekkäästi hän selitti, että koska me nyt erotaan kotoa, niin eikö tytöt pääsisi mukaan metsästysretkelle, linjaalirattailla. Jonkun aikaa neuvoteltuaan suuret ratkaisivat tämän kysymyksen meidän eduksemme, ja mikä oli vielä parempi, äitikin sanoi tulevansa mukaan.

VI

METSÄSTYSRETKEN VALMISTUKSET.

Jälkiruuan aikana käskettiin Jaakko sisälle ja annettiin määräykset linjaalirattaista, metsäkoirista ja ratsuista — kaikkea tätä suurella tarkkuudella, jokaista hevosta nimeltä nimittäen. Volodjan hevonen ontui, jonka tähden isä käski satuloida metsästyshevosen. Tämä sana "metsästyshevonen" sai kummallisen soinnun äidin korvissa: hänestä näytti että metsästyshevosen täytyi olla jotakin metsäpedon kaltaista, että se tietysti pillastuu ja tappaa Volodjan. Ei auttaneet mitkään isän ja Volodjan vakuutukset; suurella urheudella Volodja selitti, ettei pillastuminen tee mitään ja että hän juuri toivookin hevosen pillastuvan. Äiti raukka sanoi moneen kertaan, että nyt hän koko aikana ei tule muuta kuin tuskailemaan.

Päivällinen päättyi; suuret menivät työhuoneeseen kahvia juomaan, mutta me juoksimme puutarhaan harppailemaan hiekkakäytäviä myöten, joille oli pudonnut keltasia lehtiä, ja puhelemaan. Puhuimme ensin siitä, että Volodja lähtee metsästyshevosella; siitä kuinka suuri häpeä oli että Ljubotshka juoksi hitaammin kuin Katinka; siitä että olisi hauska saada nähdä Grishan kahleita j.n.e.: mutta siitä että kohta eroamme kodista, ei sanottu sanaakaan. Puhelumme keskeytyi, kun kuului lähestyvien linjaalirattaiden räminä. Niiden jälkeen ratsastivat metsästäjät koirien kanssa, metsästäjien jälessä tuli kuski Ignat Volodjalle määrätyn hevosen selässä, johdattaen samalla riimusta minun iänikuista kaakkiani. Ensin me kaikki hyökkäsimme aidan luo, josta saattoi nähdä kaikkia näitä huvittavia asioita, ja sitten ilosta hihkaisten juoksimme melulla ylös pukeutumaan, ja pukeutumaan niin, että olimme niin paljon kuin mahdollista oikeiden metsästäjien näköiset. Tärkeintä oli sitä varten vetää pitkävartiset saappaat housunlahkeiden päälle. Me pukeuduimme vähääkään viipymättä, koettaen mitä pikemmin päästä takasin verannalle ihailemaan koiria, hevosia, ja juttelemaan metsästäjien kanssa.

Oli kuuma päivä. Aamulla ensin näyttäytyi taivaanrannalla valkosia kummallisen muotoisia hattaroita, sitten tuulonen alkoi niitä ajella yhä lähemmäksi ja lähemmäksi, niin että jo toisinaan peittivät auringon. Mutta pilvien liikkumisista ja mustenemisistä huolimatta ei näkynyt olevan sallittu niiden kokoontua ukkoseksi ja siten häiritä meidän viimeistä huviretkämme. Illaksi ne taas alkoivat hajota: toiset vaalenivat, pitenivät ja etenivät taivaanrantaan; toiset noustuaan ihan päämme kohdalle muuttuivat valkoisiksi, läpinäkyviksi; ainoastaan yksi musta suuri pilvi pysähtyi itään. Karl Ivanovitsh aina tiesi mihin päin mikin pilvi suuntautuu, ja hän selitti että tämä pilvi lähtee Maslovkan kylään päin,

että sadetta ei tule ja ilma on oleva erinomainen.

Foka vanhuudestansa huolimatta juoksi hyvin ketterästi ja nopeasti alas rappusia, huusi "ajakaa eteen!" ja jalat hajalla tanakasti asettui sisäänkäytävän eteen, semmoisen miehen asennossa, jolle ei tarvitse muistuttaa hänen velvollisuuksiensa. Naiset tulivat alas ja jonkun aikaa neuvoteltuaan siitä, kuka millekin puolelle asettuu ja kuka kestäkin pitelee (vaikka minusta ei olisi tarvinnut yhtään pidellä), istuutuivat, avasivat päivänvarjostimensa ja läksivät liikkeelle. Kun linjaalirattaat liikahtivat, niin äiti, osottaen "metsästyshevosta", kysyi vapisevalla äänellä kuskilta:

— Onko tuo hevonen Vladimir Petrovitshille?

Ja kun kuski vastasi myöntävästi, heilahutti hän toivottomasti kättänsä ja kääntyi pois päin. Minä olin kovasti kärsimätön: kiipesin oman hevoseni selkään, katselin sen korvien väliin ja tein pitkin pihaa kaikellaisia kiertoratsastuksia.

— Älkää suvaitko koiria musertaa, sanoi minulle joku metsästäjistä.

— Ole huoletta: en minä ole ensikertalainen, vastasin ylpeästi.

Volodja istui "metsästyshevosen" selkään, ja vaikka oli uskalias, näkyi hän nyt aristelevan, silitteli sitä ja moneen kertaan kyseli:

— Onko se hiljainen?

Hevosen selässä hän näytti hyvin komealta — oli aivan kuin aikaihminen. Hänen kiristetyt reitensä makasivat satulalla niin hyvin että minun kävi oikein kateeksi, erittäinkin siksi, että mikäli voim varjosta päättää itse en näyttänyt lähimainkaan niin komealta.

Vihdoin kuului isän askeleet rappusilta; koirainhoitaja ajoi esiin nälkäiset ajokoirat; metsästäjät vinttikoirineen kutsuivat luokseen kukin omansa ja alkoivat nousta hevosten selkään. Ratsujääkäri johdatti hevosen eteisen eteen; isän kahlekunnan koirat, jotka ennen makasivat kaikenlaisissa kauniissa asennoissa sen ääressä, töytäsivät nyt hänen luoksensa. Hänen jäljessään tuli ilosena Milka, helmillä ommeltu vyö kaulassa, rautasoljen kilahdellessa. Ulos juostessaan se aina ensin tervehti metsäkoiria: toisten kanssa leikkeli, toisille murahteli haisteltuansa, ja muutamilta etsi kirppuja.

Isä nousi hevosen selkään ja me läksimme.

VII

METSÄSTYS.

Jahtikoirien johtaja, jota sanottiin Turkaksi, ratsasti kaikkien muiden edellä sinertävällä käyräkuonoisella hevosella, pörröinen karvalakki päässä, tavaton metsästystorvi olan takana ja hirmuinen puukko vyöllä. Tämän miehen synkästä ja tuimasta ulkonäöstä olisi pikemmin luullut hänen olevan matkalla johonkin kamppailuun elämästä ja kuolemasta, eikä metsästysretkellä. Hänen hevonsensa kintereillä juoksisivat yhteenkahlitut ajokoirat kirjavana, temmeltävänä parvena. Surku tuli nähdä minkä kohtalon alaiseksi joutui se onneton, joka sai päähänsä jäädä muista jällelle. Sen piti suurella voimainponnistuksella voittaa kumppalinsa ja kun se siinä onnistui, niin yksi kaitsijoista, jotka ajoivat takana, aina iski siihen ruoskalla huutaen: "parveen!" Portista ulos päästyämme isä käski metsästäjien ja meidän ajaa pitkin tietä, mutta itse käänsi ruispellolle.

Elonkorjuu oli kuumimmillaan. Silmänkantamaton keltasen hohtava pelto rajottui ainoastaan yhdellä suunnalla sinertävään metsäetäisyyteen, jota silloin kuvailin kaikkein kaukaisimmaksi ja salaperäisimmäksi paikaksi, jonka takana joko maailma loppuu taikka asumattomat seudut alkavat. Koko pelto oli täynnänsä kuhilaita ja ihmisiä. Korkean, sakean rukiin seassa näkyi jo leikatulla saralla siellä täällä leikkaajain köyristyneitä selkiä, siteiden huiskauksia, kun ne nostettiin sitomista varten, näkyi varjopaikassa joku vaimo kätkyen yli kumartuneena ja hajalle viskatuita lyhteitä ruiskukien peittämällä sangolla. Toisella taholla miehet paitahihassillaan seisovat tehden elokuormia vankkureihin tai ajaa pölyyttivät pitkin paahteista peltoa. Työnjohtaja, pitkävartisissa saappaissa, nuttu hartioilla, mittatangot kädessä, nähtyään jo kaukaa isän, otti päästään haalistuneen lakkinsa, pyyhki käsiliinalla punatukkaista päätään ja partaa ja huuteli akkaväelle. Pikku rautikko, jolla isä ratsasti, kulki kevyen ketterästi silloin tällöin laskien päänsä rinnalle, venyttäen ohjia ja tuuhealla hännällään huiskien

paarmoja ja kärpäsiä, jotka ahnaasti sitä söivät. Kaksi vinttikoiraa, hännät kankeassa kiehkurassa ja korkealle jalkoja nostellen sievästi hyppelivät korkeiden sänkikorsien yli, hevosen kintereillä. Milka juoksi edellä ja pää käännettynä isään päin odotteli vehnäspalasta. Väen puhe, hevosten ja kärryjen ratina, peltopyyn iloinen vihellys, hyönteisten surina, jotka liikkumattomissa parvissa seisoivat ilmassa, olkien ja hevosten haju, tuhannet eri värit ja varjot, joita paahtava aurinko levitti vaaleankeltaisen laihon yli, metsäisen etäisyyden sinet ja valkean sinertävät pilvet, hämähäkin verkot, joita lenteli ilmassa tai laskeutui maahan sangolle — kaikkea tätä minä näin, kuulin ja tunsin.

Päästyämme Kalinovin metsän luo linjaalirattaat olivatkin jo siellä ja aivan odottamattamme näimme vielä siellä nelipyöräiset työrattaat, joiden keskellä istui ruuantarjooja. Heinien alta näkyi teekyökki, jäätelöpytty ja vielä muita viehättäviä myttyjä ja rasioita. Ei voinut erehtyä: kysymyksessä oli teenjuonti ulkona, jäätelön ja hedelmien syönti. Työrattaat nähtyämme me ilmaisimme meluavaa iloa, sillä saada teetä metsässä, nurmikolla ja yleensä semmoisella paikalla, missä ei vielä kukaan ollut koskaan teetä juonut, se oli pidettävä suurena nautintona.

Turkka ratsasti metsikön rinteelle, pysäytti hevosensa, kuunteli tarkkaavasti isän erikoisia määräyksiä siitä miten kierros oli tehtävä ja missä kohden tuleminen ulos (vaikka eihän se Turkka koskaan noudattanut näitä määräyksiä, vaan menetteli sitten aina omin päinsä), päästi koirat valloilleen, kiirehtimättä satoi ketjut satulaan, nousi hevosen selkään ja vihellellen hävisi nuoren koivikon taa. Valloilleen päästetyt ajokoirat ilmasivat ilonsa ensiksi häntäin liikkeellä, sitten ne pudistivat itseänsä, suoriusivat ja vasta sitten, hiljalleen ravailen, nuuskien maata ja häntiänsä heilutellen, juoksivat eri suunnille.

— Onko sinulla nenäliina, kysyi isä.

Minä otin taskustani nenäliinan ja näytin hänelle.

— Sido tuo harmaa koira nenäliinallasi...

— Giraninko? sanoin minä asiantuntijan tavalla.

— Niin: ala sitten laputtaa pitkin tietä. Kun tulee eteen aho, niin pysähdy ja katso eteesi, äläkä tule luokseni ilman jänistä!

Minä tein niinkuin isä oli käskenyt ja aloin kiireimmän kautta juosta määräpaikalle. Isä nauroi ja huusi minun jälkeeni:

— Joudu, joudu, muuton myöhästy.

Giran vähä väliä pysähtyi, nosti korviansa, ja kuulosteli metsästäjään huutoja. Kun ei minulla ollut voimia saada sitä liikkeelle, niin huusin: "tuu! atuu!" Silloin Giran riuhtoi eteenpäin niin vimmatusti, että tuskin saatoin sitä kiinni pidellä, ja monta kertaa lankesin ennen kuin pääsin perille. Valitsin korkean tammen juurella varjoisan ja tasasen paikan, pistin pitkäksi ruohikolle, istutin Giranin viereeni ja aloin odotella. Niinkuin aina tällaisissa tapauksissa, niin nytkin minun mielikuvitukseni meni kauas todellisuuden edelle: minä kuvailin väijyvänä jo kolmatta jänistä, vaikka metsässä nyt vasta rupesi käymään ensimmäisen ajokoiran haukunta. Turkan ääni kuului jo äänekkäämpänä ja iloisempana metsässä; nyt alkaa ajokoiraa jo vingahdella ja sen haukunta kuuluu yhä useammin: nyt siihen jo yhtyy toinen, bassoääninen haukunta, sitten kolmas, neljäs... Haukunta joskus vaiken, toisen kerran taas haukkuivat kaikki yhtäaikaa. Äänet yhä kovenivat ja kävivät vihdoin yhtämittäisiksi, kunnes muuttuivat yhdeksi ainoaksi vonkuvaksi ulinaksi. Metsikkö oli kaikuvainen ja ajokoirat eivät ääntä säästäneet.

Tätä kuullessani minä jähmetyin paikoilleni. Tuijottaen metsäaukkoon minä järjettömästi hymyilin, hiki vuoti minusta virtana, ja vaikka pisarat menivät kutkuttaen pitkin leukaani, en minä niitä pyyhkinyt pois. Minusta näytti, että tämän tärkeämpää hetkeä ei elämässä voi olla. Tämä jännityksen tila oli kuitenkin liian luonnoton kestääkseen aivan kauan. Ajokoirat haukkuivat joskus ihan metsän aukeaman luona, joskus taas etenemistään etenivät, jänistä ei näkynyt. Minä aloin katsella puolelta toiselle. Aivan sama oli Giranin laita: alussa se yritti vingahdellen riuhtaista itseänsä irti, mutta sitten laittautui makuulle minun viereeni, pani kuononsa polvilleni ja rauhoittui.

Tammen paljastuneiden juurien luona, missä istuin, pitkin harmaata kuivaa maata, kuivien tammenlehtien, terhojen, puolimädänneiden varpujen, kellertävän viheriän sammaleen ja siellä täällä esiin pistävien hienojen ruohonpäiden välissä kiehui kiehumalla muurahaisia. Ne kiirehtivät toinen toisensa jälestä omatekoisilla pikku poluillansa: toiset kuormia kantaen toiset ilman. Minä otin käteeni terhon ja panin sen poikkiteloin polulle. Merkillisesti halveksien vaaraa ne kohta alkoivat kiivetä sen alitse ja ylitse; toiset taas erittäinkin ne, joilla oli kuormat kannettavana, joutuivat kokonaan tolaltaan eivätkä tienneet mitä tehdä: pysähtyivät, hakivat muuta pääsyä, tai peräytyivät tai terhoa myöten pyrkivät minun kädelleni, varmaankin aikoen päästä hihan sisään. Näistä mieltä kiinnittävästä tarkastuksista kääntyi huomioni keltasiipiseen perhoseen, joka erittäin viehättävästi lenteli edessäni.

Heti kun siihen katsahdin, se lensi pari askelta luotani, räpytteli siipiään puolikuihtuneen valkoisen metsäapilaan yläpuolella ja istui sen päälle. En tiedä päiväkö sitä lämmitti vai imikö se tuosta yksinäisestä metsän ruohosta jotain nestettä, — näkyi vaan, että sen oli siinä perin hyvä olla. Tuon tuostakin se levitteli siipiänsä ja likistyi kukkaa vastaan, vihdoin meni kokonaan niinkuin tainnuksiin. Minä panin pääni molempia käsiä vastaan ja katselin sitä hyvilläni.

Yhtäkkiä Giran ulvahti ja riuhtasihe semmoisella voimalla, että olin mennä selälleni. Minä katsoin ympärilleni. Metsänaukeamassa hypähteli paikasta paikkaan jänis, toinen korva pystyssä, toinen pitkin selkää. Veri hyökkäsi päähäni ja unohtaen tällä hetkellä kaikki, minä kiljasin luonnottomalla äänellä, päästin irti koiran ja läksin juoksemaan. Mutta tuskin olin tämän tehnyt, kuin jo kaduin, sillä jänis kyyristyi maahan, teki loikkauksen ja sen koommin en minä sitä elukkaa enää nähnyt.

Mutta mikä häpeä kohtasi minua, kun heti ajokoirien jälessä, jotka vonkuen syöksyivät aukeamalle, ilmestyi pensaikon takaa myöskin Turkka! Hän oli nähnyt minun virheeni (nimittäin sen, etten ollut voinut hillitä itseäni), ja halveksivasti katsahtaen minuun hän sanoi: "voi teitä sentään, herra!" Mutta sitä ääntä, jolla tuo oli sanottu, sitäpä olisi pitänyt kuulla! Minun olisi ollut helpompi, jos hän olisi ripustanut minut niinkuin jäniksen omaan satulaansa.

Pitkän aikaa minä seisoin epätoivoisena samalla paikalla kutsumatta koiraa ja reiteeni lyöden toistin toistamistani:

— Voi, voi, minkä nyt tein!

Kuulin kuinka ajokoirain haukunta eteni, kuinka metsikön toisella puolella halloota huudettiin, kuinka jänis ammuttiin ja kuinka Turkka puhalsi suureen metsästystorveensa koiria kootakseen, — mutta minä vaan en liikkunut paikaltani...

VIII

LEIKIT.

Metsästys päättyi. Nuoren koivikon pimentoon oli levitetty matto ja siinä istui piirissä koko seurue. Tarjoilija Gavriilo puuhasi ruuan laitossa. Hän oli tallannut maahan mehevän ruohon ympärillään, pyyhki kiireesti lautasia ja haki esille rasioista lehtiin käärittyjä luumuja ja persikkoja. Koivujen viheriäisten lehvän välitse paistoi aurinko ja heitti maton kuvioihin samoin kuin minun jaloilleni ja vieläpä Gavrilon hiestyneelle kaljulle pyöreitä vavahtelevia valopilkkuja. Vähänen tuuli lehadellen lehvissä, tukassani ja kuumentuneilla kasvoillani virvotti minua suuresti.

Kun olimme saaneet jäätelöä ja hedelmiä, ei ollut enää mitään tekemistä maton ääressä, ja huolimatta auringon paahteesta me nousimme ja läksimme leikkimään.

— Mitäs leikitään? sanoi Ljubotshka siristellen silmiään auringon säteiltä ja hypähdellen ruohikossa. — Leikitäänkö Robinsonia.

— Ei... se on ikävää, sanoi Volodja laiskasti heittäytyen ruohikolle, oljenkorsi hampaissa: — aina vaan sitä iankaikkista Robinsonia! Jos välttämättömästi pitää leikkiä, niin ruvetaan sitte vaikka huvimajaa rakentamaan.

Volodja oli selvästi olevinaan: luultavasti hän ylpeili siitä, että oli ratsastanut metsästyshevosella ja oli nyt olevinaan hyvin väsyksissä. Voi niinkin olla, että hänellä jo oli liian paljon tervettä järkeä ja liian vähän mielikuvituksen voimaa voidakseen täydellisesti nauttia Robinson-leikistä. Tässä leikissä me näet näyttelimme kohtauksia Robinsonista, jota olimme lukeneet jo kauan sitten.

— No, älä nyt ole olevinas... miksi et muka voi tehdä mieliksemme? kiusasivat häntä tytöt. — Sinä saat olla Kaarlona taikka Ernestinä taikka isänä — miten vaan tahdot, puhui Katinka koettaen vetää häntä takin hihasta pystyyn.

— Ei todellakaan haluta, — kyllästyttää! sanoi Volodja venytellen jäseniään ja samalla kuitenkin tyytyväisenä hymyillen.

— Olisi sitten voinut kotiinkin jäädä, koskei kuitenkin kukaan tahdo leikkiä, sanoi Ljubotshka itkuun valmiina.

Hän oli hirveä itkupussi.

— No, mennään sitten, kunhan et vaan rupea itkemään, sitä en voi sietää!

Volodjan alentuvaisuus ei tuottanut meille mitään huvia; päinvastoin hänen laiska ja ikävistynyt ulkonäkönsä vei leikiltä kaiken viehätysten. Kun istuimme maahan ja kuvaillen soutavamme kalaretkelle aloimme kaikin voimin vedellä muka airoja, niin Volodja istui kätet rinnalla eikä ollut ollenkaan kalastajan näköinen. Minä huomautin häntä siitä; mutta hän vastasi, ettei asia siitä miksiäkään muutu jos me huidomme enemmän tai vähemmän käsillämme, kaikissa tapauksissa me pysymme paikallamme. Minun täytyi myöntää, Kun minä leikkien metsästäjää läksin keppi olalla metsään, niin Volodja heittäytyi selälleen pistäen kätet päänsä alle ja sanoi muka käyneensä hänkin metsässä. Semmoiset temput ja puheet kylmensivät meitä leikissämme ja olivat hyvin vastenmieliset, erittäinkin kun oikeastaan piti sydämessä myöntää Volodjan menettelevän järkevästi.

Minä tiedän kyllä itsekin, ettei kepillä voi ampua saati sitten osata lintuun. Mutta tähän on leikkiä. Jos tuolla tavoin puhuu, eipä silloin myöskään voi tuoleilla ratsastaa; mutta Volodjapa luullakseni hyvin muistaa, kuinka me pitkinä talvi-iltoina, peitettyämme nojatuolin huiveihin, muodostimme sen rattaiksi, kuinka toinen meistä istui kuskiksi, toinen lakeijaksi, tytöt keskelle, kolme tuolia pantiin kolmivaljakoksi, — ja niin läksimme matkalle. Kuinka monenlaisia asioita tapahtuikaan tällä matkalla! ja kuinka nopeasti ja iloisasti kuluivat talvi-illat!... Jos kaikki arvostellaan todellisuuden mukaan, niin eihän silloin leikistä mitään tule. Mutta jos leikistä ei tule mitään, niin mitä sitten on jäljellä koko elämästä?...

IX

VÄHÄ NIINKUIN ENSIMÄISEN RAKKAUDEN TAPAISTA.

Ollen poimivinaan puusta muka amerikalaisia hedelmiä Ljubotshka tuli repineeksi lehden mukana tavattoman suuren madon, viskasi sen kauhistuen maahan, nosti kätensä ylös ja hypähti syrjään, niinkuin olisi pelännyt että siitä jotakin ruiskahtaa hänen päällensä. Leikki loppui; me kaikki, päät yhdessä, kumarruimme maahan tutkimaan tätä harvinaisuutta.

Minä katselin Katinkan olan yli; hän koetteli saada matoa nostetuksi maasta lehden avulla, jonka asetteli sen tielle.

Minä olin huomannut, että joillakuilla tytoilla on tapana olkapäitä nytkyttämällä koettaa saada avokaulaista olkapäältä laskeutunutta pukua jälleen paikoilleen. Myös muistan, että Mimmi aina torui tästä liikkeestä ja sanoi: "c'est un geste de femme de chambre". Nyt, madon yli kumartuneena, Katinka teki tämän liikkeen, ja tuuli samalla myös nosti suortuvan hänen valkoiselta pikku kaulaltaan. Pikku olkapää oli vaan kahden sormen välin päässä minun huulistani. En minä enää katsonut matoa, katselin — katselin ja koko voimallani suutelin Katinkan olkapäätä. Hän ei katsahtanut taakseen, mutta minä huomasin, että hänen kaulansa ja korvansa punertuivat. Nostamatta päätään Volodja sanoi ylenkatseellisesti:

— Kas niitä hellyyksiä!

Mutta minulla oli kyneleet silmissä.

Minä en lakannut katsomasta Katinkaan. Jo kauan sitten olin tottunut hänen tuoreihin, valkoverisiin kasvoihinsa, ja olin aina niitä rakastanut; mutta nyt katselin niitä vielä tarkemmin ja rakastuin vielä enemmän. Tultuamme vanhempien luo ilmotti isä suureksi iloksemme, että lähtö oli äidin pyynnöstä lykätty huomisaamuun.

Me ratsastimme paluumatkalla linjaalirattaiden rinnalla, Volodja ja minä kilpailimme keskenämme kuka meistä paremmin ja rohkeammin osaa ratsastaa. Ravailimme vaunujen ympärillä. Varjoni oli entistä pitempi ja sen mukaan otaksuin, että näytin jotenkin pulskalta ratsastajalta; mutta tyytyväisyys, jota tunsin, meni aivan pian myttyyn seuraavan seikan vuoksi. Aikoen lopullisesti hurmata kaikki linjaalivaunuissa istujat minä jätätin itseni hiukan jälkeen, sitten piiskan ja kannuksien avulla ajoin hevoseni lentoon, asetuin huolettoman keikailevaan asentoon ja olisin vihurina kiitänyt heidän ohitsensa siltä puolelta missä Katinka istui. En tiennyt ainoastaan mikä oli parempi: pyyhkäistäkö vaieten vaunujen ohitse vai hihkaista niiden kohdalla. Mutta pahuksen hevonen huolimatta kaikista ponnistuksistani pysähtyi niin odottamattomasti, vaunujen luo ennätettyään, että minä tupsahdin

X

MIKÄ IHMINEN OLI ISÄNI?

Hän oli menneen sukupolven ihmisiä ja hänessä oli tuo sen ajan nuorisolle ominainen sanoin selittämätön ritarillisuuden luonne, omituinen toimeliaisuus, itseluottamus, hyväsydämmisyys ja huikentelevaisuus. Nykyaikaisia ihmisiä hän halveksi, ja tämä katsantotapa oli seuraus sekä synnynnäisestä ylpeydestä että salaisesta harmista, kun ei hänellä meidän aikanamme enää voinut olla sitä vaikutusvoimaa eikä sitä menestystä, mihin hän omalla ajallaan oli tottunut. Hänellä oli kaksi päähimoa elämässään, kortit ja naiset: hän oli iässään voittanut muutamia miljooneja, ja hän oli ollut suhteissa lukemattomiin naisiin kaikista yhteiskunnan kerroksista.

Ulkomuodoltaan hän oli suuri ja komea, käynti oli merkillinen askelten lyhyiden vuoksi, toinen olkapää toisinaan vähän nytkähteli, pienet silmät aina hymyilivät, nenä oli suuri kotkan nenä, huulet epäsäännölliset ja menivät yhteen jollakin lailla taitamattomasti, vaikka kyllä miellyttävästi, ääntämistavassa oli jokin puute — vähäinen sammallus, pää oli melkein kokonaan kalju; semmoinen oli isäni ulkonäkö mikäli häntä muistan, — ulkonäkö, jolla hän osasi tehdä itsensä kuuluisaksi ja miellyttää kaikkia, poikkeuksetta kaikkia, olivatpa ne mistä yhteiskuntaluokasta tahansa, mutta erittäinkin niitä, joita hän *tahtoi* miellyttää.

Hän osasi aina päästä päällepäin, kenen kanssa ikinä tuli tekemisiin. Kuulumatta koskaan kaikkein ylhäisimmän maailman piiriin hän kuitenkin aina seurusteli sellaisten ihmisten kanssa ja osasi pysyä niiden kunnioittamana. Hän tunsu sen ylpeyden ja itseluottamuksen äärimmäisen määrän, joka muita loukkaamatta kohotti häntä maailman silmissä. Hän oli originelli, ei kuitenkaan aina, vaan käytti sitä keinona, jolla muutamissa tapauksissa korvasi mitä puuttui ylhäisyydestä ja rikkaudesta. Ei ikinä mikään voinut herättää hänessä ihastuksen tunnetta: tulipa hän mihin loistavaan asemaan tahansa, hän tuntui olevan kuin syntynyt siihen. Hän osasi niin mainiosti peittää muilta ja karkoittaa itsestään tuota jokaiselle tunnettua, pikku harmeilla ja katkeruuksilla täytettyä puolta elämästä, että häntä siinä kohden todella piti kadehtia. Hän oli kaikkien mukavuus- ja nautintoseikkain tuntija, ja osasi sitä kaikkea käyttää hyväkseen. Loistavat suhteet olivat hänen keppihevossensa. Niihin hän oli päässyt osaksi äitini miehenä, osaksi nuoruutensa toverien avulla, joita hän sydämessään panetteli, kun olivat ylentyneet kauas hänen edellensä ja hän ikiajoikseen jäänyt virasta eronneeksi kaartinluutnantiksi. Kuten kaikki entiset upseerit, ei hänkään siviilinä osannut pukeutua muodin mukaan, mutta pukeutui sensijaan omaperäisesti ja ylellisen komeasti. Hänen pukunsa oli aina hyvin leveä ja kevyt, mainiot alusvaatteet, suuret ulospäinkäänetyt mansetit ja kaulukset... muuten hänen suureen kasvuunsa, voimakkaaseen ruumiinrakennukseensa, kaljuun päähänsä ja rauhallisiin, itsetietoisiin liikkeihinsä sopi kaikki, mitä hän puki yllensä. Hän oli tunteikas, jopa helposti kyyneltyikin. Usein, ääneen luettaessa, kun hän ennätti nousupaikkaan, alkoi ääni vavista, silmät kyyneltyivät, ja hän sai harmistuneena jättää lukemisen. Hän rakasti musiikkia, lauloi säestäen itseänsä pianolla ystävänsä A:n romansseja, mustalaislauluja ja joitakuuta oopperan motiiveja; mutta opittua musiikkia ei rakastanut ja viis välittäen yleisestä mielipiteestä avonaisesti tunnusti, että Beethovenin sonatit nukuttivat ja ikävystyttivät häntä, ja ettei hän tiedä mitään parempaa kuin joitakin laulajatar Semjonovan ja mustalaisyttö Tanjushan laulamia varieteelauluja. Hänen luonteensa oli niitä luonteita, joille hyvänteon suorittamista varten yleisö on välttämätön. Ja hyvänä hän pitikin ainoastaan mitä yleisö sanoi hyväksi. Jumala ties oliko hänellä mitään siveellisiä vakaumuksia! Hänen elämänsä oli niin täynnä kaikellaista maallista puuhaa, ettei hänellä ollut aikaa semmoisia vakaumuksia luoda, ja sitä paitsi hän olikin niin onnellinen elämässään, ettei katsonut semmoista edes tarpeelliseksi.

Vanhoina päivinään hänellä tosin muodostui pysyvä mielipide asioista ja muuttumattomia sääntöjä, — mutta yksinomaan käytännöllisyyden perustuksella: se menettely ja se elämäntapa, joka oli tuottanut hänelle onnea eli nautintoa oli hänestä hyvä, ja senvuoksi oli hänen mielestään kaikkien aina niin meneteltävä. Hän puhui hyvin vaikuttavasti, ja tämä hänen taipumuksensa enseni luullakseni hänen sääntöjensä notkeutta: hän osasi kertoa samasta teosta niinkuin se olisi ollut mitä viehättävin pikku kuje ja niinkuin alhaisin ilkityö.

XI

TYÖHUONEEN JA VIERASHUONEEN TOIMIA.

Jo hämärsi kun saavuimme kotiin. Äiti istui pianoa soittamaan, mutta me lapset otimme esiin paperia, kyniä, värejä ja asetuimme piirustamaan pyöreän pöydän ääreen. Minulla oli ainoastaan sinistä väriä; mutta siitä huolimatta aikomukseni oli kuvata metsästystä. Sangen elävästi siveltyäni sinisen pojan sinisen hevosen selkään ja vielä sinisiä koiria, minä vaan en varmaan tietänyt saako maalata myös sinistä jänistä, ja juoksin sentähden työhuoneeseen isän kanssa siitä neuvottelemaan. Isä luki jotain ja kysymykseeni: "löytyykö sinisiä jäniksiä?" nostamatta päätään vastasi: "löytyy, lapseni, löytyy". Palattuani pyöreän pöydän ääreen laitoin siis sinisen jäniksen, sitten katsoin tarpeelliseksi muuttaa sen pensaaksi. Mutta ei pensaskaan ollut mieleeni; minä tein siitä puun, puusta heinäsuovon, heinäsuovosta pilven ja vihdoin tahrasin paperini niin perin pohjin, että vihastuin ja revin sen palasiksi ja menin torkkumaan syvään nojatuoliin.

Äiti soitti oman opettajansa Fieldin toista konserttia. Minä torkuin, ja mielikuvituksessani heräsi jonkinlaisia keveitä valkosia, läpinäkyviä muistoja. Hän rupesi soittamaan Beethovenin pateettista sonattia, ja mieleeni juolahti jotakin surullista, raskasta ja synkkää. Äiti soitteli sangen usein näitä kahta kappaletta; sentähden niin hyvin muistan sen tunteen, jonka ne minussa herättivät. Tämä tunto oli muistojen kaltainen; mutta minkä muistojen? Näytti niinkuin olisi muistellut semmoista mikä ei ollut koskaan tapahtunut.

Minua vastapäätä oli ovi työhuoneeseen, ja minä näin kuinka sinne tuli Jaakko ynnä muutamia muita miehiä, partaniekkoja. Ovi pantiin heti heidän jälkeensä kiinni. "Nyt ne taas alkoivat toimet!" ajattelin. Minusta näytti että tärkeämpiä asioita kuin niitä, jotka toimitettiin työhuoneessa, ei maailmassa voinut olla: tätä käsitystä tuki vielä sekin seikka, että työhuoneen ovia kaikki tavallisesti lähestyivät puhuen kuiskaamalla ja käyden varpaisillaan; sieltä kuului isän äänekäs puhe ja tuntui sikarin haju, joka minua aina jostakin syystä suuresti miellytti. Torkuksissani minä hämmästykseni äkkiä kuulin hyvin tutun saappaiden narinan. Karl Ivanovitsh kulki varpaillaan sangen synkän ja päättäväisen näkösenä, joitakin papereita kädessä, ja koputti hiljaa työhuoneen ovelle. Hän päästettiin sisälle ja ovi sulkeutui jälleen.

"Kunhan vaan ei tapahtuisi jotakin onnettomuutta!" ajattelin minä, —
"Karl Ivanovitsh on vihoissaan: hän voi tehdä vaikka mitä"...

Minä nukahdin jälleen.

Onnettomuutta ei sentään mitään tapahtunut; tunnin kuluttua minut herätti taas sama saappaiden narina. Karl Ivanovitsh pyyhki tullessaan nenäliinallaan kyyneleitä, jotka huomasi hänen poskillaan. Hän kulki minun ohitseni murahdellen jotakin itsekseen ja hävisi yläkertaan. Sitten tuli isä työhuoneesta vierashuoneeseen.

— Arvaappa mitä olen päättänyt tehdä? sanoi hän iloisella äänellä, pannen kätensä äidin olalle.

— Mitä niin, ystäväni?

— Otan Karl Ivanovitshin mukaan lasten kanssa. Tilaa on kuormavaunuissa. Lapset ovat häneen tottuneet, ja hänkin puolestaan näyttää olevan heihin ikäänkuin kiintynyt: nuo 700 ruplaa vuodessa eivät paljonkaan näy laskuissa, et puis au fond c'est un très bon diable.

Minä en voinut saada päähäni mistä syystä isä haukkuu Karl Ivanovitshiä.

— Se ilahuttaa minua suuresti, sanoi äiti: sekä lasten että hänen tähtensä: hän on todella kelpo ukko.

— Olisitpa nähnyt kuinka liikutettu hän oli, kun sanoin hänelle että hän saa pidättää nuo 500 ruplaa lahjana... mutta mikä on kaikkein hullunkurisinta, se on tämä lasku, jonka hän minulle esitti. Maksaa todellakin vaivan katsahtaa siihen, lisäsi hän naurahtaen ja antoi äidille Karl Ivanovitshin kirjottaman paperiliuskan: — suuremmoista!

Laskun sisällys oli seuraava:

"Lapsille kaksi onkea — 70 kopekkaa.

"Väripaperia, kultapaperia, liisteriä ja pahvia rasiaa varten, lahjoituksia — 6 ruplaa 55 kopekkaa.

"Kirja, lahjana lapsille — 8 r. 16 k.

"Aluhousut Nikolaille 4 r.

"Pietari Aleksandrovitshin vuonna 18— Moskovassa lupaama kultakello, arvoltaan 140 r.

"Kaikkiaan summa, minkä Karl Mauer on saapa paitsi palkkaansa — 159 r. 79 k."

Jokainen, joka luki tämän laskun, missä Karl Ivanovitsh vaatii kaikki lahjoihin käyttämänsä rahat takasin ja lisäksi vaatii maksamaan hänelle luvatus lahjan hinnan, jokainen olisi ajatellut että Karl Ivanovitsh ei ole mitään muuta kuin epähieno saituri, — mutta jokainen olisi näin sanoen perinpohjin erehtynyt.

Astuessaan työhuoneeseen laskuineen ja edeltäpäin valmistettuine puheineen hän aikoi isälle kaunopuheliaasti esittää kaikki vääryydet, joita hän oli saanut talossamme kärsiä, mutta kun hän sitten oli puheensa alkanut samalla liikuttavalla äänellä ja samoilla tuntehikkailla painoilla, joilla tavallisesti meille saneli kirjojesta, vaikuttikin tämä hänen kaunopuheliaisuutensa voimakkaimmin häneen itseensä; niin että päästyään siihen kohti, jossa hänen piti sanoa: "niin katkeraa kuin lieneekin minun erota lapsista", hän kokonaan hämmentyi, äänensä alkoi vavahdella, ja — hänen oli vetäminen esille taskustaan ruudukas nenäliina.

Niin, Pietari Aleksandrovitsh, sanoi hän kyyneleet silmissä (tätä kohtaa ei valmistetussa puheessa lainkaan ollut): — minä olen niin tottunut lapsiin, etten tiedä mihin ryhtyä ilman heitä. Ennen vaikka ilman palkkaakin palvelen teitä, lisäksi hän toisella kädellä kyyneleitä kuivaten, toisella tarjoten laskua.

Että Karl Ivanovitsh tällä hetkellä puhui totuuden mukaisesti, sen voin varmasti vakuuttaa, sillä tunnen hänen hyvän sydämmensä; mutta miten tuo lasku soveltuu hänen sanoihinsa, se jää minulle arvotukseksi.

— Jos *teistä* tuntuu ikävältä erota, niin minun on vieläkin ikävämpi luopua teistä, sanoi isä pudistaen häntä olasta: — minä olen muuttanut aikeeni.

Vähää ennen illallista ilmestyi Grisha sisälle. Siitä saakka kuin hän oli tullut taloomme, hän lakkaamatta huokaili ja itki, niin että niiden mielestä, jotka uskoivat hänen ennustustaitoansa, meidän kotiamme uhkasi joku onnettomuus. Hän rupesi hyvästelemään ja sanoi lähtevänsä huomenaamuna edemmäs. Minä iskin silmää Volodjalle ja läksin huoneesta.

— Mitä?

— Jos tahdomme nähdä Grishan kahleita, niin mennään pian ylös miespalvelijain puolelle. Grisha makaa toisessa huoneessa, viereisessä kopukassa voi mainiosti istua ja me saamme nähdä kaikki.

— Hyvä! Odota tässä: minä kutsun tytöt.

Tytöt juoksivat ulos vierashuoneesta ja me läksimme ylös. Pienen riidan jälkeen ratkaistuamme kenen oli ensimmäisenä astuminen kopukan pimeyteen, me istuuduimme sinne ja aloimme odottaa.

XII

GRISHA.

Meitä kaikkia kauhistutti oleminen pimeässä; me likistyiimme toinen toiseemme emmekä puhuneet mitään. Melkein heti sen jälkeen tuli hiljaisilla askelilla sisälle Grisha, toisessa kädessään hän piteli matkasauvaansa, toisessa oli vaskiseen jalustaan pistetty talikynttilä. Me saatoimme tuskin hengittää.

— Herralle Jeesukselle Kristukselle! Pyhälle äidille, neitsyt Marialle! Isälle ja Pojalle ja Pyhälle hengelle... toisti hän moneen kertaan erilaisilla äänenpainoilla ja monenlaisilla lyhennyksillä ja syvästi vetäen henkeä lauseiden välillä.

Tehtyään ristinmerkkejä hän asetti matkasauvansa nurkkaan, tarkasteli vuodettansa ja alkoi riisuutua. Avattuaan vanhan mustan vyönsä hän otti verkalleen yltään räpsyisen takkinsa, pani sen huolellisesti kokoon ja ripusti tuolin selustalle. Nyt ei hänen kasvoissaan näkynyt tuota tavallista hätäisyyttä ja tylsyyttä, päinvastoin hän oli rauhallisen, mieltiväisen jopa ylevänkin näkönen. Liikkeet

olivat hitaat ja punnitut.

Yllänsä enää ainoastaan alusvaatteet hän hitaasti laskeutui vuoteelleen, siunasi sen ristinmerkeillä joka puolelta ja, kuten näytti, voimain ponnistuksella (sillä hän rypisti silmäkulmansa) kohautti paidan alla olevia kahleita. Istuttuaan hetken ja huolellisesti tarkastettuaan muutamain paikoin repeytyneitä vaatteitaan hän nousi, nosti ristinmerkkiä tehden kynttilänsä jumalankuvaa kohden, ja vielä rukoiltuansa käänsi kynttilän ylös alasin. Se sammui rätisten.

Metsäänpäin antavia ikkunoita vasten paistoi täysikuu. Mielipuolen pitkää valkeata olentoa valaisi toiselta syrjältä kuun hämävät hopeaiset säteet, — toiselta syrjältä sen musta varjo yhtyi ikkunakehyksien varjoihin, kulkien permannon yli seinälle, josta ylettyi kattoon asti. Pihalla kolisteli yövahti rämisevää vaskipeltiään.

Isot kädet rinnalla pää painuksissa ja yhtämittaa raskaasti huokaisten Grisha seiso i äänetönnä jumalankuvien edessä, sitten suurella vaivalla laskeutui polvilleen ja alkoi rukoilla.

Aluksi hän höpisi hiljaa tunnettuja rukouksia, pannen vaan muutamaiin sanoihin painoa, sitten toisti samat rukoukset äänekkäämmin ja paljoo elävämmin. Vihdoin hän alkoi käyttää omiakin sanoja, koettaen tällöin parhaansa mukaan käyttää vanhaa raamatun kieltä. Hänen sanansa olivat yhteyttä vailla, mutta siltä liikuttavia. Hän rukoili kaikkien hyväntekijänsä puolesta (semmoisiksi hän luki niitä, jotka ottivat häntä vastaan taloonsa), niiden joukossa äidin puolesta, ja meidän muiden puolesta; rukoili itsensä edestä, pyysi Jumalaa antamaan anteeksi hänen suuria syntejään ja toisti toistamistaan: "Jumala, anna anteeksi minun vihollisilleni!" Ähkien hän nousi, sitten yhä uudestaan matkien samoja sanoja laskeutui maata suutelemaan, ja taas nousi, välittämättä kahleiden painosta, jotka maahan koskiessa joka kerta kuivasti kilahtivat.

Volodja nipisti minua hyvin kipeästi jalkaan; mutta minä en edes katsahtanut taakseni: hieroin ainoastaan kädelläni sitä paikkaa ja yhä vaan seurasin lapsellisen ihmettelyn, säälän ja hartauden tunteella Grishan kaikkia liikkeitä ja sanoja.

Huvin ja naurun asemesta, joita kopukkaan tullessa olin odottanut, minua nyt vapisutti ja sydämeni pampaili pelosta.

Kauan oli Grisha vielä tässä uskonnollisen innostuksen mielentilassa ja saneli omia rukouksiaan. Ja huudahduksensa: Herra, herra! hän lausui sellaisella ilmeellä kuin olisi välittömästi odottanut vastausta taivaasta. Sitten kuului ainoastaan valittavia nyyhkytyksiä... Hän nousi polvilleen, pani kätensä rinnalleen ja vaikeni.

Minä pistin hiljaa pääni oven raosta, uskaltamatta hengähtääkään. Grisha ei liikkunut; hänen rinnastaan tuli raskaita huokauksia; vinon silmän himmeässä terässä näkyi kuun valaisema kyynel.

— Tapahtukoon sinun tahtosi! huudahti hän äkkiä, sanoin kuvaamattomalla ilmeellä, lankesi maahan ja itkeä nyyhkytti kuin lapsi.

Siitä pitäen ovat jo monen talven lumet sulaneet, monet muistot ovat minuun nähden kadottaneet merkityksensä ja himmentyneet. Myöskin on kuljeksija Grisha itse jo kauan sitten päättänyt viimeisen matkansa; mutta hänen tekemänsä vaikutus ja herättämänsä tunne eivät koskaan kuole minun muistostani.

Voi sinua, suuri kristitty Grisha! Uskosi oli niin voimakas, että tunsit Jumalan läsnäolon; rakkautesi oli niin suuri, että sanat itsestään tulvasivat sinun huuliltasi, — et sinä niitä tarvinnut järjelläsi harkita... ja minkä ylevän ylistyksen sinä kannoit Hänen eteensä, kun sanoja löytämättä itkien sorruit maahan!...

Liikutuksen tunne, jolla olin kuunnellut Grishaa, ei voinut kestää kauan ensiksikin siitä syystä, että uteliaisuuteni oli tyydytetty, ja toiseksi, koska jalkani olivat kuoleutuneet istumisesta samalla paikalla ja minun teki mieleni yhtyä yhteiseen supatukseen ja hihittämiseen, jotka kuuluivat takanani pimeässä kopukassa. Joku tarttui käteeni ja sanoi kuiskaten: "kenen tämä käsi on?" Kopukassa oli aivan pimeä, mutta kosketuksesta ja äänestä, joka puhui juuri minun korvaani, tunsin heti Katinkan.

Aivan arvelematta minä sieppasin hänen lyhythihaisen kätensä kyynäspäästä ja kumarruin sitä suutelemaan. Katinka kai hämmästy i tätä tekoa, koska hän veti kätensä pois: tällä liikkeellä hän tuli työntäneeksi rikkinäistä tuolia, joka seiso i kopukassa. Grisha nosti päänsä, katsoi hiljaa ympärilleen ja rukouksia lukien alkoi tehdä ristinmerkkejä jokaista nurkkaa kohden. Me juoksimme kuiskutellen ja meluten kopukasta.

NATALIA SAVISHNA.

Kahdeksannentoista vuosisadan keskivaiheilla juoksenteli Habarovin kylän taloissa ryysyisenä ja paljasjalkaisena, mutta kuitenkin iloisena, lihavana ja punaposkisena *Natashkaksi* sanottu tyttö. Hänen isänsä, klarinetisti Savvin ansioiden vuoksi ja pyynnöstä otti isoisäni tytön *yläkertaan* olemaan yhtenä isoäitini naispalvelijoista. Sisäpiikana Natashka kunnosti itsensä sekä nöyryydellään että ahkeruudellaan. Kun sitten äitini syntyi ja tarvittiin lastenpiikaa, niin tämä toimi uskottiin Natashkalle. Ja tälläkin uudella alalla hän saavutti kiitosta ja tuli palkituksi toimeliaisuutensa, uskollisuutensa ja nuorelle rouvalle osottamansa rakkauden vuoksi. Mutta Fokan puuteroitu pää ja polvisukat — ja kun tämän nuoren, vikkelan kamaripalvelijan oli virkansa puolesta usein tekemistä Natalian kanssa, — saivat tuon alkuperäisen, mutta rakastavan sydämmen vangiksi. Asia meni niin pitkälle, että tyttö itse päätti mennä isoisäni puheille pyytämään lupaa päästä Fokan vaimoksi. Isoisä käsitti hänen pyyntönsä kiittämättömyydeksi, suuttui ja lähetti Natalia paran rangaistukseksi arokylän karjakoksi. Mutta kuuden kuukauden kuluttua käskettiin Natalia takasin taloon entiseen toimeensa, koska ei kukaan saattanut hänen sijaansa täyttää. Palattuaan ryysyisenä maanpaosta hän tuli isoisäni eteen, lankesi polvilleen ja pyysi jälleen päästä armoihin ja suosioon, sekä rukoili unohtamaan sitä hupsuutta, joka muka oli häneen silloin tullut ja jonka hän vannoi ei enää koskaan palaavan. Ja hän todellakin piti sanansa.

Siitä saakka Nataliaa ruvettiin kunnioittaen sanomaan Natalia Savishnaksi ja hän alkoi kantaa päähinettä: kaiken sen rakkauden, mikä hänellä oli sydämessä, hän siirsi palveltavaansa neitiin.

Kun sitten äidin lähimmäiseksi seuralaiseksi tuli guvernantti, niin Natalialle uskottiin aitan avaimet ja hänen käsiinsä annettiin kaikki vaatteet ja muonavarat. Näitä uusia velvollisuuksiansa hän täytti samalla hartaudella ja rakkaudella. Eläen kokonaan herrasväen keskuudessa hän kaikkialla huomasi tuhlausta, tärvelystä ja varkauksia, ja kaikin voimin koetti sitä vastustaa.

Kun äiti meni miehelään ja tahtoi jotenkin osottaa kiitollisuutensa Natalia Savishnalle tämän kaksikymmenvuotisen uskollisen palveluksen johdosta, ja senvuoksi kutsui hänet eteensä ja sangen ylistävin sanoin ilmaistuaan hänelle tunnustuksensa ja rakkautensa antoi hänelle karttamerkillä varustetun paperin, joka sisälsi Natalia Savishnan vapautuksen orjuudesta, ja sanoi, että riippumatta siitä tuleeko Natalia Savishna palvelemaan edelleen meidän talossamme vai ei, hän on aina nauttiva 300:n ruplan vuotuista eläkettä. Natalia Savishna kuunteli kaikkea tätä sanaakaan sanomatta, sitten otti käteensä paperin, katsahti siihen vihasesti, murahti jotain hampaihinsa ja juoksi ulos huoneesta paiskaton oven jälkeensä. Ymmärtämättä tällaisen menettelyn syitä äiti jonkun ajan kuluttua meni Natalia Savishnan huoneeseen. Tämä itkettynein silmin istui kirstullansa, hypistellen sormissaan nenäliinaa, ja tuijotti edessään lattialla oleviin paperipalasiin.

— Mikä teidän on, rakas Natalia Savishna? äiti kysyi ottaen häntä kädestä.

— Mikäpä minun olisi, hyvä rouva, vastasi hän: — tietysti minä en ole teidän mieleenne, koska tahdotte nyt ajaa minut ulos talosta... Minkä minä sille taidan, menenhän minä, kun käsketään.

Hän tempasi kätensä äidiltä ja tuskin saattaen pidättää itkua tahtoi lähteä huoneesta. Äiti kuitenkin pidätti hänet, syleili häntä, ja he rupesivat molemmat itkemään.

Siitä saakka kuin muistan itseäni, muistan myöskin Natalia Savishnaa, hänen hellyyttään ja hyväilyjään: mutta nyt vasta osaan antaa niille oikean arvon, — silloin ei juolahtanut päähänikään, mikä harvinainen, ihana olento tämä eukko oli. Hän ei milloinkaan itsestään puhunut, varmaan ei koskaan edes ajatellut itseänsä: koko hänen elämänsä oli pelkkää rakkautta ja uhrautumista. Olin niin tottunut hänen alttiiseen, hellään rakkauteensa, etten kuvaillut asian muuten voivan ollakaan, en siis ollut millään tavoin hänelle kiitollinen enkä koskaan asettanut itselleni kysymyksiä: onkohan hän onnellinen? tyytyväinen?

Toisinaan oppitunnin päätyttyä juoksin hänen pikku huoneeseensa muka jonkun välttämättömän asian vuoksi, istuuduin ja aloin ajatella ääneen, ollenkaan välittämättä hänen läsnäolostaan. Aina hänellä oli jotain tekeillä: joko kutoi sukkaa taikka kaiveli kirstuissaan — niitä oli hänen huoneensa täynnä, — taikka kirjotti pyykkiä ja kuunnellen kaikkea sitä moskaa mitä minä puhuin, kuten esimerkiksi "miten kenraaliksi tultuani menen naimisiin ihanan kaunottaren kanssa, ostan itselleni voikon, rakennan kristallipalatsin ja kutsun luokseni Karl Ivanovitshin koko suvun Saksin maakunnasta" j.n.e., hän vaan hoki ajatuksissaan: "niinpä kyllä, niinpä kyllä, rakas ystäväni". Tavallisesti kun sitten nousin lähteäkseni hän avasi sinisen kirstunsa, jonka kannen sisäpuolella — sen muistan kuin tämän päivän — oli liimattuna jokin värikuva husaarista, pumaadarasiasta otettu pikku kuvanen ja Volodjan

piirustus; — tästä kirstusta hän otti hyvänhajuisen suitsutuspaperin, sytytti sen, ja sitä viuhkoi puhui:

— Tämä hajupaperi on vielä niiltä ajoilta kuin teidän isoisä-vainajanne — autuus hänen sielullensa — kävi Turkin sodassa. Sieltä se sen toi. Tässä on enää viimeinen pala jäljellä, lisäsi hän huokaisten.

Hänen lukemattomissa kirstuissaan oli kaikkea mitä ajatella voi. Vaikka mitä olisi tarvittu, sanottiin aina: "pitää pyytää Natalia Savishnalta", ja todellakin, hetken kaiveltuaan kirstussa hän löysi kuin löysikin vaaditun esineen, ja sanoi: "kas, olipa sentään hyvä, että panin säilöön". Kirstussa oli tuhansia tällaisia esineitä, joista paitsi häntä ei talossa kukaan olisi tiennyt eikä huolehtinut.

Kerran minä häneen suutuin. Näin se tapahtui. Päivällisissä minä sahtia itselleni kaataessani pudotin karahvin ja kostutin pöytäliinan.

— Käskekääpä tänne Natalia Savishna, että hän saa nähdä mitä hänen lempipoikansa suorittelee! sanoi äiti.

Natalia Savishna tuli sisälle ja nähtyään pöydällä lätäkön, jonka olin tehnyt, pudisti päätänsä; sitten äiti kuiskasi jotain hänen korvaansa ja hän menessään heristi minulle sormeaan.

Päivällisen jälkeen olin juuri iloisella mielellä hypellen lähtenyt saliin, kun äkkiä Natalia Savishna hyökkää oven takaa pöytäliina kädessä minua kiinni ottamaan, ja huolimatta hurjasta vastarinnastani alkaa hieroa kasvojani märällä paikalla hokien: "älä toisten likaa pöytäliinoja, älä toisten likaa pöytäliinoja!" Tämä loukkasi minua siihen määrään, että rupesin vihasta itkemään.

"Onko moista nähty!" — puhuin itsekseni, kulkien nyhkytellen salissa: "Natalia Savishna *sinuttelee* minua, ja päälliseksi lyö minua kasvoihin märällä pöytäliinalla, ihan kuin olisin mikäkin kyläpoika. Se on jo sentään liikaa!"

Kun Natalia Savishna näki minun itkevän, hän heti katosi, mutta minä jatkoin kävelyäni ja mietin vaan miten saisin röyhkeälle Natalialle kostetuksi hänen loukkauksensa. Jonkun minuutin kuluttua Natalia Savishna palasi arasti luokseni ja alkoi lohdutella:

— Älkäähän nyt rakkahani, älkää itkekö... antakaa minulle hölmölle anteeksi... minun syynihän se oli kaikki... älkäähän olko suutuksissanne, oma ystäväni... tässä on teille!

Hän otti liinan alta punasesta paperista tehdyn torven, jossa oli kaksi karamellia ja yksi viinimarja, ja vapisevin käsin tarjosi lahjan minulle. Minulla ei riittänyt voimia katsahtaakseni hyvän mummon silmiin; pois kääntyen otin vastaan lahjan, ja kyyneleitä alkoi tulla vielä runsaammin, ei kuitenkaan enää vihasta, vaan rakkaudesta ja häpeästä.

XIV

ERO KODISTA.

Seuraavana päivänä nyt kerrottujen tapahtumien jälkeen, yhdentoista ja kahdentoista välillä aamupäivällä, seisovat matkavaunut ja vähäisemmät puolikatetut vaunut portaiden edessä. Nikolai oli pukeutunut matkapukuun, hän oli korkeavartisissa saappaissa, vanha takki kireästi vyöllä vyötettynä. Hän seisoi kuomuvaunuissa ja sovitteli päällystakkeja ja tynnyjä istuimelle; huomattuaan istuimen tulevan liian korkeaksi hän istui tynnyjen päälle ja hypähdellen paineli niitä alemmaksi.

— Armahtakaa meitä, Herran tähden, Nikolai Dmitritsh, — ottaisitte edes tämän pienen laatikon sinne teille, — sanoi isän kamaripalvelija hengästyneenä, pistäen päänsä suurista vaunuista: — eihän se suurta tilaa ota...

— Olisitte ennen sanoneet, Mihail Ivanovitsh, vastasi Nikolai kiukustuneena nopeapuheisella tavallaan ja kaikin voimin paiskaten jonkun nyytin pikku vaunujen pohjaan.

— Totisesti menee tässä muutenkin pää pyörälle, ja te siinä vielä laatikoita tuppaatte, lisäsi hän ottaen hatun päästään ja pyyhkien päivettyneeltä otsaltaan suuria hikipisaroita.

Talon miesorjia mekoissaan ja paidoissaan, lakitta päin, naisia viirullisissa huiveissaan lapsia sylissä kantaen ja avojalkaisia kakaroita seisoskeli portaitten edessä vaunuja katselemassa ja keskenänsä juttelemassa. Yksi kyytimiehistä — kyyryselkäinen äijä, talvilakki päässä, villanutussa, — piteli

kädessään vaunujen väliaisaa, käänteli sitä ja syvämielteisesti katseli sen liikettä; toinen, hyvännäkönen nuori renki, punasilla olkatilkuilla varustetussa paidassa, päässä liemenvilloista tehty musta lakki, jota hän valkoista tukkaansa raapien kallisteli milloin toiselle milloin toiselle korvalle, pisti viittansa kuskipukille, heitti sinne myöskin ohjat ja piiskaa huitoen katseli vuoroin saappaitaan, vuoroin kuskeja, jotka rasvasivat kuomuvaunuja. Yksi näistä punaseksi pullistuneena piteli vipusinta; toinen pyörän yli kumartuneena voiteli huolellisesti akselia ja pyöräntulkkua. Pilalle ajatut kyytihevokset seisoivat aidan luona ja huiskivat hännillään kärpäsiä. Toiset torkkuivat jalkojansa lepuutellen ja silmiänsä ummistellen; toiset ikävissään kihnuttivat vieruskumppaliaan tai hamuilivat sanajalkojen karkeita lehtiä, joita kasvoi portaiden vieressä. Joitakuita kuorsaavia vinttikoiria makasi auringon paisteessa, toisia kuljeskeli vaunujen alla pimennossa nuoleskelemassa rasvaa mutterin päältä. Ilmassa oli jokin pölyinen sumu, taivaanranta oli harmaan ja punertavan sininen, mutta ei ainoatakaan pilveä näkynyt. Kova länsituuli lennätteli tomua teiltä ja pelloilta, taivutteli puutarhan korkeiden vaahteroin ja koivujen latvoja, ja kuljetteli kauas putoavia keltasia lehtiä. Minä istuin ikkunalla ja kärsimättömänä odotin kaikkien valmistuksien päättymistä.

Kun sitten olimme kaikki kokoontuneet vierashuoneen pyöreän pöydän ympärille viimeisen kerran viettääksemme muutamia hetkiä yhdessä, en minä tullut lainkaan ajatelleeksi mikä surullinen tapaus oli edessäni. Päässäni liikkui mitä tyhjänpäiväisimpiä ajatuksia. Niinpä minä esimerkiksi arvottelin, mikä kyytimiehistä ajaa kuomuvaunuja mikä suuria vaunuja, — kuka matkustaa isän, kuka Karl Ivanovitshin kanssa, ja miksi minulle välttämättä tahdotaan panna villaliina kaulaan ja ylimääräinen, pumpulinen alustakki.

"Olenko niinä muka arka paleltumaan! Kunhan tämä vaan kaikki pian loppuisi, että vihdoinkin pääsisimme lähtemään!"

— Kelle käskette antamaan luettelon lasten vaatteista? kysyi äidin puoleen kääntyen Natalia Savishna, joka itkettynein silmin oli tullut sisälle, paperilappu kädessä.

— Antakaa se Nikolaille, ja poiketkaa sitten sanomaan lapsille hyvästi.

Eukko aikoi jotakin sanoa, mutta pysähtyi, peitti kasvonsa nenäliinaan ja epätoivoisesti pudottaen kätensä läksi huoneesta. Minun teki vähän kipeätä, kun näin tämän liikkeen; mutta maltiton halu päästä pian matkalle oli voimakkaampi tätä tunnetta, niin että aivan välinpitämättömänä jäin vaan kuuntelemaan isän ja äidin keskustelua. He puhuivat seikoista, jotka nähtävästi eivät lainkaan kiinnittäneet heidän kummankaan mieltä: mitä muka oli kotia varten ostettava, mitä sanottava ruhtinatar Sophielle ja Madame Julielle, oliko tie oleva hyvä.

Foka astui sisään ja aivan samalla äänellä kuin hänen oli tapana ilmoittaa "päivällinen on valmis", sanoi kynnykselle pysähtyen "hevokset ovat valmiit". Huomasin äidin vavahtavan ja kalpenevan tämän kuultuaan, aivan kuin se olisi ollut hänelle jotain odottamatonta. Fokan käskettiin sulkea kaikki huoneen ovet. Minua tuo suuresti huvitti, "aivan kuin olisivat kaikki piiloutuneet joltakin".

Kun oli istuuduttu, niin Fokakin istui tuolin kulmalle; mutia tuskin hän sen oli tehnyt, kuin ovi narahti ja kaikki kääntyivät sinnepäin. Huoneeseen tuli nopeasti Natalia Savishna ja silmiänsä nostamatta laittautui oven suulle istumaan samalle tuolille kuin Fokakin. Näen kuin tänäpäivänä Fokan kaljun pään, hänen liikkumattomat ryppyisät kasvonsa, näen hyväntahtoisen olennon, jolla on pitsimyssy päässä, näen sen alta esiintyvät harmaat hiukset. Näen kuinka he vääntelevät itseänsä samalla tuolilla ja ovat molemmat yhtä hämillään.

Minä olin yhä vaan välinpitämätön ja maltiton. Ne kymmenen sekuntia, joiden aikana istuttiin suljettujen ovien takana, tuntuivat minusta kokonaiselta tunnilta. Vihdoin kaikki nousivat, tekivät ristimerkin ja alkoivat jättää hyvästiä. Isä syleili äitiä ja suuteli häntä moneen kertaan.

— Älä nyt huoli, rakkaani! sanoi isä: — emmehän iäksi eroa.

— On niin surullista! sanoi äiti itkusta vapisevalla äänellä.

Kun kuulin tämän äänen, kun näin hänen vapisevat huulensa ja kyyneltyneet silmänsä, minä unohdin kaikki, ja minuun tuli sellainen kaiho, semmoinen kipeä kammo, että olisin ennen juossut pois kuin ruvennut hänelle hyvästiä sanomaan. Tällä hetkellä ymmärsin, että isää syleiltyään äiti oli jo jättänyt hyvästi meidän.

Hän suuteli ja siunasi niin moneen kertaan Volodjaa, että — luullen hänen jo vihdoinkin kääntyvän minuun, — työntäydyin esiin, mutta hän yhä ja yhä vaan siimasi Volodjaa ja puristi häntä rintaansa vastaan. Silloin minä itse tartuin hänen kaulaansa ja häneen likistyneenä itkin mitään muuta kuin omaa suruani ajattelematta.

Kun me läksimme asettumaan vaunuihin, oli väki ilmestynyt eteiseen hyvästelemään. Heidän:

"sallikaa suudella kättänne", heidän äänekkäät suutelunsa olalle ja rasvan haju heidän päistänsä herättivät minussa tunteen, joka ei ollut kaukana inhosta. Tämän tunteen vaikutuksesta minä suutelin hyvin kylmästi Natalia Savishnaa pitsimyssyyn, kun hän uiden kyyneleissä hyvästeli minua.

Merkkillistä on, että minä tavattoman elävästi muistan kaikkien kyläläisten kasvot ja voisin kuvata ne pienimpine erikoisuuksineen, jota vastoin äidin kasvot ja asento himmenevät kokonaan mielikuvituksessani; ehkä se tulee siitäkin, etten koko tähän aikaan kertaakaan voinut rohkaista itseäni katsahtaakseni häneen. Minusta tuntui, että silloin hänen ja minun suruni paisuisi mahdottomuuden rajalle.

Minä töytäsin ensimmäisenä vaunuihin ja istuin peräistuimelle. Kohotetun etumuksen takaa en mitään voinut nähdä, mutta jokin aavistus sanoi minulle, että äiti on yhä täällä.

"Katsahdanko vielä häneen, vai en?... Olkoon siis, vielä viimeisen kerran!" ajattelin itsekseni ja pistin pääni esille vaunuista. Juuri silloin äiti tuli sama ajatus mielessä vaunujen vastapäiseltä puolelta esille ja kutsui minua nimeltä. Kuultuani hänen äänensä takaani käännyn häneen päin, ja tein sen niin äkkiä, että päämme kolahtivat yhteen; hän hymähti surullisesti ja lujasti, lujasti viimeisen kerran suuteli minua.

Kun olimme lähteneet liikkeelle ja ajaneet muutaman sylen verran, niin minä päätin taas katsahtaa häneen. Tuuli löyhytteli sinertävää kaulahuivia hänen päänsä ympärillä; pää painuksissa ja kädet silmillä hän hitaasti nousi portaita ylös. Foka oli häntä tukemassa.

Isä istui minun rinnallani eikä puhunut mitään; minä purskuin itkusta ja jokin painoi niin minun kurkkua, että pelkäsin tukehtuvani... Päästyämme suurelle tielle huomasimme valkosen liinan, jota joku huiskutti balkongilta. Minä aloin huiskuttaa omallani ja tämä liike hiukan rauhoitti minua. En kuitenkaan herennyt itkemästä, vaan ajatus että kyyneleeni todistavat minun liikutustani, tuotti minulle tyydytystä ja mielihyvää.

Virstan verran ajettuamme asetuin jo rauhallisempaan asentoon ja aloin itsepäisellä huomiolla tarkastella mitä oli lähinnä silmiäni — nimittäin minun puolellani juoksevan hevosen takapuolta... Katselin kuinka tämä sivuhevonen huiski häntäänsä, kuinka se satutti toista jalkaansa toiseen, kuinka kyytimiehen piiska osui sen selkään ja sen jalat alkoivat laukata yhtä aikaa; katselin kuinka sen selässä mäkivyö ja helat hyppeli, ja katselin siksi kunnes tämä mäkivyö hännän kohdalla peittyi saippuavaahdolla. Aloin tähystellä ympärilläni: kellastuneen rukiin lainehtivaa pintaa, tummia kesantoja, joilla siellä täällä näkyi sahroja, kyntömiehiä ja hevosia varsoineen; tarkastelin virstantolppia, jopa katsahdin kuskipukillekin nähdäkseni mikä kyytimies ajaa meidän vaunujamme; eivätkä kyyneleet vielä olleet kasvoiltani kuivaneet, ennenkuin ajatukseni jo olivat kaukana äidistä, josta nyt olin ehkä ainiaaksi eronnut. Mutta mitä ikänä muistelin, kaikki se johdatti häntä mieleeni. Muistin sienen, jonka äsken olin löytänyt koivu-aleassa, muistin kuinka Ljubotshka ja Katinka riitaantuivat keskenään siitä kuka saisi repiä sienen maasta, ja muistin vielä kuinka he itkivät eron hetkellä.

Ikävä oli heitä! ikävä myöskin Natalia Savishnaa, ikävä koivu-aleaa ja Fokaa! Vihaista Mimmiä — sitäkin oli ikävä. Kaikkea, kaikkea oli ikävä. Entä äiti raukkaa? Ja kyyneleet taas nousivat silmiin, ainakin vähäksi ajaksi.

XV

LAPSUUS.

Onnellinen, onnellinen, iäksi mennyt lapsuuden aika! Kuinka voisi olla rakastamatta, hellittelemättä sen muistoja? Nuo muistot ne virkistävät, ylentävät sieluani ja ovat minun parhainten nautintojeni lähteenä.

Toisinaan, kun olin kyllikseni juoksennellut, nostettiin istumaan teepöydän ääreen omalle korkealle tuolilleni; on jo myöhäistä, jo kauan sitten on maitolasi tyhjennetty ja sokeri syöty, uni panee jo silmät ummistumaan, mutta ei vaan tee mieli lähteä paikalta, pitää istua ja kuunnella. Ja voisiko ollakaan kuuntelematta? Äitihän puhelee jonkun kanssa ja hänen puheäänensä on niin hyvä ja lämmin. Kuinka paljon sanookin yksistään tämä hänen äänensä minun sydämmelleni! Torkkuvin, hämärin silmin minä tuijotan hänen kasvoihinsa, ja yhtäkkiä hän muuttuu aivan-aivan pieneksi, niin että kasvot ovat tuskin

napin suuruiset; mutta näen ne sentään selvästi: näen kuinka hän katsahtaa minuun ja hymähtää. Minua miellyttää nähdä häntä tuommoisena hitusena; minä siristän silmiäni vielä enemmän ja hän muuttuu vihdoinkin niin pieneksi kuin ne kääpiöt, joita voi nähdä silmäterässä; mutta nyt jo liikahdin ja koko kuva hävisi; minä siristän uudelleen silmiäni, kääntelen päätäni, kaikin tavoin koetan uudistaa äskeistä kuvaa, mutta en enää onnistu.

Minä poistun pöydän äärestä, nousen jalkoineni päivineni nojatuoliin, ja asetun siihen mukavasti käppyrään makaamaan.

— Siihen sinä varmaan nukut, pikku Nikolenka! sanoo minulle äiti: — etköhän menisi paremmin ylös.

— Ei minua nukuta, äiti kulta, vastaan minä hänelle ja epäselvät, mutta makeat unelmat täyttävät mielikuvitukseni; terve lapsen uni panee silmät ummistumaan, ja hetken kuluttua unohtuu kaikki ja niin sitä sitten nukkuu siihen asti kuin herätetään. Joskus puolivalveilla ollen tuntuu hellän käden koskettelemiset; tästä koskettelemisestä jo tiedän kenen käsi se on, ja vielä nukuksissakin ehdottomasti tarttuu tähän käteen ja puristaa sitä lujasti, lujasti huulia vastaan.

Kaikki ovat jo menneet omiin huoneihinsa; yksi kynttilä vaan enää palaa vierashuoneessa; äiti oli sanonut herättävänsä itse minut; hän on istunut sen nojatuolin kulmalle, jossa minä makaan; hän on ihanalla, hellällä kädellään silittänyt minun tukkaani, ja korvani yläpuolella soi tuttu, rakas ääni:

— Nousehan oma poikaseni: jo on aika mennä maata.

Ei kenenkään väliäpitämättömät katset häiritse häntä: hän ei pelkää vuodattamasta koko hellyyttään ja rakkauttaan minua kohtaan. Minä en liiku, mutta vielä lujemmin suutelen hänen kättään.

— Nousehan jo, enkelini.

Hän ottaa toisella kädellään minun kaulastani, herättääkseen kutkuttaa minua pikku sormillaan. Huoneessa on hiljainen puolipimeä. Vihdoinkin minä hyppään pystyyn, pujotan molemmat käteni hänen kaulaansa, painan pääni hänen rintaansa vasten ja sanon:

— Voi, äiti kulta, kuinka minä sinua rakastan!

Hän hymyilee tuolla surullisella ihmeellisellä hymyllään, ottaa minun pääni molempien käsiensä väliin, suutelee minua otsaan ja nostaa minut polvillensa.

— Ettäkö sinä niin rakastat minua? Hän on hetken vaiti ja sanoo sitten: — muista, rakasta aina minua, älä koskaan unohda. Jos sinun äitiäsi ei tule olemaan, niin ethän unohda häntä, ethän Nikolenka.

Ja hän suutelee minua vielä hellelmin.

— Älä sano niin, oma äiti kulta, oma pikku äiti! huudan minä suudellen hänen polviansa; ja kyyneleet vuotavat virtanaan minun silmistäni, — rakkauden ja riemun kyyneleet.

Tämän jälkeen, yläkertaan tultua, mikä ihana tunne kohoaa rintaan, kun pyhän kuvan edessä rukoillen sanon: varjele, Herra, isää ja äitiä. Toistaessa rukouksia, joita ensi kertaa minun lapsihuulet sammaltelivat rakastetun äidin sanelun jälkeen, sulautuu rakkaus häneen ja rakkaus Jumalaan ihmeellisellä tavalla yhdeksi tunteeksi.

Rukouksen jälkeen sitten käpristyin pehmeän peitteen alle, sydämessä tuntui keveältä, valoisalta ja iloisalta, toiset ajatukset ajelevat toisia, — mutta mitä ajatuksia ne ovat? Ei niitä saa kiinni, mutta puhdasta rakkautta ja valoisata onnen toivoa ne ovat täynnä. Joskus muistui mieleen myös Karl Ivanovitsh ja hänen katkera kohtalonsa — hän oli ainoa ihminen, jonka tiesin onnettomaksi, ja tuli niin surku häntä, niin suuri hellyys häntä kohtaan, että kyyneleet alkoivat vuotaa silmistä, ja mieleen nousi rukous: Jumala, suo hänelle onnea, tee minulle mahdolliseksi auttaa häntä, kevennä hänen suruansa; olen valmis kaikki uhraamaan hänen hyväksensä! — Sitten työnsin posliinisen mielikki-leikkikaluni — pikku jänön tai koirasen — untuvatyydyn nurkkaan ja ihailin kuinka sen on siinä hyvä ja lämmin olla. Vielä rukoilin, että Jumala antaisi onnea kaikille, että kaikki olisivat iloiset, ja että huomenna olisi kaunis ilma kun menemme kävelemään, käännyin toiselle kyljelle, ajatukset ja kuvat sekottuivat, hämmentyivät, ja niin sitten hiljaa nukuin rauhallisena, kasvot vielä kyyneleistä märkinä.

Palanneeko ikinä enää se tuoreus, huolettomuus, rakkauden tarve ja uskonvoima, joita lapsuudessa omisti? Mikä aika voipi olla parempi sitä aikaa, jolloin kaksi suurinta hyvää — viaton iloisuus ja rajaton rakkauden tarve — olivat ainoita elämän vaikuttimia?

Missä ovat nuo kuumat rukoukset? missä tuo parhain lahja — myötätuntoisuuden puhtaat kyneleet? Lohduttaja-enkeli laskeutui alas, hymyillen kuivasi nuo kyneleet ja kutoi makeita unihaaveita lapsen turmeltumattoman mielikuvituksen eteen.

Todellako on elämä jättänyt niin raskaita jälkiä sydämmeeni, että minulta ovat ikipäiviksi menneet nämä kyyneleet ja nämä riemut? Todellako on jällellä ainoastaan muistot?

XVI

RUNOELMA.

Melkein kuukaus sen jälkeen kuin olimme muuttaneet Moskovaan minä istuin mummoni talon yläkerrassa kirjetellen suuren pöydän ääressä; minua vastapäätä istui piirustuksen opettaja ja lopullisesti korjasi mustalla liidulla piirustetun turbaanipäisen turkkilaisen päätä. Volodja seisoi opettajan takana ja kaulaansa kurottaen katsoi hänen olkansa ylitse. Tämä turkkilaispää oli ensimmäinen Volodjan mustalla liidulla tekemä piirustus, ja se piti nyt mummon nimipäivänä annettaman tälle lahjaksi.

— Eiköhän tuohon kohti tarvittaisi vielä varjoa? sanoi Volodja opettajalle varpailleen kohottautuneena osottaen turkkilaisen kaulaa.

— Ei, ei tarvita, sanoi opettaja pistäen kynät ja muut piirustusvehkeet laatikkoon: — nyt se on mainio, älkääkää te enää siihen kajotko. No, entä te, pikku Nikolenka, lisäsi hän nousten ja yhä vielä syrjittäin katsoen turkkilaista: — ilmaiskaa nyt vihdoin salaisuutenne: — mitä aiotte antaa mummulle lahjaksi? Todellakin, eiköhän olisi jokin pää teiltäkin paras lahja? — Jääkää hyvästi, hyvät herrat! sanoi hän, otti hattunsa, tuntipiletin ja läksi.

Sillä hetkellä minustakin näytti, että pää olisi ollut parempi kuin se mitä olin koettanut saada aikaan. Kun meille ilmoitettiin että pian on mummon nimipäivä ja että meidän oli siksi päiväksi valmistaminen hänelle lahjoja, niin minun juolahti mieleeni kirjottaa hänelle runo, ja heti kohta keksin kaksi säettä, joilla oli oivalliset loppusoinnut, ja toivoin yhtä pian keksiväni muutkin tarvittavat säkeet. En lainkaan muista miten olin saanut päähäni näin oudon aikeen, muistan ainoastaan, että olin siitä kovin hyvilläni, ja että kaikkiin tätä asiaa koskeviin kysymyksiin vastasin ihan varmaan antavani mummulle lahjan, mutta en sanovani mitä se tulee olemaan.

Vastoin luuloani kävi niin, että paitsi noita kahta säettä, jotka olin ensi innostuksessa keksinyt, kaikista ponnistuksistani huolimatta en voinut sepittää lisäksi mitään. Minä aloin lukea kirjoissamme löytyviä runoja; mutta Dmitrijev yhtä vähän kuin Derzhavinkaan ei voinut minua auttaa; päinvastoin minä vielä selvemmin huomasin oman kykenemättömyyteni. Tietäen että Karl Ivanovitsh huvikseen joskus jäljenteli paperille kirjojen runoja, minä aloin salaa selaila hänen papereitaan ja löysin saksalaisten runojen seasta myöskin yhden venäläisen, joka nähtävästi oli hänen oman kynänsä tuotteita.

Tämä kauniilla pyöreällä käsialalla, hienolle postipaperille kirjetettu runo miellytti minua liikuttavan tunteensa vuoksi; opin sen kohta ulkoa ja päätin käyttää malliksi. Asia rupesi nyt sujumaan paljon paremmin. Nimipäiviksi valmistui kahdestatoista runosta kokoonpantu onnentoivotus, ja istuen luokkahuoneen pöydän ääressä kirjoitin sitä puhtaaksi veliinipaperille.

Kaksi paperiarkkia olin jo tärvännyt... en siksi että olisin tahtonut jotain niissä muuttaa: värssyt olivat mielestäni aivan erinomaiset; mutta kolmannelta riviltä alkoivat säkeitten päät poiketa yhä enemmän ja enemmän ylöspäin, joten jo kaukaa näkyi, että kirjoin oli vino eikä mihinkään kelvannut.

Kolmannella arkilla kävi kirjoin yhtä vääräksi kuin ennenkin; mutta minä päätin että se sai kelvata. Runoelmassani minä toivotin mummulle onnea, terveyttä moniksi vuosiksi ja lopetin näin:

Sua koetamme lohduttaa
Kuin äitiämme rakastaa.

Tuohan näytti vallan sievältä, mutta viimeinen säe vaan jotenkin merkillisesti loukkasi minun tuntoani.

— Kuin äi-ti-äm-me ra-kas-taa, toistin minä itsekseni. — Mikä ihmeen loppusäe sopisi paremmin kuin tuo *rakastaa*? — antakaa! — ilon saa!... Joutavia, kyllä se kelpaa! on se ainakin parempaa kuin Karl Ivanovitshin runo.

Ja minä kirjoitin sen niinkuin se oli. Sitten makuukamarissa luin ääneen koko sepustukseni tunteella ja

lausujan liikkeillä. Runot olivat aivan ilman mittaa, mutta en minä enää pysähtynyt niitä korjailemaan; sitävastoin viimeinen värssy hämmästytti minua vieläkin enemmän ja pahemmin. Minä istuin vuoteen laidalle ja vaivuin mietteihin...

"Mikä ihme pani minut kirjottamaan: *kuin äitiämme rakastaa?* eihän häntä täällä ole, eikä siis olisi tarvinnut mainitakaan hänestä; tosin minä kyllä rakastan ja kunnioitan mummoa, mutta ei mummo sittenkään ole samaa kuin oma äiti... miksi minä kirjoitin sen, miksi minä valehtelin? Olkoon että ne on vaan runoja, mutta ei sittenkään olisi pitänyt."

Samassa ilmestyi räätäli tuoden meille uudet juhlapuvut.

— Menköön sitten! sanoin minä runoihini harmistuneena, työnsin vihasesti paperin tyynyn alle ja juoksin koettamaan uutta moskovalaista pukua.

Moskovalainen puku näytti erinomaiselta: ruskeat takit pronssinappineen olivat ommellut ruumiinmukaisesti istuviksi, eikä niinkuin ennen meillä maalla ommeltiin muka kasvamisen varalta — mustat kapeat housut myöskin ihmeen sievästi istuivat jalan muotojen mukaan ja lankesivat saappaiden päälle.

"Vihdoin viimeinkin on minun housuissani siis oikeat jalkahihnat!" ajattelin minä, haltioissani tarkastellen kaikilta puolilta sääriäni. — Vaikka minusta tuntui sangen ahtaalta ja epämukavalta uudessa puvussani, salasin sitä kaikilta, sanoin että päinvastoin tuntuu perin suloiselta, ja jos jotain puutetta puvussa on, niin ei muuta kuin että se on kenties vähän liian väljä. Sittemmin minä hyvin kauan seisoin peilin ääressä harjaten runsaasti voideltua päätäni; mutta kaikista yrityksistäni huolimatta en mitenkään saanut päälakeni tupsuja painumaan: heti kun niiden tottelevaisuutta koetellakseni lakkasin painamasta niitä kammalla, ne nousivat ja töröttivät eri suunnille, antaen kasvoilleni mitä naurettavimman ilmeen.

Karl Ivanovitsh pukeutui toisessa huoneessa, ja hänelle kannettiin luokkahuoneen läpi sininen hännystakki ja vielä joitakin valkosia pukutarpeita. Alas vievältä ovelta kuului mummon palvelijoista joku huutavan; minä tulin ulos kysyäkseen mitä asiaa hänellä oli. Hän piteli kädessään kovaksi tärkättyä rintapaitaa ja sanoi tuoneensa sen Karl Ivanovitshille, eikä nukkuneensa yhtään koko yönä ehtiäkseen ajoissa saada sen valmiiksi. Minä lupasin toimittaa rintapaidan perille ja kysyin oliko mummo jo ylhäällä.

— Onpa kylä! jo on kahvitkin juotu ja on jo pappikin käynyt. — Olettepa tekin pulskan näkönen, lisäsi hän ja naurahtaen katsahti minun uuteen pukuuni.

Tämä huomautus sai minut punastumaan: minä hypähdin toisella jalallani, napsahutin sormillani, tahtoen sillä antaa hänen tuntea, ettei hän edes vielä oikein tiedäkään mikä velikululta minä olen.

Tuotuaani rintapaidan Karl Ivanovitshille hän ei sitä enää tarvinnutkaan: hän oli jo pukenut toisen ylleen ja kumartuneena pienellä pöydällä seisovan peilin eteen molemmin käsin piteli rusettinsa uhkeita silmukoita, ja koetteli soveltuuko hänen päänsä vapaasti molempain silmukkain väliin. Nykäisten kaikilta puolilta meidän pukujamme paikoilleen ja pyydettyään että Nikolai samaten oikaseisi hänen omaa pukuansa, hän vei meidät mummon eteen. Naurattaa vieläkin muistelllessani kuinka kova pumaadan haju meistä kolmesta läksi, kun me rappusia myöten aloimme laskeutua alakertaan.

Karl Ivanovitshin käsissä oli hänen oma tekemänsä rasia, Volodjalla piirustus, minulla runo; kunkin kielellä oli valmiina sanat joilla asianomainen lahja oli vietävä esille. Juuri silloin kuin Karl Ivanovitsh aukaisi salin ovea, veti pappi ylleen messupukua ja rukouksen ensimmäiset äänet kajahtivat.

Mummo oli jo salissa: kumarassa ja tuolin selustimeen nojautuneena hän seiso seinään päin kääntyneenä ja hurskaasti rukoili; hänen vieressään seiso isämme. Hän käännähti meihin päin ja hymähti huomattuaan kuinka me hätäillen piilottelemme selän taa lahjojamme ja koettaen olla näkymättöminä asetuimme oven pieliin. Koko se odottamattomuuden yllätys, jota olimme aikoneet saada aikaan, oli mennyt hukkaan.

Kun alettiin jo tulla ristiä suutelemaan, minä äkkiä tunsin joutuvani vastustamattoman, mielettömän ujouden pauloihin, ja ymmärtäen ettei minulla milloinkaan tule riittämään rohkeutta antaa lahjaani esille, piilouduin Karl Ivanovitshin selän taakse. Hän, mitä valituimmin lausein toivotettuaan mummolle onnea, siirsi rasiansa oikeasta kädestä vasempaan, ojensi sen nimipäivän viettäjäälle ja meni sitten pari askelta syrjään antaakseen tilaa Volodjalle. Mummo näytti olevan ihastuksissaan kultapaperipäärmeellä varustettuun rasiaan, ja ilmaisi kiitollisuutensa mitä suopeimmalla hymyilyllä. Kuitenkin oli silminnähtävää, ettei hän tiennyt mihin rasiaa panna, ja arvattavasti juuri senvuoksi pyysi isää katsomaan kuinka ihmeen taitavasti se oli tehty.

Tyydyttyään uteliaisuutensa isä vuorostaan antoi sen papille, jota tämä kapine näytti aivan

erikoisesti miellyttävän: hän heilutteli päätään puolelta toiselle uteliaasti katsellen milloin rasiaa milloin sen tekijää, joka oli saanut aikaan niin mestarillisen teoksen. Volodja antoi nyt oman turkkilaisensa esille, ja hänenkin osakseen tuli samat kehumiset ja ylistykset kaikilta puolilta. Tuli sitten minunkin vuoroni: mummo kääntyi hyväntahtoisella hymyllä minuun päin.

Jotka ovat kokeneet ujoutta, tietävät että tämä tunne enentyy suorassa suhteessa ajan kulumiseen, jota vastoin päättäväisyys vähenee päinvastaisessa suhteessa, se on, mitä kauemmin tämä ujouden mielentila kestää, sitä mahdottomampi on siitä päästä ja sitä vähemmän päättäväisyyttä on jälellä.

Viimeinenkin rohkeus ja päättäväisyys katosi minulta sillä välin kuin Karl Ivanovitsh ja Volodja antoivat esiin lahjojansa, ja ujouteni kasvoi äärimmäisyyteen asti: tunsin kuinka veri alituisen pakkaa sydämmestä päähän, kuinka vuoroin punastun ja vuoroin vaalenen, ja kuinka otsalleni ja nenälleni ilmestyy suuria hikipisaroita. Korvat paloivat, väristys kävi läpi koko ruumiini, minä astelin jalalta toiselle liikkumatta paikaltani.

— No, Nikolenka, näytähän nyt sinäkin mitä olet valmistanut — rasianko vai piirustuksen? sanoi minulle isä. — Ei auttanut enää mikään: vapisevin käsin minä ojensin esille rutistuneen onnettoman paperikääröni; mutta ääni petti minut kokonaan ja aivan sanattomana seisoin mummon edessä. En voinut sulattaa ajatusta, että odotetun piirustuksen asemesta luettaisiin kaikkien kuullen minun kelvottomat runoni ja vielä nuo onnettomat sanat: kuin äitiämme rakastaa, jotka selvään osottivat, etten ollut koskaan äitiäni rakastanut, vaan hänet unohtanut. Kuinka voisin ilmaista kärsimyksiäni niinä hetkinä, jolloin mummo oli alkanut lukea minun runoelmaani, jolloin hän, saamatta oikein selkoa, pysähtyi keskelle värssyä ja hymähdyksellä, joka silloin näytti minusta ivalta, katsahti isään, — jolloin hän lausui toisin kuin olisin tahtonut, ja vihdoin heikon näkönsä vuoksi antoi paperin isälle sitä loppuun lukematta, ja pyysi isän lukemaan kaikki alusta alkaen uudestaan! Minusta näytti, että hän teki niin, koska oli kyllästynyt lukemaan noin huonoja ja vinosti kirjoitettuja säkeitä, ja myös siksi, jotta isä voisi itse lukea viimeisen värssyn, mikä niin päivän selvästi ilmaisi tunteettomuuttani. Minä odotin hänen läsäyttävän minua nenälle noilla runoilla, sanoen: "ilkeä poika nulikka... siinä sait!" mutta mitään sellaista ei tapahtunut; kun kaikki oli luettu, mummo päinvastoin sanoi: charmant! ja suuteli minua otsaan.

Rasiainen, piirustus ja runo asetettiin vierekkäin kahden batistinenäliinan ja äidin valokuvalla varustetun tupakkarasian kanssa nojatuolin edessä olevalle pikku pöydälle, jonka ääressä mummo aina istui.

— Ruhtinatar Varvara Iljinitshna, ilmotti toinen niistä mahdottoman isoista lakeijoista, jotka tavallisesti seisoivat mummon vaunujen takana.

Mummo katseli mietteihin vaipuneena valokuvaa, joka oli sovitettu kilpikonnän kuoresta tehtyyn tupakkirasiaan, eikä vastannut mitään.

— Suvaitsetteko pyytää sisälle, teidän ylhäisyytenne? toisti lakeija kysymyksensä.

XVII

RUHTINATAR KORNAKOVA.

— Pyydä sisälle, sanoi mummo istuutuen syvemmäksi nojatuoliin.

Ruhtinatar oli noin viidenviidettä ikäinen nainen, pieni kasvultaan, raihnainen, kuiva ja katkera, silmät harmaan viheriäiset ja niiden ilme oli selvässä ristiriidassa luonnottoman viehkeässä asennossa olevan pikku suun kanssa. Kurjensulkaisen samettihatun alta näkyi vaalean punertava tukka; silmäkulmat ja ripset tuntuivat vielä vaaleamman kellertäviltä hänen kivuloisenvärisillä kasvoillaan. Hänen vapaitten, tottuneiden liikkeidensä, pienen pienien käsiensä ja kaikkien piirteiden erinomaisen kuivuuden vuoksi teki hänen yleinen ulkomuotonsa kuitenkin jonkinlaisen jalosukuisuuden ja tarmokkuuden vaikutuksen.

Ruhtinatar oli sangen puhelias ja oli hänen puhetapansa semmoinen kuin ihmisillä, jotka puhuvat aina niinkuin heitä vastustettaisiin, vaikkei kukaan olisi sanallakaan vastustanut; hän joko kohotti äänensä tai verkalleen alensi sitä, alkaakseen sitten yhtäkkiä uudella elävyydellä, jonka ohella hän katsahdelti ympärillä oleviin aivan kuin olisi sillä tahtonut sanojaan vahvistaa, vaikkei kukaan ottanut osaa keskusteluun.

Huolimatta siitä että ruhtinatar suuteli mummon kättä ja yhtämittaa nimitti häntä ma bonne tante'ksi, huomasiin ettei mummo ollut häneen tyytyväinen, vaan merkittävästi kohautteli silmäkulmiaan kuunnellessaan hänen selvittelyjään syistä miksei ruhtinas Mihailo itse muka mitenkään voinut saapua mummoa onnittelemaan, vaikka tietysti olisi suuresti halunnut; ja vastaten venäjäksi ruhtinattaren ranskalaisiin lauseihin hän sanoi, erityisesti puhettaan venyttäen:

— Olen teille huomiostanne kiitollinen, rakas ruhtinattareni; — mitä taas ruhtinas Mihailoon tulee, niin onhan se ymmärrettävää... hän on aina toimissaan kiinni; ja toiseksi, haluko hänellä on vanhan mummon kanssa istuskella?

Ja antamatta ruhtinattarelle aikaa vastustaa hänen sanojansa hän ennätti jatkamaan:

— No, miten lapsenne voivat, rakas ystäväni?

— Jumalan kiitos, ma tante, kasvavat, opiskelevat, kujeilevat... erittäinkin Etienne — vanhin, siinä se vasta on telmijä, ettei sen vertaista; mutta onpa toiselta puolen viisaskin — un garçon, qui promet — Ajatelkaapa, mon cousin, jatkoi hän kääntyen yksistään isän puoleen, sillä mummo, vähääkään välittämättä ruhtinattaren lapsista ja haluten sen sijaan kehaista omia lapsenlapsiaan, otti huolellisesti esiin runoni rasian alta ja alkoi kääriä paperia auki: — ajatelkaapa, mon cousin, mitä se äskettäin tekasi...

Ja isään päin kumartuen ruhtinatar alkoi suurella innolla hänelle jotakin kertoa. Lopetettuaan kertomuksensa, jota en kuullut, hän rupesi paikalla hahattamaan ja kysyvästi isään katsoen sanoi:

— No mitä ajattelette pojasta, mon cousin? Tietysti hän olisi ansainnut raippoja, mutta keksintö oli niin älykäs ja hullunkurinen, että annoin anteeksi, mon cousin.

Ja ruhtinatar, iskien silmänsä mummoon, jatkoi mitään puhumatta nauruansa.

— *Lyöttekö* te siis lapsianne, ystäväni? kysyi mummo merkittävästi silmäkulmiansa kohottaen ja pannen erikoista painoa sanaan *lyöttekö*.

— Ah, ma bonne tante, vastasi ruhtinatar sävyisällä äänellä, heittäen nopean katseen isään; — tiedänhän mitä mieltä te siinä asiassa olette, mutta sallikaahan minun sentään tässä ainoassa kysymyksessä olla eri mieltä kanssanne: kaikesta mitä olen ajatellut, mitä olen lukenut, mitä tästä kysymyksestä neuvotellut, olen sittenkin tullut siihen kokemukseen, että vakaumukseni mukaan on välttämätöntä vaikuttaa lapsiin pelon avulla. — Jotta lapsesta tulisi mies, on pelko välttämätön... vai miten, mon cousin? ja pelkäävätkö lapset mitään enemmän kuin vitsoja, je vous demande un peu?

Tällöin hän kysyvästi katsahti meihin ja tunnustaakseni kävi oloni sillä hetkellä vähän tukalaksi.

— Sanokaa mitä tahdotte, vaan poika on kahdenteentoista, jopa neljänteentoistakin vuoteen asti vielä lapsi; kas *tytöt!* — se on toinen asia.

"Mikä onni, ajattelin, — etten ole hänen poikansa."

— Se on kaikki erinomaista, ystäväni, sanoi mummo, kiertäen jälleen kokoon minun runoni ja pannen paperin takasin rasian alle, aivan kuin ei olisi nyt enää pitänyt ruhtinatarta kyllin arvokkaana kuulemaan moista nerontuotetta: — se on kaikki mainiota, mutta sanokaapa minulle, mitä hienoja tunteita te tämän perästä voitte lapsiltanne odottaa?

Ja pitäen tätä todistustansa ehdottomasti sitovana mummo päättääkseen keskustelun lisäsi:

— Vaikka voihan siinä asiassa tietysti jokaisella olla oma mielipiteensä.

Ruhtinatar ei vastannut mitään, vaan ainoastaan alentuvasti hymyilemällä ilmaisi antavansa anteeksi nämä kummalliset ennakkoluulot, koska hänen edessään oli henkilö, jota hän piti niin suuressa arvossa.

— Mutta esittäköpää minulle toki teidän nuorukaisenne, huudahti hän meihin katsoen ja kohteliaasti hymyillen.

Me nousimme ja ruhtinattaren silmiin tuijottaen emme voineet ymmärtää mitä oli tehtävä osottaaksemme olevamme nyt tutustuneet.

— Suudelkaapa ruhtinattaren kättä, sanoi isä.

— Pyydän teitä rakastamaan vanhaa tättä, puhui ruhtinatar suudellen Volodjan tukkaa: — vaikka olenkin teille kaukainen sukulainen, olen kuitenkin läheinen, sillä minä luen läheisyyttä ystävyiden eikä sukulaisuuden mukaan, lisäsi hän erityisesti mummoa tarkottaen; mutta mummo oli häneen yhä tyytymätön ja vastasi:

— Ohhoh! ystäväni, eihän nykyään sellaista sukulaisuutta kukaan lue!

— Tämä tässä, siitä tulee maailmanmies, sanoi isä osottaen Volodjaa: — mutta tästä tulee runoilija, lisäsi hän minun paraikaa suudelllessani ruhtinattaren pientä laihaa kättä ja hyvin elävästi kuvaillessani tässä kädessä olevia raippoja, ja raippojen alla penkkiä j.n.e.

— Kumpi niin? kysyi ruhtinatar pidättäen minun kättäni omassaan.

— Juuri tämä pikkunen tupsuniekka, vastasi isä iloisesti naurahtaen.

"Mitä minun tupsuni häneen kuuluu!... ei taida olla muuta puheenainetta!" ajattelin minä ja siirryin nurkan puolelle.

Minulla oli mitä kummallisimpia käsityksiä kauneudesta. — Pidin esimerkiksi Karl Ivanovitshia maailman kauniimpana miehenä; jonka ohella tiesin itse olevani ruma, enkä siinä lainkaan erehtynyt; sentähden jokainen viittaus minun ulkomuotooni kipeästi loukkasi minua.

Muistan hyvin hyvästi, kuinka kerran päivällispöydässä — silloin olin kuuden vuotias — nousi puhe ulkonäöstäni, kuinka äiti koetti löytää jotain kaunista minun kasvoissani; sanoi minulla olevan sielukkaat silmät, miellyttävän hymyn, mutta vihdoinkin myöntyen isän sitoviin todistuksiin ja päivän selvyteen oli pakotettu tunnustamaan että olen kuin olenkin ruma; sitten hän vielä, kun minä kiitin häntä ruuasta, nipisti minua poskesta ja sanoi:

— Tiedä sinä, Nikolenka, että kasvojesi vuoksi ei yksikään rupea sinua rakastamaan, siis sinun täytyy koettaa tulla muuten vaan viisaaksi ja hyväksi pojaksi.

Nämä sanat saivat minut siihen varmaan vakaumukseen, etten minä ole kaunis, mutta myöskin siihen, että minusta ehdottomasti tulee hyvä ja viisas poika.

Kuitenkin minuun usein tuli epätoivon hetkiä, jolloin en luullut onnea maan päällä riittävän ihmiselle, jolla oli niin leveä nenä, niin paksut huulet ja niin pienet harmaat silmät, kuin minulla; pyysin Jumalaa tekemään ihmetyötä, muuttamaan minut kauniiksi, ja kauniiden kasvojen palkaksi olisin antanut kaikki mitä minulla oli kallista nykyisyydessä, ja mitä tulevaisuudessa toivoin saavani.

XVIII

RUHTINAS IVAN IVANOVITSH.

Kun ruhtinatar oli, runon kuultuaan, tuhlaamalla tuhlanut ylistyksiä tekijälle, niin mummo heltyi ja alkoi puhua hänen kanssaan ranskaa, herkesi myös sanomasta, *te, rakas ystäväni*, ja kutsui tulemaan meille illaksi kaikkine lapsineen, johon ruhtinatar suostui, ja vielä hetken istuttuaan läksi.

Vieraita saapui onnea toivottamaan sinä päivänä niin paljon, että pihalla kaiken aamua seisoi portaiden edessä kokonainen läjä vaunuja.

— Bon jour, chère cousine, sanoi eräs vieraista, astuessaan huoneeseen, mummon kättä suudellen.

Se oli seitsemänkymmenen ikäinen pitkäkasvuinen sotilashenkilö, suuret epoletit olalla. Sotilaspuvun kauluksessa näkyi iso valkoinen risti. Hänen kasvojensa ilme oli rauhallisen avonainen. Hänen liikkeittensä vapaus ja yksinkertaisuus hämmästyttivät minua. Vaikka hänellä oli tukkaa ainoastaan hiukan niskassa ja vaikka ylähuulen asema selvään ilmaisi hänen hampaattomuuttansa, oli hän kuitenkin huomattavan kaunis.

Ruhtinas Ivan Ivanovitsh oli kahdeksannentoista vuosisadan lopulla ja vielä hyvin nuorena saavuttanut loistavan menestyksen urallansa. Siihen oli vaikuttanut hänen jalo luonteensa, kaunis ulkomuotonsa, tavaton urhoollisuutensa, kuuluisa ja mahtava sukunsa sekä erittäinkin hyvä onnensa. Hän pysyi edelleen sotapalveluksessa ja hänen kunnianhimosensa tuli pian niin tyydytetyksi, ettei hänellä ollut sillä alalla enää mitään saavutettavaa. Jo nuoresta alkaen hän käyttäytyi niinkuin olisi valmistunut astumaan siihen loistavaan asemaan, mihin kohtalo hänet lopulta sitten asettikin; vaikka siis hänen loistavassa ja vähän kunnianhimoisessa elämässään, kuten kaikissa muissa, sattuihin epäonnistumisia, pettymisiä ja katkeruuksia, ei hän ollut kertaakaan kadottanut rauhallisuuttansa, luopunut ylevästä ajatustavastaan eikä uskonnon ja siveellisyysperussäännöistä; hän olikin saavuttanut yleisen tunnustuksen ja kunnioituksen, loistavastakin asemastaan huolimatta, ainoastaan johdonmukaisuutensa

ja lujutensa perustuksella. Ei hän myöskään ollut mikään erinomaisen viisas mies, mutta ollen asemassa, jossa sai ikäänkuin yläpuolelta katsella elämän kaikkea kunnianhimoista temmellystä, hänen ajatustapansa pysyi ylevänä. Hän oli sekä hyvänsävyinen että tunnehikas, käytöksessään sentään hiukan kylmä ja kopea. Tämä oli seuraus siitä, että ollen taaskin semmoisessa asemassa, missä hän saattoi olla niin monelle hyödyksi, hän koki kylmyydellään suojella itseään alituisilta anomuksilta ja pyynnöiltä, joilla ihmiset tahtoivat käyttää hyväkseen hänen vaikutustaan. Käytöksen kylmyyttä lievensi kuitenkin alentuva kohteliaisuus, joka on ominainen hyvin *ylhäisiin piireihin* kuuluville ihmisille. Hän oli myös hyvin sivistynyt ja lukenut; mutta hänen sivistyksensä oli kuitenkin pysähtynyt siihen, mitä hän oli omistanut varhaisessa nuoruudessaan eli kahdeksannentoista vuosisadan lopulla. Hän oli lukenut läpi kaikki mitä merkillistä Ranskassa oli kahdeksannellatoista vuosisadalla kirjoitettu filosofian ja kaunokirjallisuuden alalla, perusteellisesti tunsi ranskalaisen kirjallisuuden kaikki parhaimmat tuotteet, niin että osasi ja rakasti usein tuoda esiin kohtia Racineltä, Corneilleltä, Boileaulta, Molièreltä, Montaignelta, Fénelonilta; sitäpaitsi hänellä oli loistavat tiedot mytologiassa ja hän tutki menestyksellä ranskaksi käännettyjä muinaismuistoja eppisestä runoudesta, tunsi tyydyttävästi historiaa, jota oli lukenut Segurin teoksista; mutta matematiikasta hänellä ei ollut mitään tietoja luvunlaskua pitemmälle, ei liioin fysiikasta eikä oman ajan kirjallisuudesta: hän taisi puheessa sopivalla tavalla vaieta tai sanoa jonkun yleisen mietelmän Göthestä, Schilleristä tai Byronista, vaan hän ei ollut niitä ikinä lukenut. Tästä ranskalaisklassillisesta sivistyksestään huolimatta, josta muuten löytyi enää ani harvoja esimerkkejä, oli hänen puheensa kuitenkin yksinkertainen, ja se yksinkertaisuus yhtäaikaan sekä peitti joitakuita puutteita hänen tiedoissaan että teki hänen puhelunsa miellyttäväksi ja hänet itsensä suvaitsevaisiksi. Hän oli kaiken alkuperäisyyden suuri vihollinen, ja sanoi, että originaliteetti on usein keskinkertaisten ihmisten hätäkeino. Seura oli hänelle ihan välttämätöntä. Missä ikinä hän olikaan Moskovassa taikka ulkomailla, hän eli aina yhtä avonaisesti, ja määräpäivinä otti luonaan vastaan kaupungin koko seurapiirin. Hänen asemansa oli kaupungissa sellainen, että häneltä saatu kutsumakortti kelpasi passiksi mihin hotelliin tahansa, — että monet nuoret ja sievät naiset mielellään asettivat ruusuposkensa hänen eteensä, joita hän suuteli ikäänkuin muka isällisellä tunteella, ja että jotkut nähtävästi sangen mahtavat ja ylhäiset ihmiset joutuivat haltioihinsa, kun pääsivät ruhtinaan pelitovereiksi.

Ei ollut enää paljon sellaisia ihmisiä olemassa, kuin mummo, jotka olisivat olleet ruhtinaan kanssa samaan piiriin kuuluvia, saman kasvatuksen saaneita, samaten ajattelevia ja saman ikäisiä, senvuoksi hän piti erikoisessa arvossa vanhaa ystävyys-suhdettansa mummoon ja osotti hänelle aina suurta kunnioitusta.

En voinut kyllikseni ihaila ruhtinasta: se kunnioitus, jota kaikki hänelle osottivat, hänen tavattoman suuret olkalappunsa, se erikoinen ilo, joka valtasi mummon, kun ruhtinas ilmestyi, ja vielä se, että hän oli ainoa, joka ei näyttänyt pelkäävän mummoa, vaan kohteli sitä aivan vapaasti, jopa uskalsi nimittää häntä ma *cousine'*ksi, se kaikki pani minut antamaan hänelle saman, ellei vielä suuremmankin arvon kuin minkä annoin mummolle. Kun hänelle näytettiin minun runoni, hän käski minut luokseen ja sanoi:

— Kuka ties, ma *cousine*, tuosta pojasta vielä tulee toinen Derzhavin.

Tällöin hän nipisti minua poskeen niin kipeästi, että olin kiljaista, mutta onneksi ennätin arvata, että se oli eräs laji hyväilyä.

Vieraat läksivät, isä ja Volodja poistuivat: vierashuoneeseen jäimme ainoastaan ruhtinas, mummo ja minä.

— Mistähän syystä se meidän hyvä Natalia Nikolajevna ei saapunut maalta? kysyi äkkiä ruhtinas Ivan Ivanovitsh hetken vaiti oltuaan.

— Ah! mon *cher*, vastasi mummo äänensä alentaen ja pannen kätensä hänen hihalleen: — kyllä hän varmaankin olisi tullut, jos olisi saanut tehdä niinkuin tahtoo. Hän kirjottaa minulle, että hänen miehensä muka ehdotti hänenkin matkaansa, mutta että hän itse kieltäytyi, koska heillä ei muka ole ollut mitään tuloja tänä vuonna; ja kirjottaa sitten näin: "paitsi sitä ei minulla ole mitään syytä tänä vuonna siirtää koko kotia Moskovaan. Ljubotshka on vielä liian pieni; ja mitä taas tulee poikiin, jotka tulevat asumaan teidän luonanne, niin olen vielä rauhallisempi kuin jos he olisivat minun kanssani". — Tämä kaikki on hyvä! jatkoi mummo semmoisella äänellä, joka selvästi ilmaisi ettei hän lainkaan pitänyt asiata hyvänä: — pojat olisivat jo kauan sitten olleet lähetettävät tänne, että he olisivat edes jotakin oppineet ja vähäkin tottuneet maailman tapoihin; sillä mitä ihmeen kasvatusta he voivat maalla saada?... onhan vanhempi jo kolmentoista ikäinen, ja toinen yhdentoista! näittehän itse, mon *cousin*, he ovat täällä kuin villit... eivät osaa edes huoneeseen kunnolla astua.

— Minä en kuitenkaan voi ymmärtää, vastasi ruhtinas: — mitä varten nuo alituiset valitukset taloudellisesta rappiosta? miehellä on erinomaiset tulot, ja mitä taas Natashan Habarovkaan tulee, jossa me muuten ennen muinoin teidän kanssanne teatteria näyttelimme, niin minä tunnen tuon maatilan kuin omat viisi sormeani — se on erinomainen maatila! ja se tuottaa sievoset tulot.

— Sanon teille kuin todelliselle ystävälle, keskeytti hänet mummo surullisella ilmeellä: — minusta näyttää, että tuo kaikki on tekosyitä ainoastaan sitä varten, että miekkonen saisi elää täällä yksin, vetelehtiä klubeissa, käydä päivällisillä ja Jumala ties mitä tehdä; mutta se raukka siellä maalla ei aavista mitään. Tiedättehän kuinka enkelimäisen hyvä hän on — mutta hän uskoo mieheensä joka suhteessa. Mutta mies on saanut hänen päähänsä, että lapset ovat vietävät Moskovaan, ja hänen yksin jääminen tyhmän guvemantin kanssa maalle, — ja tietysti hän uskoo senkin! jos se sanoisi hänelle, että lapsia täytyy piestä niinkuin niitä pieksee ruhtinatar Varvara Iljinitshna, kyllä kai hän siihenkin suostuisi, sanoi mummo mitä suurimmalla ylenkatseella käännähtäen nojatuolissaan. — Niin se on, ystäväni, jatkoi hän hetken perästä ja otti käteensä toisen nenäliinoista, pyyhkiäkseen silmästä kyynelien: — minun tulee usein mieleeni, että se mies ei osaa arvostella eikä ymmärtää häntä, ja että hänen hyvydestään, rakkaudestaan huolimatta hän kätkee salaista surua sydämissään — tiedän sen aivan hyvin — eikä voi olla onnellinen hänen kanssaan; ja muistakaa minun sanaani jos hän...

Mummo peitti kasvonsa nenäliinaan.

— Eh! ma bonne amie, sanoi ruhtinas nuhtelevasti: — te ette näenmä ole tullut lainkaan entistä järkevämmäksi — olette alituisesti epätoivoinen ja itkette olemattomia suruja. — Kuinka saatattekaan niin sanoa? minä tunnen hänet ja tiedän hänet huomaavaseksi, hyväksi, erinomaiseksi aviomieheksi ja mitä jaloimmaksi ihmiseksi, — un parfait honnête homme!

Tahtomattani kuultuani näin keskustelun, jota minun ei olisi pitänyt kuulla, minä varpain ja suuressa mielenkuohussa pujahdin huoneesta.

XIX

IIVINIT.

— Volodja! Volodja! Iivinit tulevat! huusin minä nähtyäni ikkunasta kolme poikaa sinisissä majavakauluksisissa turkeissa. He tulivat kadun poikki vastapäiseltä trotuarilta meidän taloamme kohti keikarimaisen, nuoren kotiopettajansa seurassa.

Iivinit olivat meille sukua ja melkein samanikäiset; pian Moskovaan tulomme jälkeen tutustuimme heihin ja aloimme seurustella heidän kanssaan.

Toinen Iivineistä — Serjozha oli mustaverinen, kiharatukkainen poika, vankka nokka pystyssä, huulet hyvin tuoreenpunasina, ja ne harvoin kokonaan peittivät tuon vähän eteenpäin pistävän rivin valkosia hampaita; kauniit silmät olivat tumman siniset ja kasvojen ilme tavattoman reipas. Hän ei milloinkaan hymyillyt, vaan joko katsoi eteensä ihan totisena, taikka sitten nauroi kohtikulkua sointuvalla, selvällä ja hyvin viehättävällä äänellä. Hänen omituinen kauneutensa ihastutti minua ensi hetkestä asti. Minä tunsin häneen vastustamatonta vetovoimaa. Ollakseni onnellinen en tarvinnut muuta kuin nähdä häntä; ja yhteen aikaan keskittyivät kaikki sieluni voimat tähän toivomukseen: kun kolmeen tai neljään päivään en sattunut häntä näkemään, minun alkoi tulla ikävä, ja kaihoni kasvoi toisinaan kyyneliin asti. Kaikki ajatukseni, sekä unissa että valveilla, liikkuvat hänen ympärillensä; maata pannessani toivoin näkeväni hänestä unta; silmät ummistettuani näin hänet edessäni ja hellittelin hänen haamuansa, niinkuin parhaita onneani. En yhdellekään ihmiselle maailmassa olisi ilmaissut tätä tunnetta, niin kallis se minulle oli. Voi olla, että hän oli kyllästynyt alituisen tuntee minun rauhattomat silmäni tähdytyiksi itseensä, tai sitten muuten vaan ei tuntenut minua kohtaan mitään kiintymystä, koskapa hän aivan huomattavasti leikki ja puhui mieluummin Volodjan kanssa kuin minun; mutta minä olin kuitenkin tyytyväinen, en mitään toivonut itselleni, en vaatinut mitään ja olin valmis kaikki hänen hyväksensä uhraamaan. Paitsi tätä suunnatonta vetovoimaa, jonka hän minussa herätti, pani hänen läsnäolonsa minussa liikkeelle vielä toisen, yhtä voimakkaan tunteen — nimittäin pelon pakottaa hänen mieltänsä, jotenkin häntä loukata, olla hänelle vastenmielinen. Ehkä siksi, että hänen kasvoissaan oli ylpeyden ilme, tai siksi, että ylenkatsoen omaa ulkomuotoani panin liian suurta arvoa toisten kauneuteen, tai parhaiten ehkä siksi, että se on rakkauden välttämätön tunnusmerkki, minä tunsin häntä kohtaan yhtä paljon pelkoa kuin rakkauttakin. Ensi kerran kun Serjozha rupesi puhuttelemaan minua, minä hämmennyin tällaisesta odottamattomasta onnesta siihen määrään, että kalpenin, punastuin enkä voinut vastata hänelle sanaakaan. Hänellä oli paha tapa: kun hän vaipui ajatuksiinsa, hän tuijotteli yhteen pisteeseen yhtämittaa räpytellen silmiään ja samalla myös nytkäytellen nenäänsä ja silmäkulmiaan. Kaikki pitivät, että tämä tapa rumensi häntä, mutta minusta se oli siihen määrään viehättävä, että ehdottomasti aloin tehdä samoin, ja jo muutaman päivän kuluttua tutustumisemme

jälkeen mummo kysyi: mikä minua vaivaa, kun räpyttelen silmiä ikäänkuin huuhkain. Välillämme ei koskaan puhuttu sanaakaan rakkaudesta; mutta hän tunsu valtansa minuun ja, vaikka tosin tietämättään, käytti sitä tyrannimaisesti hyväkseen lapsellisissa keskinäisissä suhteissamme; niinkuin halusinkin ilmaista hänelle kaikki mikä oli sydämmelläni, minä pelkäsin häntä liian paljon, että olisin uskaltanut olla avomielinen; koettelin näyttää välinpitämättömältä ja nurkumatta alistuin. Joskus hänen vaikutuksensa tuntui minusta raskaalle, sietämättömälle; mutta siitä pääseminen ei ollut minun vallassani.

Surettua muistella tätä tuoretta, ihanaa altistuvan ja rajattoman rakkauden tunnetta, joka puhkeamatta ja myötätuntoa löytämättä pääsi sittemmin kuolemaan.

Kumma on miksi lapsena ollessani koetin olla aikuisen näkönen, mutta siitä saakka kuin en enää ollut lapsi olisin usein tahtonut olla lapsen kaltainen. Kuinka monasti tuo halu — olla näyttämättä pieneltä — esti suhteessani Serjozhaan rakkauden tunnetta puhkeamasta, ja pani minun teeskentelemään. Tietysti en uskaltanut suudella häntä, vaikka minun joskus hyvinkin teki mieli; en uskaltanut tarttua hänen käteensä, sanoa kuinka iloinen olen hänen tulostaan enpä edes uskaltanut kutsua häntä hellittelynimellä Serjozha, vaan aina sanoin oikean nimen Sergei: semmoinen oli nyt kerran tapa välillämme. Jokainen tunteiden ilmaus oli muka lapsellisuuden todistus ja osotti että sitä oli vielä poikanulikka. Ehtimättä kokea niitä katkeria koettelemuksia, jotka vievät aikaihmissiä varovaisuuteen ja kylmyyteen toisiansa kohtaan, me luovuimme puhtaista, hellän lapsellisen ystävyuden nautinnoista yksinomaan tuosta merkillisestä halusta matkia *suuria*.

Minä kohtasin Iivinit jo eteisessä, tervehdin heitä ja syöksyin suin päin mummon luo ilmottamaan, että Iivinit olivat tulleet; ja odotin tietysti tämän uutisen tekevän mummon ylenmäärin onnelliseksi. Sitten, irrottamatta katsettani Serjozhasta, kuljin hänen jäljessään vierashuoneeseen seuraten kaikkia hänen vähimpiäkin liikkeitään. Sinä hetkenä, jolloin mummo sanoi, että hän oli hyvin kasvanut ja iski häneen terävät katseensa, minä tunsin samallaista pelkoa ja toivoa kuin tuntee taiteilija, joka kunnioittamaltaan arvostelijalta odottaa teoksensa tuomiota.

Iiviniin nuori kotiopettaja, Herr Frost, tuli mummon luvalla kanssamme puutarhaan, istuutui viheliäiselle penkille, pani taiteellisella aistikkudella jalkansa ristiin ja pronssinuppuisen keppinsä näiden väliin sekä sytytti sikarinsa semmoisen ihmisen tavalla, joka on kaikkiin omiin temppuihinsa ylen tyytyväinen.

Herr Frost oli saksalainen, mutta ei ollenkaan sitä maata, kuin meidän hyvä Karl Ivanovitshimme: ensiksikin se puhui ihan säännöllistä venettä; äänsi ranskaa huonosti, ja nautti yleensä, mutta erittäinkin naisten keskuudessa, hyvin oppineen miehen mainetta; toiseksi hänellä oli punertavat viikset, rubiinipäinen neula pistettynä mustaan atlassi kaulaliinaan, jonka päät olivat viety henkselien alle, ja vaalean siniset välkähtelevät, jalkahihnoilla varustetut housut; kolmanneksi hän oli nuori, hänellä oli kaunis, itserakas ulkomuoto ja tavattoman näköisät jäntehikkäät jalat. Tätä viimeistä etua hän kaikitenkin näytti pitävän erityisessä arvossa: piti sen suurta vaikutusta epäilemättömänä naisväkeen nähden, ja luultavasti juuri siitä syystä pyrki asettamaan jalkansa aina näkyvimpään paikkaan; joko hän seisoi taikka istui, aina hän piti pohkeitansa liikkeessä. Hän oli nuoren venäjän-saksalaisen tyyppi, joka tahtoo esiintyä uljaana naislemmikkinä.

Puutarhassa oli hyvin hauska. Rosvoleikki sujui paremmin kuin koskaan; mutta eräs seikka oli pilata kaikki. Serjozha rupesi rosvoiksi: hyökätessään matkustajain kimppuun hän kompastui ja täydessä juoksussa löi polvensa niin kovasti puuta vasten, että luulin hänen menevän säpäleiksi. Vaikka minä olin santarmina ja asiani olisi ollut ottaa häntä kiinni, minä tulin hänen luoksensa ja aloin huolestuneena kysyä tekikö hänen kipeätä. Serjozha suuttui minuun: hän pui nyrkkiä, polkasi jalkaa ja huusi minulle äänellä, josta selvästi kuului, että hän oli hyvin kovasti satuttanut itseänsä:

— No mitä tuo nyt merkitsee? mitä tästä leikistä tulee! Mikset ota minua kiinni? mikset ota? Näin hän toisti toistamistaan, samalla pitäen silmällä Volodjaa ja vanhempaa veljeänsä, jotka ollen matkustajina edelleen juoksivat pitkin tietä, ja samassa hän hihkasi ja ääneensä nauraen ryntäsi heitä tavottamaan.

En voi sanoin kuvata kuinka tämä sankarillinen teko hämmästytti ja hurmasi minua; hirveästä kivustaan huolimatta hän ei ollut ruvennut itkemään, ei edes osottanut, että häneen oli koskenut, eikä hetkeksikään unohtanut leikkiä.

Kohta tämän jälkeen, kun meidän seuraamme oli yhtynyt vielä Ilinka Grapp, ja me päivällistä odottaessamme läksimme yläkertaan, oli Serjozhalla tilaisuus vieläkin kerran hurmata ja hämmästyttää minua ihmeteltävällä miehuudellaan ja luonteenlujuudella.

Ilinka Grapp oli erään köyhän muukalaisen poika. Isä oli joskus maailmassa asunut ukkovaarini luona, oli tälle jostakin kiitollisuuden velassa ja katsoi nyt ehdottomaksi velvollisuudekseen lähettää poikansa

hyvin usein meille. Jos hän luuli, että tuttavuus meidän kanssamme voi tuottaa hänen pojalleen jotain kunniaa taikka iloa, niin hän siinä asiassa suuresti erehtyi, sillä me emme olleet lainkaan ystävyksiä Ilinkan kanssa, vaan käänsimme häneen huomiota ainoastaan mikäli halusimme tehdä hänestä pilaa. Ilinka Grapp oli noin kolmentoista ikäinen, laiha, pitkäkasvuinen, kalpea poika. Hänen naamassaan oli jotain lintumaista ja ilme oli sävyisän nöyrä. Hän oli hyvin köyhästi puettu, mutta sensijaan pää oli aina niin runsaasti voideltu, että me väitimme rasvan sulavan Grappin päässä aurinkoisina päivinä ja vuotavan niskaan takin alle. Nyt häntä muistelllessani pidän häntä hyvin avuliaana, hiljaisena ja hyvänä poikana; mutta silloin hän tuntui minusta niin halveksittavalta olennoita, ettei häntä kannattanut surkutella eikä edes muistella.

Kun rosvoleikki oli päättynyt, läksimme kuten sanottu yläkertaan, aloimme telmiä ja kilpailla toinen toistemme edessä kaikellaisilla voimistelutempuilla. Ilinka katseli arasti hymyillen ja ihmetellen meitä, ja kun käskimme hänen yrittämään samoja temppeja, hän kieltäytyi, eikä sanonut hänellä olevan mitään voimaa. Serjozha oli tavattoman miellyttävä; hän oli paitahihassillaan — hänen kasvonsa ja silmänsä paloivat kuumuudesta — hän nauroi herkeämättä ja keksi yhä uusia vallattomuuksia: hyppäsi kolmen vierekkäin asetetun tuolin ylitse, pyöri keränä pitkin lattiata, asettui päälle keskele huonetta siirrettyjen suurien sanakirjojen päälle, jotka olivat hänelle jalustana, ja teki koivillaan niin hullunkurisia liikkeitä, ettei kukaan voinut olla nauramatta. Tämän viimeisen tempun jälkeen hän vaipui mietteihinsä, räpytteli silmiänsä ja yhtäkkiä ihan totisena meni Ilinkan luo: "koettakaapa tehdä tuo, ei se ole mitään vaikeata". Grapp nähtyään että yleinen huomio oli häneen kääntynyt, punastui ja tuskin kuultavalla äänellä vakuutti, ettei hän mitenkään semmoista voi tehdä.

— Mitä tuo tuommoinen on, miksei se mitään tahdo ruveta näyttämään?
Eihän se ole mikään tyttö... jalat ilmaan vaan, ei auta mikään!

Ja Serjozha tarttui hänen käteensä.

— Jalat ilmaan, jalat ilmaan vaan! me kaikki huudettiin hyökäten Ilinkan ympärille, joka nyt näytti säikähtäneen ja kalpeni; me tartuttiin häneen käsiksi ja raastoimme sanakirjojen luo.

— Päästäkää! takkini repeää! huusi onneton uhrimme. Mutta nämä epätoivoiset huudot vaan yhä enemmän innostuttivat meitä; me olimme kuolla nauruun; viheriäinen takki ritisi kaikissa saumoissaan.

Volodja ja vanhempi Iivin taivuttivat väkisin hänen päänsä ja asettivat sen sanakirjojen päälle; minä ja Serjozha kävimme poika paran hienoihin koipiin, joita hän rimputteli joka suunnalle, käärimme hänen housunsa lahkeet polviin asti ja ääneen nauraen tempasimme jalat ilmaan; nuorin Iivineistä piteli ruumista tasapainossa.

Kävi niin, että meluavan naurun perästä me äkkiä vaikenimme ja huoneessa ei kuulunut muuta kuin onnetoman Grappin raskas huokuminen. Tänä hetkenä en ollut ehdottomasti vakuutettu siitä, että tämä kaikki oli lystiä ja naurettavaa.

— No nyt olet mies! sanoi Serjozha mäiskäyttäen häntä kädellään.

Ilinka oli vaiti ja koetti hurjasti rimpuilemalla päästä meistä erille. Vihdoin hän saappaansa korolla satutti Serjozhaa silmään niin kipeästi, että Serjozha heti päästi hänen jalkansa ja kävi silmiänsä, josta hänen tahtomattaan rupesi vuotamaan kyynelitä. Hän tuuppasi Ilinkaa minkä jaksoi. Kun ei kukaan enää pitänyt Ilinkaa pystyssä tämä romahti kuin eloton kapine ikään maahan ja itkultaan sai vaan sanotuksi:

— Miksi piinaatte minua?

Ilinka paran onneton, itkettynyt naama, pörröksiin mennyt tukka ja polviin asti käärityt housut, joiden alta näkyi kiillottamattomat saapasvarret, hämmästytti meitä; me kaikki olimme vaiti ja teeskennellen koetimme muka nauraa.

Serjozha malttoi ensimmäiseksi mielensä.

— Kylläpä olet ämmä, sanoi hän hiukan kosketellen Ilinkaa jalallaan: — eikö hänen kanssaan saisi leikkiäkään... Mitäs siinä makaatte, nouskaa ylös.

— Johan sanoin, että sinä olet ilkeä poika, rupesi Ilinka vihasesti puhumaan, mutta kääntyi pois ja purskahti äänekkääseen itkuun.

— Jaha! ensin iskee saappaan koroilla, ja sitten vielä haukkuu! huusi Serjozha siepaten käsiinsä sanakirjan ja aikoen sillä lämäyttää onnetoman päähän. Ilinka ei aikunutkaan puolustautua, vaan ainoastaan suojeli päätä käsillään.

— Siinä sait! siinä sait!... Jätetään se tänne; koskei se leikkiä ymmärrä... Mennään me alas, sanoi

Serjozha luonnottomasti nauraen.

Minä katsahdin surkutellen poika poloiseen, joka makasi lattialla ja kasvot sanakirjojen väliin piilotettuina itki niin hurjasti että olisi luullut hänen heti kuolevan puistatuksiin, joissa koko hänen ruumiinsa nytkähteli.

— Voi Sergej! minä sanoin, — miksi teit noin?

— Kas sitä vaan!... enpä minä toivoakseni itkenyt tänäänkään, kun rikoin polveni melkein luuhun asti.

"Se on totta", ajattelin, "linka ei ole mitään muuta kuin itkupussi, mutta kas Serjozha — se se vasta on poikaa... se sitten on semmoinen poika että!..."

Minä en tullut ajatelleeksi ettei se polonen suinkaan itkenytkään ruumiillisen kivun vuoksi, vaan luultavasti siitä syystä, että viisi poikaa, joista hän ehkä hyvin piti, ilman mitään syytä olivat kaikin päättäneet vihata ja vainota häntä.

En voi yhtään selittää itselleni, kuinka saatoin menetellä niin julmasti, kuinka olla tulematta hänen luokseen, puolustamatta ja lohduttamatta häntä? mihin oli huvennut se säälintunne, joka ennen muinoin oli saanut minut itkusta vapisemaan nähdessäni pesästä ulos heitettyä naakan poikasta, tai koiranpentua, jota laahataan järveen upotettavaksi, tai kananpoikaa, jota kokki vie soppakeitokseen?

Olikohan tuo hyvä tunne minussa tukehtunut rakkauteni vuoksi Serjozhaan ja haluni vuoksi näyttäytyä hänen silmissään yhtä urhokkaaksi, kuin hänkin oli? vähäarvoisia olivatkin siis sekä tuo rakkaus että tuo urhouden halu! niistä syntyi ainoat mustat tahrat lapsuuteni muistojen lehdille.

XX

TULEE VIERAITA.

Talossa oli jotain erityistä puuhaa ruuanlaitossa, valaistus oli tavallista kirkkaampi ja se teki minulle kaikki kauan sitten tutut vierashuoneen ja salin esineet jollakin tavalla uusiksi ja juhlallisen muotoisiksi. Kun sitten vielä ruhtinatar Ivan Ivanovitsh oli lähettänyt meille oman soittokuntansa, saattoi jo varmasti päättää, että illaksi oli meille kokoontuva suuri joukko vieraita.

Ohi ajavien vaunujen melua kuullessani minä joka kerta kiirehdin ikkunan luo, likistin käteni kiinni ohimoihin ja lasiin ja maltittoman uteliaana katselin kadulle. Ensin ei pimeässä erottanut mitään esineitä, mutta sitten rupesi näkymään: vastapäätä — vanha tuttu pikku puoti lyhtyinsä, vinottain — suuri talo ja sen kaksi valaistua alaikkunaa keskellä katua — jokin Vanjka kuski ja pari vaunussa olijaa, tai tyhjät vaunut, jotka käyden palasivat kotiin; mutta tuossa ajoivat portaiden eteen suljetut vaunut, ja varmana siitä että siinä tuli livinit, jotka olivat luvanneet saapua aikaseen, minä juoksen eteiseen heitä vastaanottamaan. Mutta eipä olleetkaan. Oven aukasi ulkopuolelta livreehiahainen käsi, jonka jälkeen ovesta astui sisälle kaksi naisolentoa: toinen suurikasvuinen sinisessä salopissa, sopulinnahkaisessa kauluksessa, toinen pikkunen, kokonansa viheliäiseen huiviin käärittynä, jonka alta näkyi ainoastaan pikkuiset turkkinahkakenkiin puetut jalat. Panematta minun läsnäolooni eteisessä mitään huomiota, vaikka minä olin katsonut velvollisuudekseni näiden naisten ilmestyttyä kumartaa heille, se pieni meni vaieten suuren luo ja pysähtyi sen eteen. Suuri kääri huivin auki, päästi salopin napeista, ja kun livreehen puettu lakeija oli saanut nämä vaatteet haltuunsa ja vetänyt hänen jalastaan turkkinahkakengät, tuli kääreistä esille ihana kaksitoista vuotinen tyttö lyhyessä avonaisessa musliinihameessa, valkeissa pöksyissä ja pienen pienosissa mustissa puolikengissä. Valkean pikku kaulan ympärillä oli musta samettinauha; pikku pää oli tumman ruskeiden kiharien sisässä, jotka edestä niin mainiosti sopivat hänen kauniisiin kasvoihinsa ja takaa — alastomiin olkapäihin, etten olisi uskonut ketään, en edes itse Karl Ivanovitshia, jos hän olisi väittänyt syyksi tähän kiharuuteen sen, että tukka muka oli ollut aamusta asti käärittynä Moskovskia Vjedomostin palasiin, ja että niitä oli kuumilla rautapihdeillä poltettu. Näytti kuin hän olisi ollut syntynytkin tämmöset kutrit päässä.

Hämmästyttävää oli hänen kasvojensa piirteissä tuo mykevien, puoleksi ummistettujen silmien tavaton suuruus. Ne muodostivat omituisen, mutta miellyttävän vastakohtan hänen pikkuruikkuiselle suulleen. Huulet olivat kiinni toisissaan. Mutta silmät katsoivat niin totisesti, että yleiseen kasvojen ilmeeseen nähden ei voinut odottaa hymyilyä, joten hymyily kun se ilmestyi, oli sitä tenhoavampi.

Koettaen jäädä huomaamattomaksi minä pujahdin sisälle salin ovesta ja katsoin tarpeelliseksi alkaa

kävellä edestakasin, teeskennellen olevani ajatuksissani enkä ollenkaan tietäväni vieraiden tulosta. Kun vieraat olivat päässeet puoliväliin salia, minä muka äkkiä kavahdin, tein tervehdysharppauksia ja ilmoitin mummon olevan vierashuoneessa. Rouva Valahin, jonka kasvot olivat hyvin minun mieleeni, erittäinkin koska huomasin niissä yhtäläisyyttä hänen tyttärensä Sonitshkan kasvojen kanssa, nyykäytti minulle suosiollisesti päätänsä.

Mummo tuntui hyvin iloselta nähdessänsä Sonitshkan, käski hänet lähemmäksi luokseen, korjasi erään hiuskutrin, joka oli valahtanut otsalle ja tarkkaan hänen kasvoihinsa tähystellen sanoi: "quelle charmante enfant!" Sonitshka hymähti, punastui ja tuli niin viehättäväksi, että minäkin punastuin häneen katsoessani.

— Toivon ettei sinulle tule luonani ikävä, armahani, sanoi mummo, kohottaen hänen kasvojansa leuasta: — pyydän mielin määrin leikkimään ja tanssimaan. — Kas niin, nyt on meillä jo yksi daami ja kaksi kavaljeeria, lisäsi hän kääntyen rouva Valahinin puoleen ja koskettaen minua kädellään.

Tämä lähestyminen oli niin minun mieleeni, että se pani minut toistamiseen punastumaan.

Huomattuani että taas alan tulla ujoksi, ja kuultuani jälleen vaunujen ajaneen portaittemme eteen, minä katsoin parhaaksi poistua. Eteisessä tapasin ruhtinatar Kornakovin poikansa ja uskomattoman monien tyttäriensä kanssa. Tyttäret olivat kaikki samaan näköön, nimittäin ruhtinattaren näköset eli siis rumat: senvuoksi ei yksikään heistä herättänyt huomiotani. Irrottaessaan saloppia ja laahustimia he yhtäkkiä kaikki puhua pajattivat piipertävillä äänillä, häärasivät ja nauroivat jotakin, — arvattavasti omaa monilukuisuuttansa. Etienne oli noin viidentoista vuotias poika, pitkäkasvuinen, lihakas, kasvot kuihtuneet, silmät sisäänvajonneet ja niiden alapuolella tummat renkaat; kädet ja jalat olivat ikään nähden tavattoman suuret; käytös oli kömpelö, puheääni epämiellyttävä ja epätasainen, mutta tyytyväinen hän näytti itseensä olevan, oli toisin sanoen juuri sellainen, mimmoiseksi saatoin kuvailla poikaa, jota piestään vitsoilla.

Seisoimme jotenkin kauan toinen toistamme vastapäätä ja sanaakaan sanomatta visusti tarkastimme toisiamme; sitten tulimme toisiamme lähemmäksi ja taisimme aikoa tervehtiä suutelolla, mutta vielä kerran katsottuamme toisiamme silmiin, jostakin syystä luovuimme aikeestamme. Kun hänen kaikkien kuuden sisarensa hameet olivat suhahtaneet ohitsemme, kysyin minä jotain sanoakseni häneltä oliko ollut ahdasta vaunuissa.

— Mistä minä tiedän, vastasi hän huolimattomasti: enhän minä milloinkaan aja katetuissa vaunuissa, sillä heti minua alkaa kuvottaa, ja sen mamma tietää. Kun ajamme jonnekin iltasella minä aina istun kuskipukille — siellä on paljon hupaisempi, — näkee kaikki, Filip antaa minun ohjastaa, toisinaan otan piiskankin käteeni. Sillä joskus lyödä hutkaisen ohi ajavia, tiedäthän, noin!... lisäsi hän tehden vastaavan liikkeen: — suurenmoista!

— Teidän ylhäisyytenne, sanoi lakeija tullen eteiseen: — Filip kysyy, minne olette piiskan panneet?

— Kuinka niin? sillehän itselle minä sen annoin.

— Ei se sano antaneenne.

— Sitten taisin ripustaa lyhtyyn.

— Filip ei sano olevan lyhdyssäkään, sanoisitte paremmin, että otitte ja hukkasitte ja Filip maksakoon omista roposistaan teidän vallattomuutenne, jatkoi kiukustunut lakeija yhä enemmän kiihottuen.

Lakeija, joka oli näöltään kunnianarvoinen ja ankara, tuntui kiivaasti pitävän Filipin puolta ja näytti aikovan hinnalla millä hyvänsä selvittää tämän asian. Luonnollisesta hienotunteisuudesta minä en ollut mitään huomaavinani ja siirryin syrjään; mutta läsnä olevat lakeijat menettelivät päinvastoin: ympäröivät heidät, hyväksyvästi katsahdellen vanhaan palvelijaan.

— Kah, kun hävitin niin hävitin, sanoi Etienne luopuen kaikista enemmistä puolustuksista: — minkä piiska hänelle maksaa, sen minä hänelle annan. — Mekomakin asia! lisäsi hän lähestyen minua ja vetäen minua vierashuoneeseen päin.

— Ei, odottakaapas, hyvä herra, millä te maksatte? kyllä minä ne maksamisenne tunnen: ettepä Maria Vasiljevnulllekaan ole kahdeksaan kuukauteen suorittaneet neljääkymmentä kopekkaa, samoin ette minulle — taitaa olla siitä jo toista vuotta, ette Petrushkalle...

— Kitas kiinni, mies! kiljasi nuori ruhtinas, kalveten vihasta: — varros kun kerron kaikki.

— Kerron kaikki, kerron kaikki! matki lakeija. — Kehnosti tehty, teidän ylhäisyytenne! lisäsi hän erityisellä painolla meidän astuessamme saliin, ja kantoi salopit vaatekaappiin.

— Niin sitä pitää! kuului meidän jälkeemme jonkun hyväksyvä ääni eteisestä.

Mummolla oli erikoinen taito antamalla erityistä painoa eri tilaisuuksissa milloin monikon milloin yksikön toiselle personaalipronomenille ilmaista ajatuksensa ihmisistä. Vaikka hän tosin teititteli ja sinutteli päinvastoin kuin yleinen tapa sääsi, niin nuo vivahdukset hänen suussansa saivat ihan toisen merkityksen. Kun nuori ruhtinas tuli hänen eteensä, sanoi mummo sille muutamia sanoja teititellen, mutta samalla katsahti häneen niin ilmeisellä halveksumisella, että olisin puolestani kokonaan hämmentynyt ruhtinaan sijassa; mutta Etienne ei nähtävästi ollut sitä lajia poikia: hän ei pannut yhtään mitään huomiota mummon tervehdykseen, ei välittänyt koko hänen olennostaan, vaan teki yleisen kumarruksen koko seuralle ellei juuri taitavasti, niin ainakin aivan vapaasti. Sonitshka oli koko minun huomioni esineenä: muistan että kun Volodja, Etienne ja minä keskustelimme salissa semmoisella paikalla, missä Sonitshkaa saattoi nähdä, ja hän puolestaan saattoi nähdä ja kuulla meitä, minä puhelin erikoisella mielihyvällä; kun sanottavakseni tuli joku minun mielestäni sukkela tai uljas sana, niin äänsin sen vähän kovemmin ja samalla kurkkasin vierashuoneen oveen: mutta kun sitten siirryimme toiseen paikkaan, mistä ei meitä voinut nähdä eikä kuulla vierashuoneeseen, olin minä vaiti enkä katsonut keskustelua enää lainkaan huvittavaksi.

Vierashuone ja sali vähitellen täyttyivät vieraista: näiden joukossa, kuten lasten iltamissa on tavallista, oli muutamia täysikäisiä lapsia, jotka käyttivät tilaisuutta huvitellakseen ja tanssiakseen ikäänkuin siten muka vaan tehdäkseen talon emännän mieliksi.

Kun Iivinit saapuivat, niin sen ilon asemesta, jota tavallisesti tunsin kohdatessani Serjozhaa, minä nyt omituisesti harmistuin häneen siitä, että hän oli näkevä Sonitshkan ja Sonitshka näkevä hänen.

XXI

ENNEN MASURKKA.

— Ohoo! tanssithan teillä näkyy tulevan, sanoi Serjozha tullen vierashuoneesta ja vetäen taskustaan esille uuden parin valkosia hansikkaita: — täytyypä tästä panna hansikkaat käteen.

"Mikäs nyt neuvoksi, — ajattelin minä, — eihän meillä hansikkaita olekkaan, — pitää lähteä ylös hakemaan."

Mutta vaikka käänsin ylösalasin kaikki komoodit en löytänyt muuta kuin toisessa viheriät matkalapasemme ja toisessa yhden parittoman valkosien hansikkaan, joka ei mitenkään saattanut minulle kelvata: ensiksikin koska se oli hyvin vanha ja likanen, toiseksi koska se oli minulle liian suuri, mutta erittäinkin siksi, että siitä puuttui keskisormi, jonka luultavasti hyvin kauan sitten Karl Ivanovitsh oli leikannut kipeää kättänsä varten. Minä kuitenkin vedin tämän hansikasrähjän käteeni ja rupesin tähystelemään sitä kohtaa omassa keskisormessani, joka nyt kuten aina oli musteeseen tahrattuna.

— Olisipa täällä Natalia Savishna, kyllä siltä varmaan löytyisi hansikkaatkin! Vieraiden joukkoon en tällaisessa asussa voi mennä, sillä jos minulta kysytään miksi en tanssi, niin mitä vastaan? enkä voi tännekään jäädä, sillä tietysti minua ruvetaan kysymään. Mitä minun siis on tekeminen?

Volodja juoksi samassa sisään:

— Mitä sinä täällä toimitat? mene ja pyydä joku neiti tanssiin... kohta alotetaan.

— Volodja, sanoin minä hänelle, osottaen likasta hansikasta, ja ääneni ilmaisi, etten ollut kaukana itkusta: — Volodja, sinä et ole tätä asiaa varmaan muistanutkaan!

— Mitä asiaa? sanoi hän kiireissään. — Jaha! Hansikkaitako, lisäsi hän ihan välinpitämättömästi huomattuaan käteni: — eipä niitä taida ollakaan, täytyy kysyä mummolta. Ja sen enempää huolehtimatta koko asiasta hän juoksi alas.

Kylmäverisyys, jolla hän puhui tästä minun mielestäni tärkeästä asiasta, rauhotti minua ja minä kiiruhdin vierashuoneeseen kokonaan unohtaen vaivaisen hansikkaani, joka jäi vasempaan käteeni.

Varovaisesti lähestyin mummon nojatuolia ja kosketin vähän hänen mantiljiansa sekä kuiskasin hänen korvaansa:

— Mummo! mitä on tehtävä? meillä kun ei ole hansikkaita!

— Mitä, poikaseni?

— Meillä kun ei ole hansikkaita, toistin minä työntäytyen yhä lähemmäksi, ja panin molemmat käteni nojatuolin kädensijalle.

— Mikäs tuo sitten on, sanoi hän pian tarttuen vasempaan käteeni. — Voyez, ma chère, jatkoi hän kääntyen rouva Valahinin puoleen: — voyez comme ce jeune homme s'est fait élégant pour danser avec votre fille.

Mummo piteli lujasti minun kädestäni, ja totisena, mutta samalla kysyvästi silmäili läsnäoleviin, kunnes kaikkien vieraiden uteliaisuus oli tyydytetty ja nauru oli muuttunut yleiseksi.

Olisin suuresti katkeroitunut, jos Serjozha olisi nähnyt minua sillä hetkellä, kun minä häpeästä vääntynein kasvoin turhaan riuhdoin kättäni irti, mutta Sonitshkan edessä, joka nauroi niin hillittömästi että kyynelleet tulivat hänen silmiinsä ja kaikki kiharat hyppelivät hänen punastuneiden kasvojensa ympärillä, minua ei lainkaan hävettänyt. Ymmärsin että hänen naurunsa oli liian äänekäs ja luonnollinen ollakseen ivallinen, päinvastoin me nauroimme yhdessä, ja katsoessa toinen toiseemme tulin ikäänkuin häntä lähemmäksi. Tuo hansikasjuttu, joka kyllä olisi voinut päättyä huonosti, tuotti minulle sen hyödyn että teki minut vapaammaksi siinä piirissä, joka aina oli näyttänyt minusta kaikkein pelottavimmalta — nimittäin vierashuoneen piirissä; nyt en tuntenut enää vähintäkään ujoutta täällä.

Ujojen ihmisten kärsimys syntyy epätietoisuudesta siitä, mikä ajatus muilla on heistä: heti kun tämä ajatus tulee selvästi ilmi — olkoon se muuten mikä tahansa — päättyy kärsimys.

Kuinka viehättävä olikaan Sonitshka Valahin, kun hän minua vastaan tanssi ranskalaista kadrillia kömpelön nuoren ruhtinaan kanssa! Kuinka ihanasti hän hymyili, kun "chaine'ssä" tarjosi minulle kättänsä! Kuinka viehättävästi hänen vaaleat kiharansa hyppelivät tahtiin hänen päässänsä, kuinka naiivisti hän teki "jeté-assemblé" pikku jalkasillaan! Viidennessä vuorossa, kun minun naiseni juoksi luotani toiselle puolelle ja minä alkamistahtia odotellen valmistuin soolotanssiin, pani Sonitshka totisena huulet yhteen ja alkoi katsella syrjään. Mutta suotta hän minun tähteni pelkäsi: minä suoritin aivan rohkeasti chassé en avant, chassé en arrière, glissade, ja lähestyessäni häntä osotin leikkisällä liikkeellä hänelle onnetoman hansikkaani. Hän rupesi taas hirveästi nauramaan ja vielä miellyttävämmin tepasteli jaloillaan parkettipermanttoa myöten. Vieläkin muistan, kuinka hän tanssiessamme ringissä ja kaikkien otettua toinen toistaan käsistä kumarsi päänsä alas ja ottamatta kättään minun kädestäni hierasi vähän nenäänsä omaan hansikkaansa. Tämä kaikki on niinkuin nyt silmiäni edessä, ja vielä nyt kuulen sen kadrillin säveleitä, jota soitettiin tämän tapauksen aikana.

Tuli sitten toinen kadrilli, jota tanssin Sonitshkan kanssa. Ruvettuamme istumaan vierekkäin minä aloin tuntea suurta kömpelyyttä enkä voinut ollenkaan keksiä mistä puhua hänen kansansa. Kun äännettömyyteni alkoi tulla liian pitkäksi, rupesin pelkäämään, ettei hän vaan pitäisi minua tyhmyrinä, ja päätin hinnalla millä hyvänsä johdattaa hänet sellaisesta harhaluulosta. "Vous êtes une habitante de Moscou?" sanoin hänelle ja saatuani myöntävän vastauksen jatkoin, et moi, je n'ai encore jamais fréquenté la capitale, jossa lauseessa sanan "fréquenter" piti olla loistokohtana. Aavistin kuitenkin, että vaikka alku oli näin komea ja täydellisesti todisti minun suurta ranskankielentaitoani, en olisi pystynyt siinä hengessä pitemmältä keskustelua jatkamaan. Meidän tanssivuoromme ei ollut vielä aivan pian odotettavissa, mutta äännettömyys uudistui jälleen: minä katsahdin rauhattomasti häneen saadakseni tietää minkä vaikutuksen lauseeni oli tehnyt ja toivossa saada häneltä apua.

"Mistä olette tuommosen hassun hansikkaan löytänyt?" kysyi hän minulta äkkiä; ja tämä kysymys tuotti minulle suuren helpotuksen ja ilon. Selitin että hansikas kuului Karl Ivanovitshille, puhuinpa päälliseksi vähän ivallisesti itse Karl Ivanovitshista, siitä kuinka hän on naurettava, kun ottaa päästään punasen myssynsä, ja siitä kuinka hän kerran viheriäisessä turkissa putosi hevosen selästä suoraan lätäkköön j.n.e. Kadrilli kului ilman kompastuksia. Se oli kaikki sangen hyvä; mutta miksi olin ivallisesti puhunut Karl Ivanovitshista?

Olisinko todellakin kadottanut Sonitshkan suosion, jos olisin kuvannut Karl Ivanovitshia sillä rakkaudella ja kunnioituksella, jota häntä kohtaan tunsin?

Kun kadrilli oli päättynyt, Sonitshka sanoi minulle "merci" semmoisella suloisella ilmeellä, kuin muka todella olisin ansainnut hänen kiitollisuutensa. Olin aivan haltioissani, suuren ilon vuoksi en muistanut itseäni enkä enää tuntenut mikä minä olinkaan: mistä olin saanut tuon rohkeuden, varmuuden, jopa röyhkeyden, jota nyt äkkiä tunsin? "Ei ole sitä asiaa, joka voisi saattaa minut hämilleni! ajattelin minä, huoletonna harhailen salissa, — nyt uskaltaisin vaikka mitä!"

Serjozha ehdotteli, että olisimme hänen kanssaan vis-à-vis. "Hyvä on, sanoin minä: — eihän minulla kyllä ole naista, mutta tottapa saadaan." Katsahdin varmasti ja mahtavasti yli salin. Huomasin kaikki naiset jo otetuiksi, paitsi yhtä suurta neitiä, joka seiso vierashuoneen ovelta. Mutta hänenkin luokseen

oli juuri tulossa eräs pitkä poika nähtävästi aikeessa pyytää häntä parikseen; se herra oli neidistä ainoastaan jonkun askeleen päässä, minä taas olin salin vastaisessa päässä. Siinä tuokiassa viskausin salin yli, taidokkaasti liukuen pitkin parkettia, ja olin samassa neidin edessä sekä harpaten jaloillani pyysin häntä vakavalla äänellä tanssiin. Suuri neiti antoi suojelevasti hymyillen minulle kätensä, mutta nuorukainen jäi kuin jäikin ilman naista.

Minulla oli sellainen varmuus omista voimistani, etten edes huomannut sen herran kiukkuja, mutta perästäpäin sain kyllä kuulla hänen kyselleen, kuka se pörröpää poika oli, joka oli töytännyt hänen ohitsensa ja vienyt naisen hänen nokkansa edestä.

XXII

MASURKKA.

Nuorukainen, jonka olin lyönyt laudalta, tanssi sittemmin masurkkaa ensimmäisenä parina. Hän hyppäsi paikaltaan pitäen naistaan kädestä, ja sensijaan kuin olisi tehnyt "Pas de Basques", joita Mimmi oli meille opettanut, juoksi yksinkertaisesti vaan eteenpäin; päästyään nurkkaan asti hän pysähtyi, hajotti jalkansa, lyödi kopahutti kantapäätänsä yhteen, kääntyi ja hypähdellen läksi taas juoksemaan.

Koska minulla ei ollut naista masurkkaan, olin asettunut istumaan mummon korkean nojatuolin taakse tähystelemään.

"Mitä hittoa se mies tekee? juttelin minä itsekseni. — Eihän Mimmi mitään tuon tapaistakaan ole meille opettanut: hän on aina sanonut, että masurkkaa kaikki tanssivat varpaillaan, tehden sulavia ja pyöreitä jalanliikkeitä; mutta eivätpä nuo näy niin tanssivan. Yhtä hullusti ne Iivinitkin ja Etienne ja kaikki muut näkyvät tanssivan, mutta 'pas de Basques' ei kukaan tee; Volodjakin näyttää jo omistaneen uuden tavan. Ei ole hullumpaa!... Entäs Sonitshka sitten, se kullannuru! tuolla, tuolla se menee... Minun oli perin hauska olla."

Masurkka oli päättymässä, muutamat iäkkäät miehet ja naiset jo nousivat jätteleämään hyvästi mummulle ja tekivät lähtöä; tanssivia vältellen kuljettelivat lakeijat varovasti pukineita takahuoneisiin; mummo näytti väsyneeltä, puhui haluttomasti ja hyvin sanoja venytellen: soittajat alottivat kolmannenkymmenennen kerran laiskasti yhä samaa tanssisäveltä. Suuri neiti, jonka kanssa olin tanssinut, huomasi tanssiessaan minut, hymähti salakavalasti, ja luultavasti tahtoen olla mummon mieleen johdatti minun luokseni Sonitshkan ja vielä yhden noista lukemattomista ruhtinattarista. "Rose ou hortie" sanoi hän minulle.

— Vai täälläkö sinä olet! sanoi mummo käännähtäen nojatuolissansa: — menähän nyt ystäväni, mene.

Vaikka minä tällä hetkellä olisin mieluummin piiloutunut mummon nojatuolin alle, kuin lähtenyt sen takaa, niin eihän käynyt kieltäminen. — Minä nousin, sanoin "rose" ja katsahdin arasti Sonitshkaan. En ehtinyt vielä toipua, ennenkuin jonkun hansikoittu käsi ilmestyi minun käteeni, ja pikku ruhtinatar imelästi hymyillen alkoi juosta eteenpäin, yhtään aavistamatta, etten minä laisinkaan tietänyt mitä minun oli jaloillani suorittaminen.

Tiesinhän minä että "pas de Basques" eivät sovi, jopa voivat suorastaan saattaa minut häpeään mutta masurkan tutut säveleet kuitenkin johonkin määrin auttoivat minua hyppelemään tanssintapaisesti; jalkani rupesivat omin päin ja kaikkien suureksi ihmeeksi tekemään onnettomia, pyöreitä ja sulavia askeleita varpailla. Niin kauan kuin liikuimme suoraan eteenpäin, sujui asia vielä jotakuinkin, mutta käänteessä huomasin varmasti joutuvani edelle, ellen heti keksi jotakin keinoa. Siinä tarkotuksessa minä pysähdyin ja aijoin tehdä samallaisen tempun, jonka tuo äskeinen herra oli niin kauniisti tehnyt. Mutta juuri sinä hetkenä, kun minä hajotin jalkani ja olin tekemäisilläni hyppäyksen, juoksi ruhtinatar yhtäkkiä edelleni ja katsahti äimistyneellä uteliaisuudella ja kummastuksella jalkoihini. Tämä katse tappoi minut. Minä jouduin niin kokonaan suunniltani, että tanssin asemesta aloin polkea jalkojani samalla paikalla mitä kummallisimmalla tavalla, ottamatta lukuun mitään tahtia, ja vihdoinkin ei auttanut muu kuin kokonaan pysähtyminen. Kaikki katselivat minuun: yksi kummastuksella, toinen uteliaisuudella, kolmas ivalla, neljäs säälillä: ainoastaan mummo katsoi täydellisesti välinpitämättömänä.

— Il ne fallait pas danser, si vous ne savez pas! sanoi isän suuttunut ääni korvani yläpuolella, ja sysäisten minut syrjään hän otti naiseni käden, lopetti hänen kanssaan vuoron vanhaan tapaan,

äänekkäiden hyväksymishuutojen kaikuessa katsojain puolelta ja saattoi hänet paikalle. Masurkka päättyi heti.

— Jumalani! miksi olet minua niin kauheasti rangaissut!

* * * * *

Kaikki nyt ylönkatsovat minua ja tulevat aina sitä tekemään... minulta on tie joka suunnalle suljettu: ystävyyteen, rakkauteen, kunniaan... kaikki on menetetty!! Miksi Volodja tekikään minulle merkkejä, joita kaikki huomasivat ja jotka eivät kuitenkaan olisi voineet minua auttaa? miksi tuo inhottava ruhtinatar katsoi tuolla tavalla minun jalkoihini? miksi Sonitshka... hän on suloinen; mutta miksi hänkin hymyili tanssini aikana? miksi isä punastui ja tarttui minun käteeni? Häpesikö siis hänkin minun tähteni? Voi, se on hirmuista! Olisipa mamma ollut täällä, eikä hän olisi punastunut Nikolenkansa tähden... Ja mielikuvitukseni vei minut kauas äidin ihanan kuvan luokse. Minä muistin talomme edessä olevan pellon, puutarhan korkeat lehmukset, puhtaan puron, jonka päällä pääskysket kiitelevät, sinisen taivaan ja sen pysähtyneet valkoiset hattarat, vastaniitetyn heinän, tuoksuavat ruvot, ja vielä monta muuta rauhallista vesikaarenväristä muistoa väikkyi herkistyneessä mielikuvituksessani.

XXIII

MASURKAN JÄLKEEN.

Illallista syödessä se sama ensimmäisen parin tanssija istui meidän, lasten pöytään ja käänsi erikoisen huomionsa minuun, mikä seikka olisi muutoin kyllä itserakkauttani kutkuttanut, mutta nyt sen onnettomuuden jälkeen, joka oli tapahtunut, en pystynyt tuntemaan niin mitään. Nuori herra näytti kuitenkin tahtovan hinnalla millä hyvänsä saada minua iloselle tuulelle: hän teki kaikellaista kuria minun huvikseni, sanoi minua aika pojaksi, ja kun vaan ei kukaan suurista nähnyt, kaateli minun lasiini viiniä eri pulloista, väkisinkin tahtoen juomaan. Kun illallisen päättyessä ylikyyppari kaasi minun maljaani ainoastaan neljänneksi osaksi samppanjaa serviettiin kääritystä pullosta, ja kun nuori herra vaati hänen kaatamaan täyteen ja pakotti minut juomaan pysähtymättä, aloin minä tuntea miellyttävää lämpimyyttä koko ruumiissani, erikoista ystävyyttä iloista suojelijaani kohtaan ja rupesin jostakin syystä kohtikulkkua nauramaan.

Samassa kuului salista lähtötanssin säveleet ja vieraat alkoivat nousta pöydästä. Ystävyysseuramme nuoren herran kanssa ei kestänyt sen kauempaa: hän läksi aikaihmissen joukkoon, mutta minä uskaltamatta seurata häntä siirryin uteliaisuudella kuuntelemaan mitä rouva Valahin puhui tyttärensä kanssa.

— Vielä puolen tunnin verran, pyysi Sonitshka hartaasti,

— Ei, ei armaani, se ei käy päinsä.

— Suostukaa nyt sentään minun tähteni, pyysi hän hyväellen äitiänsä.

— No onko sinun huomenna hauska, jos olen kipeänä? sanoi rouva Valahin ja, varomattomasti kyllä, hymähti.

— Jaha, lupasit! jäämmekö siis? puhui Sonitshka hypähdellen ilosta.

— Minkä sinulle taitaa! Tanssihan sitten vielä... tuossapa on sinulle kavaljeerikin, sanoi hän osottaen minua.

Sonitshka tarjosi minulle kätensä ja me juoksimme saliin.

Juomani viini, Sonitshkan läsnäolo ja iloisuus saivat minut kokonaan unohtamaan onnettoman masurkan. Jalkani kieppuivat mitä hullunkurisimmissa liikkeissä: milloin hevosta matkien ravasin ylpeästi koukistellen ja kohotellen jalkojani, milloin tömistelin niitä paikallani kuin pässi, joka on suuttunut koiralle, ja tätä tehdessäni nauroin sydämmeni pohjasta lainkaan välittämättä siitä minkä vaikutuksen tein katsojiin. Sonitshka myöskin nauroi herkeämättä: hän nauroi sille, että me toinen toistemme kädestä pidellen pyörimme väkkärää, nauroi myös jollekin vanhalle herralle, joka hitaasti nostaen jalkojansa astui huivin yli, ja samassa teki naaman niinkuin tuo tempu olisi ollut hänelle hyvin vaikeata, ja oli aivan kuolla naurusta, kun minä sukkeluuteni osottamiseksi hyppäsin melkein kattoon asti.

Kulkiessani mummon työhuoneen läpi katsahdin peiliin: kasvoni olivat hiestyneet, tukka oli aivan sekasin, tupsut töröttivät päässä pahemmin kuin koskaan; mutta yleensä oli kasvojeni ilme niin ilonen, hyvä ja terve, että miellytin itseänikin.

"Jos aina olisin sellainen kuin nyt, ajattelin minä, niin ehkä voisin muitakin miellyttää".

Mutta kun sitten jälleen näin naiseni suloiset pikku kasvot, niin niissä oli paitsi samaa ilon, huolettomuuden ja terveyden ilmettä, mikä oli miellyttänyt minua omissa kasvoissani, niin paljon komeata ja hienoa kauneutta, että suorastaan harmistuin omaan itseeni: ymmärsin kuinka tyhmä oli toivoni saada joskus semmoinen ihana olento huomaamaan itseäni.

En voinut toivoa vastarakkautta, enkä edes sitä ajatellutkaan: ilmankin oli sieluni täynnä onnea. Minä en ymmärtänyt, että rakkauden tunteen edestä, joka oli täyttänyt sieluni ilolla, olisi voinut vaatia vielä enempiä onnea ja haluta vielä jotakin muuta kuin vaan sitä, ettei tämä tunne koskaan päättyisi. Minun oli ilmankin hyvä olla. Sydämeni pyristeli kuin aristunut kyyhkynen, veri syöksyi lakkaamatta siihen, ja minun teki mieli itkeä.

Kun me käytävässä kuljimme pimeään, rappusten alla olevan kopukan ohitse katsahdin minä siihen ja ajattelin: mikä ääretön onni olisikaan, jos voisi koko ikänsä asua hänen kanssaan tuossa pimeässä kopukassa! ja ettei kukaan, ei kukaan tietäisi, että me siellä asumme.

— Eikö totta, että nyt on hyvin hauska? sanoin minä hiljaisella, vapisevalla äänellä, mutta lisäsin vauhtia, koska pelästyin mitä olin sanonut ja vielä enemmän mitä olin aikonut sanoa.

— On... hyvin! vastasi hän kääntäen päänsä minuun päin, ja hänen kasvonsa olivat niin vilpittömän hyvät, että minä lakkasin pelkäämästä.

— Erittäinkin illallisen jälkeen... Mutta jos tietäisitte kuinka ikävä (ajoin sanoa surullista vaan en uskaltanut), on että te pian lähdette ja me emme enää näe toisiamme.

— Miksi emme näe? sanoi hän tarkasti tähystellen puolikenkäistensä päitä ja samalla vetäen etusormeansa pitkin sermin säleitä, jonka ohi kuljimme: — joka tiistai ja perjantai me mamman kanssa ajamme Tverskoin bulevardille. Ettekö te ajelekaan?

— Ihan varmaan pyydämme päästä tiistaina, ja jos minua ei päästetä, niin juoksen yksin — ilman lakkia. Kyllä minä sinne osaan.

— Tiedättekö mitä? sanoi Sonitshka yhtäkkiä: — minä sanon aina *sinä* eräille pojille, jotka käyvät meillä; ruvetaan mekin sanomaan keskenämme *sinä*. Tahdotko? lisäsi hän nyykäyttäen päätänsä ja katsahtaen minua suoraan silmiin.

Olimme juuri tulossa saliin, ja alkamassa oli toinen elävämpi osa loppusoitosta.

— Ruvetaan vaan, sanoin minä hetkenä, jolloin soitto melkein kokonaan saattoi sanani kuulumattomaksi.

Sonitshka nauroi ja sinutteli minua.

Soitto päättyi, mutta minä en ollut ehtinyt käyttää yhtäkään lausetta, jossa olisin päässyt häntä sinuttelemaan, vaikka herkeämättä koetin keksiä semmoisia, joissa tämä pronomeni olisi ollut vaikka useampiakin kertoja. Minulla ei ollut siihen rohkeutta. "Tahdotko?" kaikui korvissani ja sai minut jonkinlaiseen huumeeseen: en mitään enkä ketään nähnyt paitsi Sonitshkaa. Näin kuinka hänen hiussuortuvansa koottiin, pujotettiin korvain taa, niin että otsan ja ohimoin osat, joita en tähän asti ollut nähnyt, tulivat esiin; näin, kuinka hän jälleen kokonaan käärittiin suureen viheliäiseen huiviin, niin tiukasti, että näkyi ainoastaan hänen nenänsä pää; huomasin, että ellei hän olisi ruusunpunasilla sormenpäillään tehnyt pientä aukkoa suun kohdalle, niin hän olisi varmaankin tukehtunut, ja näin kuinka hän, jo laskeutuessaan äitinensä rappusista, äkisti kääntyi meihin päin, nyykäytti päätänsä, ja katosi sitten oven taa.

Volodja, Iivinit, nuori ruhtinas, minä, me kaikki olimme rakastuneet Sonitshkaan, ja seisten rappusilla, silmillämme seuraten saatoimme häntä. Kelle tuo päännyökäytys oli erikoisesti tarkotettu, en minä tiedä, mutta sinä hetkenä olin lujasti vakuutettu, että se oli ajottu minulle.

Hyvästellessäni Iivineitä keskustelin hyvin vapaasti jopa hiukan kylmästikin Serjozhan kanssa ja annoin hänelle kättä. Jos hän oli ymmärtänyt, että tästä päivästä alkaen hän oli kadottanut rakkauteni ja valtansa minun ylitseni, niin hän varmaan sitä pahotteli, vaikka yritteliikin teeskennellä täydellistä välinpitämättömyyttä.

Ensi kerran eläessäni minä olin uskonon rakkaudessa ja ensi kerran tunsin tämän uskottomuuden suloutta. Minun teki hyvää vaihtaa tuo kulunut ja vanhaksi käynyt alltiuden tunto tuoreeseen rakkauden tunteeseen, joka oli täynnänsä salaperäisyyksiä ja aavistuksia. Paitsi sitä, samaan aikaan lakata rakastamasta ja rakastua on yhtä kuin rakastua kahta kertaa voimakkaammin kuin ennen.

XXIV

VUOTEELLA.

"Kuinka saatoinkaan niin kauan ja niin intohimoisesti rakastaa Serjozhaa?" mietiskelin vuoteessani maaten. Ei! hän ei ole koskaan ymmärtänyt eikä osannut arvostella minun rakkauttani... entä Sonitshka? mikä ihana olento hän on! "Tahdotko?" "ala sinä ensin".

Minä hypähdin istuville, elävästi kuvaillen mieleeni hänen pikku kasvojansa, sitten taas sukelsin kokonaan peitteen sisäpuolelle, pistin sen joka puolelta alleni ja makasin niin, tuntien suloista lämpimyyttä sekä vajoutuen ihaniin haaveihin ja muistelmiin. Minä näin hänet yhtä selvästi edessäni nyt kuin tunti sitten; kuvailin puhuvani hänen kanssaan ja vaikkei puheessamme ollut mitään ajatusta, tuotti se minulle sanomatonta nautintoa, sillä *sinä, sinulle, sinulta, sinun* uudistuivat yhtämittä.

Nämä kuvailut olivat niin eläviä, etten voinut nukkua ihanan kiihotuksen takia, ja teki niin mieli saada puhua onnestani vielä jonkun muun kanssa.

— Ihana olento! sanoin minä melkein ääneen ja käännähdin samassa toiselle kyljelleni. — Volodja! nukutko sinä?

— En, vastasi hän unisella äänellä: — kuinka niin?

— Minä olen rakastunut, Volodja! auttamattomasti rakastunut Sonitshkaan.

— No, entäs sitten? vastasi hän venytellen jäseniään.

— Voi, sinä Volodja! et aavista mitä minun kanssani tapahtuu... äsken tässä makasin peitteeseeni kääriytyneenä ja niin selvästi, niin selvästi näin hänet edessäni, puhelin hänen kanssaan, että oli ihan kumma. Ja tiedätkö vielä mitä? kun makaan ja ajattelen häntä, niin jumalaties miksi tulee niin surulliseksi ja hirveästi tekisi mieli itkeä.

Volodja liikahti.

— Yhtä ainoata minä toivoisin, jatkoin minä: — se on, että aina saisin olla hänen kanssaan, aina saisin häntä nähdä, ei mitään muuta. Entä sinä, oletko sinä rakastunut? tunnusta vaan, Volodja, — Volodja!

Merkkillistä kyllä, minä olisin tahtonut, että kaikki olisivat olleet rakastuneet Sonitshkaan ja kaikki olisivat vaan siitä puhuneet.

— Mitä se sinuun kuuluu? sanoi Volodja kääntyen minuun päin: — ehkä olenkin.

— Ei sinua nukuta, sinä teeskentelet! huusin minä hänen kiiltävistä silmistään huomattuani, ettei hän ollut lainkaan nukkumista ajatellutkaan, ja oli viskannut peitteen luotaan. — Ruvetaan ennen puhumaan hänestä. Hän on ihana, eikö totta?... niin ihana, että jos hän sanoisi minulle: "Nikolenka, hyppää ulos ikkunasta!" taikka: "juokse tuleen!" niin, — sen vannon tässä paikassa! — sanoin minä: — heti hyppäisin, vieläpä suurella ilolla. Voi, mikä ihanaus! lisäsin minä, taas elävästi ajatellen hänen olentoansa, ja rauhassa nauttiakseni hänen kuvastaan muutin taas äkkiä toiselle kyljelleni, sekä pistin pääni tynnyjen alle. — Itkettä kauheasti, Volodja.

— Hölmö! sanoi hän hymyillen, ja sitten, hetken vaiti oltuaan: — minä taas ihan toisella tavalla kuin sinä: minusta tuntuu, — jos vaan kävisi laatuun, — tahtoisin ensin istua hänen viereensä ja puhella...

— Jaha! sinä siis olet kuin oletkin rakastunut! keskeytin minä häntä.

— Sitte, jatkoi Volodja hellästi hymyillen: — sitten suutelisin hänen sormiensa päitä, silmiä, huulia, pikku nenää, pikku jalkoja — koko hänen ruumistansa...

— Joutavia! huusin minä tynnyjen alta.

- Et sinä mitään ymmärrä, sanoi Volodja halveksivasti.
- Ei, minä ymmärrän, mutta sinä juuri et ymmärrä ja puhut tyhmyyksiä, sanoin minä itkien.
- Itkeä ei ainakaan kannattaisi. Ihan kuin mikäkin tyttö!

XXV

KIRJE.

Huhtikuun 16 päivänä, melkein kuusi kuukautta äsken kuvatun päivän jälkeen, tuli isä luoksemme yläkertaan opintojen aikana ja ilmotti, että ensi yönä me hänen kanssaan matkustamme maalle. Sydämmessäni sävähti tämän kuultuani, ajatukseni heti kääntyi äitiin.

Syynä tähän odottamattomaan lähtöön oli seuraava kirje:

Petrovskin maatilalla, huhtik. 12 p.

"Juuri ikään, eli vasta kello 10 illalla sain ystävällisen kirjeesi huhtikuun 3:lta päivältä, ja vanhan tapani mukaan vastaan siihen heti. Teodor toi kirjeen kaupungista jo eilen, mutta kun oli myöhäistä, hän antoi sen Mimmiille tänä aamuna. Mimmi taas ei antanut sitä minulle koko päivänä, sillä minä en ollut terve ja olin hyvin alakuloinen. Minulla olikin ikäänkuin pieni kuume, ja tunnustaakseni jo neljä päivää olen näin sairastellut enkä ole vuoteeltani noussut.

"Älä vaan säikähdä, rakas ystäväni; tunnen itseni joksenkin mahdolliseksi, ja jos Ivan Vasiljitsh lupaa, niin huomenna aijon nousta.

"Perjantaina, viime viikolla, läksin lasten kanssa ajelemaan; mutta tuolla paikalla juuri ennenkuin suurelle maantielle tullaan, sen pienen sillan luona, joka on aina ollut minun kauhuni, vajosi vaunumme akselia myöten liejuun. Sää oli erinomainen ja minun juolahti mieleeni kävellä jalkasin maantielle asti, kunnes miehet saisivat pyörät nostetuiksi. Rukoushuoneelle asti tultuani minä hirveästi väsyin ja istuin levähtämään, mutta ennenkuin miehet joutuivat talosta vaunuja nostamaan, kului puoli tuntia, minun tuli kylmä, erittäinkin jalkoihin, sillä minulla oli ainoastaan hienopohjaiset kengät ja nekin olivat läpimärät. Päivällisen jälkeen minua vilutti ja kuumotti, mutta tapani mukaan pysyin pystyssä, ja juotuamme teen istuin Ljubotshkan kanssa soittamaan nelikätsisiä. (Sinä et ole tunteva häntä: niin hän on edistynyt!) Mutta kuvaile hämmästykseni, kun huomaan etten voi laskea tahtia. Useaan kertaan yritin laskea, mutta päässäni oli kaikki mennyt sekasin, ja korvissani tuntui kovaa pauhua. Minä laskin: yks, kaks, kolme, sitten yhtäkkiä: kahdeksan, viisitoista, ja merkillisintä kaikesta — vaikka näin, että laskin väärin, en sittenkään voinut korjata. Vihdoin tuli Mimmi avukseni ja sai minut melkein väkisin vuoteeseen. Kas siinä, ystäväni, tarkka selonteko tautini laadusta ja omasta syillisyydestäni siihen. Seuraavana päivänä minulla oli jotenkin kova kuume ja luoksemme haettiin vanha hyvä ystävämmä Ivan Vasiljitsh, joka yhä vieläkin asuu täällä meillä ja lupaa pian päästää minut ihmisten ilmoille. Oivallinen ukko on tuo Ivan Vasiljitsh! Kun hourailin kuumeessani, istui hän silmiä ummistamatta koko yön vuoteeni ääressä, ja nyt, niin kauan kuin kirjoitan, hän istuu tyttöjen kanssa viereisessä huoneessa ja minä kuulen tänne makuuhuoneeseen asti, kuinka hän kertoo heille saksalaisia satuja ja kuinka he ovat nauruun kuolla. '*La belle Flamande*', kuten sinä häntä nimität, vierailee luonani jo toista viikkoa, — sillä hänen äitinsä on matkustanut jonnekin kyläilemään, — ja huolenpidollaan ilmaisee mitä vilpittömintä rakkautta. Hän uskoo minulle kaikki sydämmensä salaisuudet. Hänen kauniit kasvonsa, hyvä sydämmensä ja nuoruutensa olisi voinut tehdä hänestä kaikissa suhteissa mainion tytön, jos hän vaan olisi joutunut parempiin käsiin, mutta siinä seurassa, jossa hän elää, menee hän kokonaan hukkaan. Olen usein ajatellut, että tekisin hyvän työn jos ottaisın hänet luokseni, — ellei minulla vaan olisi omia lapsia niin paljon.

"Ljubotshka aikoi itse kirjottaa sinulle, mutta hän on jo repinyt rikki kolmannen kirjeen, ja sanoo: 'minä tiedän millainen pilkkakirves isä on: jos tekee vaikka yhdenkin virheen, hän näyttää sen kaikille.' Katinka on yhtä suloinen kuin ennenkin, Mimmi on yhtä hyvä ja yhtä ikävä.

"Nyt puhukaamme vähän totisista: sinä kirjoitat, että asiasi eivät käy hyvin tänä talvena, ja

että sinun tulee välttämättömäksi ottaa Habarovin maatilan rahoja. Minusta on kummallista, että sinä edes kysyt suostumustani siihen. Eikö siis se, joka kuulu minulle, kuulu myös yhtä paljon sinulle?

"Sinä olet niin hyvä, rakas ystävä, että pelätessäsi katkeroittaa mieltäni salaat asioitteesi oikeata tilaa; mutta minä arvaan, varmaan olet kadottanut pelissä hyvin paljon, enkä ollenkaan, Jumala sen tietää, ole siitä pahoillani; sentähden, jos tuo asia suinkin on korjattavissa, älä vaan liian paljon sitä huolehdi, äläkä kiusaa itseäsi turhaan. Minä olen tottunut olla luottamatta lasten tulevaisuuteen nähden sinun mahdollisiin pelivoittoihiisi ja jos suot minulle anteeksi, en edes koko sinun omaisuuteesikaan. Sinun voittoni ilahuttaa mieltäni yhtä vähän kuin tappiosi pahottaa; minua pahottaa ainoastaan sinun onneton pelihimosi, joka riistää minulta osan sinun hellää rakkauttasi ja pakottaa minua puhumaan sinulle tämmöisiä katkeria totuuksia; mutta Jumala tietää kuinka kipeästi se minuun koskee! Lakkaamatta rukoilen Häneltä yhtä ainoata: että Hän varjelisi meitä... ei köyhyydestä (mitä on köyhyys?), vaan siitä hirmuisesta asiain tilasta, jolloin lasten edut — niitä tulee minun pakko puolustaa — joutuvat ristiriitaan meidän etujemme kanssa. Tähän päivään asti on Herra kuullut rukoukseni: sinä et ole astunut erään rajaviivan ylitse, jonka tehtyäsi meidän on joko uhraaminen omaisuutemme, joka ei enää kuulu meille, vaan lapsillemme, — taikka... kauhistaa ajatellakin, mutta tuo hirveä onnettomuus uhkaa meitä aina. Niin, raskaan ristin on Herra meille molemmille lähettänyt!

"Sinä kirjoitat minulle vielä lapsista ja palaat vanhaan riitakysymykseemme: pyydät suostumustani siihen, että lapset pantaisiin kouluun. Tiedäthän minun vastahakoisuuteni tuommoiseen kasvatukseen...

"Sinä tuskin, rakas ystäväni, olet yhtä mieltä kanssani: mutta kaikissa tapauksissa rukoilen sinua rakkautesi tähden minuun antamaan minulle lupaus, että niin kauan kuin elän, ja kuolemanikin jälkeen, jos Jumala tahtois meitä erottaa, siitä ei tule milloinkaan mitään.

"Kirjoitat minulle sinun olevan välttämätön lähteä Pietariin meidän asioissamme. Jumala on kanssasi, ystäväni, lähde ja palaa pian takasin. Meidän on kaikkien niin ikävä ilman sinua! Kevät on niin ihmeen ihana: balkongin talviovio on jo otettu saranoilta, ansariin vievä polku oli neljä päivää sitten aivan kuiva, persikat ovat kukoistuksessaan, lunta ei ole enää kuin siellä täällä, pääskyseläiset ovat tulleet, ja äsken Ljubotshka toi minulle ensimmäisiä kevätkukkia. Lääkäri sanoo, että noin kolmen päivän perästä tulen ihan terveeksi ja saan hengittää raitista ilmaa ja lämmitellä huhtikuun auringonpaisteessa. Jää hyvästi, rakas ystävä, älä ole levoton minun sairaudestani eikä omasta tappiostasi: pääätä pian asiasi ja tule sitten tänne meille lasten kanssa koko kesäksi. Minä olen pannut kokoon suuremmissa suunnitelmia siitä miten me kesän vietämme, ja niiden toteutuminen riippuu ainoastaan sinun tulostasi."

Seuraava osa kirjeestä oli kirjoitettu ranskaksi yhtäjaksoisella epätasaisella käsialalla ja eri paperiarkille. Käännän sen tähän sanasta sanaan:

"Älä usko mitä sinulle kirjoitin taudistani: ei kukaan aavista mihin määrään se on vakavaa laatua. Tiedän ainoastaan, etten enää nouse tältä vuoteelta. Älä hukkaa hetkeäkään, vaan saavu viipymättä ja tuo lapset mukanas. Ehkä ennätän vielä kerran sulkea heitä syliini ja siunata: se on minun viimeinen toivomukseni. Tiedän minkä iskun sinulle annan: mutta yhdentekevää se on, sillä ennen tai myöhemmin minulta tai muilta olisit asian kuitenkin kuullut; koettakaamme lujamielisyydellä ja luottamuksella Jumalan armoon kantaa tätä onnettomuutta. Alistukaamme Hänen tahtoonsa.

"Älä luule, että se mitä nyt kirjoitan on sairaan mielikuvituksen houretta; päinvastoin minun ajatukseni ovat erittäin selvät tällä hetkellä ja minä olen täydellisesti rauhallinen. Älä turhaan lohduta itseäsi toivolla, että tämä olisi pelkurimaisen sielun valheellisia, epäselviä aavistuksia. Ei, minä tunnen, minä tiedän — ja tiedän sillä perustuksella, että Jumala on suvainnut sen minulle ilmottaa, — minulla on enää hyvin vähän elämisen aikaa.

"Päätyykö elämäni kanssa myöskin rakkauteni sinuun ja lapsiin? Olen ymmärtänyt, että se on mahdotonta. Olen liian voimakkaasti tuntenut tänä hetkenä, jotta voisin luulla, että tämä tunne, jota paitsi en voi käsittää olemassaoloa, saattaa milloinkaan tulla olemattomaksi. Sieluni ei voi olla olemassa ilman rakkautta teihin: mutta minä tiedän, että tämä rakkaus tulee pysymään ikuisesti, yksistään siitäkin syystä, että sellainen tunne kuin rakkauteni, ei olisi voinut syntyä, jos sen olisi joskus ollut päättyminen.

"Minä en tule olemaan teidän kanssanne: mutta olen lujasti vakuutettu, ettei rakkauteni milloinkaan ole jättävä teitä, ja tämä ajatus ilahuttaa siihen määrään sydäntäni, että rauhallisesti ja pelotta odotan lähestyvää kuolemaa.

"Olen rauhallinen, ja Jumala tietää, että aina olen pitänyt ja pidän kuolemaa ylimenona parempaan elämään; mutta miksi sittenkin tukehdun kyneleihin? Miksi lapset jäävät vaille rakastettua äitiä? Miksi sinulle on annettava raskas, odottamaton isku? Miksi minun on kuoleminen, kun teidän rakkautenne on tehnyt elämän minulle rajattoman onnelliseksi?"

"Tapahtukoon Hänen pyhä tahtonsa!"

"Kyneleet estävät enempää kirjottamasta. Ehkä en enää näe sinua. Kiitän sinua, kallis ystäväni, kaikesta siitä onnesta, jolla olet minua tässä elämässä ympäröinyt; olen siellä rukoileva Jumalaa, että Hän palkitsisi sinua. Hyvästi, rakas ystäväni; muista, että vaikka minua ei tule olemaan, niin rakkauteni ei milloinkaan eikä missään tulo sinua jättämään. Hyvästi Volodja, hyvästi, enkelini, hyvästi Benjamin — Nikolenkani!"

"Unohtavatko he todellakin joskus minut?!..."

Kirjekuoreen oli pistetty Mimmin ranskalainen liite, joka sisälsi seuraavaa:

"Surulliset aavistukset, joista hän puhuu teille, ovat tohtorin sanat vahvistaneet. Eilen yöllä hän käski lähettää tämä kirje heti postiin. Arvellen hänen puhuneen näin kuumeen houreessa minä lykkäsin kirjeen lähetyksen aamuun ja päätin avata se. Juuri kun olin avannut, kysyi Natalia Nikolajevna minulta minne kirje oli joutunut ja käski minun polttaa se, ellei se vielä ollut lähetetty. Hän puhuu yhä siitä ja vakuuttaa että kirje on teidät masentava. Älkää viivytelkö tuloanne, jos tahdotte vielä nähdä tätä enkeliä niin kauan kuin se ei ole meitä vielä jättänyt. Antakaa anteeksi tämä tahraamiseni. Kolmeen yöhön en ole nukkunut. Tiedättehän kuinka häntä rakastan!"

Natalia Savishna, joka huhtikuun 11 päivää vastaan koko yön vietti äidin makuuhuoneessa, kertoi sittemmin minulle, että äiti, kirjoitettuaan kirjeen ensimmäisen osan oli pannut sen viereensä pikku pöydälle ja vaipunut horrokseen.

— "Tunnustaakseni minä itsekin, puhui Natalia Savishna: — nukahdin nojatuoliin ja sukankudinkin valahti käsistäni, Mutta noin yhden aikaan yöllä minä puoliunissani kuulin hänen jotain sopertavan; avasin silmäni ja näin hänen istuvan vuoteella kätet tällä tavalla ristissä, ja kyneleet vuotivat virtanaan. 'Onko siis kaikki lopussa?' sai hän sanotuksi ja peitti kasvot käsiinsä.

"Minä hyppäsin pystyyn ja rupesin kyselemään: mikä teidän on?"

— 'Voi, Natalia Savishna, jospa tietäisitte kenen äsken näin!'"

"Vaikka olisin sitten kuinka kyselyt ei hän minulle enempää puhunut, vaan käski siirtää pikku pöytää lähemmäksi eteensä, kirjotteli vielä jotakin, käski sulkea kirje hänen nähtensä ja laittaa heti menemään. Sitten se alkoi käydä yhä ja yhä huonommaksi."

XXVI

MIKÄ MEITÄ MAALLA ODOTTI.

Huhtikuun 25 päivänä me astuimme alas matkavaunuista ajettuamme Petrovskin maatilan päärakennuksen eteen. Moskovasta lähtiessä oli isä ollut kovasti mietteissään, ja kun Volodja oli häneltä kysynyt: onko äiti sairastunut? hän katsahti surullisesti Volodjaan ja nyykäytti vaan päätänsä. Matkan aikana hän oli huomattavasti rauhottunut, mutta sen mukaan kuin lähestyimme kotia olivat hänen kasvonsa menneet jälleen yhä surullisemman näköiseksi, ja kun hän vaunusta alas tullessaan kysyi meitä vastaan juosseelta hengästyneeltä Fokalta: "missä on Natalia Nikolajevna?" niin hänen äänensä oli epävakainen ja silmissä oli kyneleitä. Hyväluontoinen ukko Foka katsahti varkain meihin, laski alas silmäluomensa ja avaten ovea meille sanoi pois päin kääntyneenä:

— "Kuuteen päivään ei ole suvainnut makuukamaria jättää."

Milka, joka, kuten sittemmin sain kuulla, oli ensimmäisestä äidin sairastumisen päivästä lakkaamatta surkeasti ulvonut, hyökkäsi ilosena isää vastaan — hyppeli hänen päälleen, vingahteli, nuoli hänen käsiään; mutta hän työnsi sen luotaan ja meni vierashuoneeseen, sieltä siihen huoneeseen, josta ovi vei suoraan makuukamariin. Mitä lähemmäksi hän tätä huonetta tuli, sitä selvemmin näkyi levottomuutta hänen ruumiinsa liikkeistä: viereisessä huoneessa hän kulki varpaillaan henkeä vetämättä, ja teki

ristinmerkin ennenkuin rohkeni käydä suljetun oven kahvaan. Samaan aikaan juoksi käytävästä tukka hajalla itkettynyt Mimmi. "Voi! Pietari Aleksandrovitsh!" sanoi hän kuiskaten ja todellisesti epätoivoisena, mutta huomattuaan, että isä sittenkin kääntää kahvaa, hän lisäsi tuskin kuuluvasti: "ei tästä päästä pääse — menkää käytävästä."

Oh, kuinka raskaasti tämä kaikki vaikutti kauheita aavistavaan lapselliseen murhemieleeni!

Me läksimme käytävään: siellä tuli vastaamme mielipuoli Akim, joka oli meitä aina huvittanut naamojen teolla; mutta nyt ei hän minua lainkaan naurattanut, vaan hänen järjettömän välinpitämättömät kasvonsa koskivat minuun hyvin kipeästi. Naispalvelijain puolella kaksi työtätekevää tyttöä nousi meille kumartamaan, ja niillä oli niin surullinen ilme kasvoissa että minua alkoi kauhistaa. Tultuaan vielä Mimmin huoneen läpi isä avasi makuuhuoneen oven ja astuimme sisälle. Oven oikealla puolella oli kaksi huiveilla peitettyä ikkunaa; toisen ääressä istui Natalia Savishna sukkaa kutoen, lasit nenällä. Hän ei tullut meitä suutelemaan tervehdykseksi kuten muuten olisi tehnyt, vaan ainoastaan katsahti lasiensa yli meihin ja kyyneleet tulvahtivat hänen silmistään. Ei ollut lainkaan mieleeni että kaikki rupesivat itkemään meitä nähdessänsä, vaikka ennen olivat olleet aivan rauhalliset.

Oven vasemmalla puolella oli sermit ja niiden takana vuode, pikku pöytä, pieni kaappi, jonka päällä oli lääkeaineita, ja suuri nojatuoli, jossa lääkäri istui torkkuen; vuoteen ääressä seisoj nuori, hyvin vaaleaverinen ja merkillisen kaunis tyttö, valkosessa aamunutussa ja hihat vähän ylös käärittyinä. Hän asetteli jätää äidin päähän, jota tällä hetkellä en voinut nähdä. Tämä tyttö oli la belle Flamande, josta äiti oli kirjottanut ja joka sittemmin tuli niin paljon merkitsemään koko meidän perheemme elämässä. Heti kun olimme tulleet sisälle hän otti kätensä äidin otsalta ja korjasi rinnallaan aamunutun poimuja, sitten sanoi kuiskaten: "hän on tainnuksissa."

Olin tällä hetkellä suuressa surussa, mutta kuitenkin tahtomattani panin merkille kaikki pikku seikat. Huoneessa oli melkein kokonaan pimeää, kuuma, haisi mintulle, odekolonille, juhannuksen kukalle, Hoffmannin tipoille. Tämä haju teki niin suuren vaikutuksen minuun, että nytkin vielä, sitä tuntiessani, jopa ainoastaan muistaessani, mielikuvitukseni heti siirtää minut tähän surulliseen, tukehduttavaan huoneeseen ja herättää eloon tämän hirmuisen hetken vähimmätkin pikkuseikat.

Äidin silmät olivat auki, mutta hän ei nähnyt mitään... Voi, en unohda koskaan tuota kauheata katsetta! Siinä näkyi niin paljon kärsimystä!

Meidät saatettiin pois.

Kun sittemmin kyselin Natalia Savishnalta äidin viimeisistä hetkistä, kertoi hän tällä tavalla:

— "Sitten kun te olitte saatettu pois huoneesta, hän heittelih vielä kauan aivan kuin häntä olisi tuohon noin jokin painanut... sitten laski päänsä tyynyiltä ja vaipui horrokseen, hiljaa, rauhallisesti, aivan kuin taivaan enkeli. Sen kuin vähän pistäysin katsomassa miksei jo tuoda juomaa — niin tullessani hän jo oli viskellyt ympäriltään kaikki hujan hajan ja lakkaamatta vaati luokseen teidän isäanne; tämä kumartui häntä kuuntelemaan, mutta eipä ollutkaan enää voimia sanoa mitä halusi: hän aukasi vaan huulensa ja taas rupesi voihkamaan: 'Herranenaika! Jumalani! Lapset tänne!' Tahdoin juosta teitä hakemaan, mutta Ivan Vasiljitsh kielsi sanoen: 'se vaan pahemmin häiritsee häntä, antaa olla.' Sitten ei hän enää jaksanut kuin vähän vaan nostaa kätensä ja taas pudotti sen. Mitä se sillä tahtoi sanoa, Jumala yksin tietää! Minä vaan luulen että hän oli teitä siunaavinaan; mutta eipä näy Jumala sallineen hänen ennen viimeistä hetkeä katsahtaa omiin lapsiinsa. Sitten hän kohottautui, pani kätensä näinikään yhteen ja samassa alkoi puhua; sitä ääntä en uskalla muistellakaan — 'Pyhä Jumalan Äiti, älä jätä heitä!...' Nyt näytti kipu käyvän juuri hänen sydämmeensä, silmistä näkyi, että se raukka kärsi suuria tuskia; lankesi tyynyille, tarttui hampain lakanaan; ja kyyneleet ne vaan vuotivat, vuotivat."

— No, ja kuinka sitten? kysyin minä.

Natalia Savishna ei voinut enempää puhua: hän kääntyi pois päin ja rupesi katkerasti itkemään.

Äiti kuoli hirmuisiin kärsimyksiin.

XXVII

SURU.

Seuraavana päivänä myöhään illalla minä tahdoin vielä kerran katsahtaa häneen: karkotettuani ehdottoman kauhun tunteen aukasin hiljaa oven ja astuin varpain saliin.

Keskellä huonetta, pöydällä, oli ruumisarkku, sen ympärillä oli karrelle palaneita kynttilöitä korkeissa hopeajaloissa; peränurkassa istui lukkari ja luki hiljaisella yksitoikkoisella äänellä psalttaria.

Minä pysähdyin oven pieleen ja aloin katsella, mutta silmäni olivat niin itkettyneet ja hermoni niin pilalla, etten voinut mitään nähdä; kaikki sulautui kummallisesti yhteen: valo, kullalla kirjailtu kangas, sametti, suuret kynttilälajalat, ruusunpunanen pitseihiin ommeltu tyyny, paperiside pään ympärillä, päähine nauhasineen — ja vielä jotakin läpikuultavaa, vahanväristä. Nousin tuolille voidakseni nähdä hänen kasvojansa; mutta niiden paikalla olin jälleen näkevinäni saman vaalean keltasen läpikuultavan esineen. En voinut uskoa tuota hänen kasvoiksensa. Aloin tarkemmin sitä tähyystää, kunnes vähitellen rupesin tuntemaan siinä tuttuja rakkaita piirteitä. Säpsähdin kauhusta, kun pääsin varmuuteen että se oli hän; mutta miksi nuo ummistuneet silmät olivat niin sisäänpainuneet? mistä tuli tuo hirveä kalpeus ja toisella poskella tuo tumma täplä läpikuultavan ihon alla? Miksi kasvojen koko ilme oli ankara ja kylmä? Miksi huulet olivat niin verettömät ja niiden yhtyminen niin ihana, niin ylevä ja puhui niin taivaallisesta rauhasta, että kylmä väre kävi selässäni ja tukassani, kun häneen katsoin?...

Minä katselin ja tunsin, että joku käsittämätön, vastustamaton voima vetää silmiäni noihin elottomiin kasvoihin. En voinut kääntää katsettani pois, mutta mielikuvitukseni samassa piirsi eteeni elämän ja onnen kukkaisia kuvia. Olin unohtanut, että tuo kuollut ruumis, joka edessäni makasi ja johon minä järjettömästi tuijotin niinkuin semmoiseen esineeseen, jolla ei ole mitään yhteistä muistojeni kanssa, oli *hän*. Minä kuvailin häntä milloin missäkin tilassa olevana: ilosena, elävänä, hymyilevänä; sitten äkkiä minua taas hämmästytti jokin piirre noissa kalpeissa kasvoissa, jotka edessäni näin: muistin kauhean todellisuuden, vavahdin, vaan en sittenkään herennyt katsomasta. Ja jälleen haaveet tulivat todellisuuden sijalle, ja jälleen todellisuuden tieto hajotti haaveet. Vihdoin mielikuvitus herpoutui ja lakkasi minua pettämästä, samoin hävisi todellisuudenkin tieto ja minä unohdin kokonaan itseni. En tiedä kauanko aikaa olin semmoisessa tilassa, en tiedä edes mikä se tila oli; tiedän ainoastaan, että joksikin ajaksi kadotin olemiseni tunnon ja koin jotain ylevää selittämättömän suloista ja surullista nautintoa.

Ehkä hänen ihana sielunsa lähtiessään lentoon parempaa maailmaa kohden surulla katsahti taakseen siihen maailmaan, johon hän meidät jätti; hän näki minun suruni, sääli sitä ja rakkauden siivillä säälin taivaallinen hymy huulilla palasi vielä maan päälle lohduttaakseen ja siunatakseen minua.

Ovi narahti ja huoneeseen astui toinen lukkari päästämään entistä. Tämä melu herätti minut, ja ensimmäinen ajatus, joka minuun tuli, oli se, että seistessäni siinä aivan itkemättä tuolilla ja semmoisessa asennossa, joka ei ilmaise mitään liikutusta, lukkari voi luulla minua tunteettomaksi pojaksi, joka vallattomuudesta taikka uteliaisuudesta on kiivennyt tuolille: minä tein siis ristinmerkin, kumarsin ja rupesin itkemään.

Muistellessani nyt näitä seikkoja olen sitä mieltä, että ainoastaan tämä itsensä unohtamisen hetki oli todellista surua. Ennen ja jälkeen hautajaisten minä kyllä lakkaamatta itkin ja olin surullinen, mutta tätä surua häpeän muistella, sillä siihen aina sekaantui jokin itserakas tunne: joko halu näyttää, että olen muita enemmän suruissani, taikka huolehtiminen siitä vaikutuksesta, jonka teen muihin, taikka vielä aivan tarkotukseton uteliaisuus, joka pani tekemään havaintoja esimerkiksi Mimmin pitsimyssystä ja läsnäolevista ihmisistä. Minä pidin pahana, etten tuntenut yksinomaan surua, ja koetin peittää kaikkia muita tunteita: siitä syystä ei suruni ollut vilpitön eikä luonnollinen. Paitsi sitä tunsin jonkinlaista nautintoa tietäessäni olevani onneton, koetin tahallani herättää onnettomuuden tuntoa, ja tämä itsekkyyks kaikki enin tukehuttikin minussa todellista surua.

Nukuttuani tämän yön hyvästi ja rauhallisesti kuten aina ankaran ja kovan mielentäristyksen jälkeen, heräsin kyyneleet kuivuneina ja hermot rauhottuneina. Kymmenen aikaan meidät käskettiin sielumessuun, joka pidettiin ennen kuin ruumis kannettiin ulos. Huone oli täynnänsä talonväkeä ja kyläläisiä, jotka olivat kaikki itkien tulleet jättämään hyvästi herrattarellensa. Messun aikana minä sopivalla tavalla itkin, tein ristinmerkkiä ja kumarsin maahan, mutta sydämmessäni en itkenyt, vaan olin jotenkin kylmäverinen: huolenani oli uusi nuttuni, joka oli ensi kertaa pantu ylleni; se kiristi kovasti kainalojen alta; sitten vielä pelkäsin että, polvistuessani, liiaksi likaan housujani. Tein salaa havaintoja kaikista läsnäolevista. Isä seiso ruumisarkun pääpuolella, oli kalpea kuin lakana ja näytti vaivalla voivan pidättää itkua. Hänen kookas, mustaan frakkiin puettu vartalonsa, kalpeat paljon puhuvat kasvonsa ja nuo aina sulavat ja varmat liikkeet ristinmerkkiä tehdessä, kumartaessa multaa ottamaan, ottaessaan kynttilää papin kädestä taikka lähestyessä hautaa, olivat erittäin komeat, mutta — en tiedä mistä syystä — minua hänessä ei miellyttänyt juuri se, että hän tällä hetkellä koetti näyttää niin komealta. Mimmi seiso seinään nojautuneena ja näytti tuskin pysyvän jaloillaan; hänen komea pukunsa oli rutistunut, pitsimyssy oli valunut toiselle syrjälle; turvonneet silmät olivat punaset, pää vavahteli; hän nyhkytti lakkaamatta sydäntä kouristavalla äänellä, vähä väliä peitti kasvonsa nenäliinalla ja

käsillä. Minusta nähden hän teki niin siksi, että peitettyään kasvonsa katsojilta saattoi hetkeksi levätä teeskennellyistä nyhkytyksistään. Muistin hänen toissa iltana puhuneen isälle, että äidin kuolema oli hänelle kauhea isku, jota hän ei muka mitenkään luullut voivansa kestää, että hän oli kaikki kadottanut, että tämä enkeli (kuten hän äitiä nimitti) juuri ennen kuolemaansa oli muistanut häntä ja sanonut aikovansa ainiaaksi turvata hänen ja Katinhan tulevaisuuden. Hän vuodatti katkeria kyyneliä tätä kertoessaan ja ehkä surun tunne lienee ollut todellinen, mutta ei se ainakaan ollut puhdas ja sekottamaton. Ljubotshka oli mustassa suruhuntuihin peitetyssä puvussa, aivan märkänä kyyneleistä, pää painuksissa; hän katsahdelti tuon tuostakin ruumisarkkuun ja hänen kasvonsa tällöin ilmaisivat ainoastaan lapsellista pelkoa. Katinka seiso i äitinsä vieressä ja hänen tosin venyneet kasvonsa olivat kuitenkin yhtä punaposkiset kuin aina. Volodjan suora luonne oli surussakin suora: hän seiso i milloin mietteissään tuijottaen johonkin esineeseen, milloin taas hänen suunsa äkkiä alkoi vääntyä ja hän rupesi nopeasti tekemään ristinmerkkiä ja kumarruksia. Kaikki syrjäiset, jotka olivat läsnä hautajaisissa, inhottivat minua. Heidän lohdutuksensa, jota he isälle puhuivat — että muka äidin on *siellä* oleva parempi, — ettei äiti ollut tätä maailmaa varten, — herättivät minussa jonkinlaista kiukkua. Minun mielestäni heillä ei ollut oikeutta puhua hänestä ja itkeä häntä. Jotkut heistä nimittivät meitä orvoiksi. Aivan kuin emme olisi tienneet, että äidittömiä lapsia sillä nimellä mainitaan! Heidän ehkä teki mieli ensimmäisinä nimittää meitä tällä nimellä aivan kuin vasta naimiseen mennyttä tyttöä kiirehditään sanomaan ensi kerran rouvaksi.

Salin kaukaisimmassa nurkassa melkein piilossa ruokasalin avatun oven takana oli polvillaan koukkuselkäinen, harmaapäinen mummo. Kädet ristissä, silmät taivaaseen päin kääntyneinä hän ei itkenyt, vaan rukoi. Hänen sielunsa pyrki Jumalan luo, hän pyysi Jumalaa yhdistämään häntä sen kanssa, jota hän oli rakastanut enemmän kuin mitään muuta maailmassa, ja luotti lujasti siihen että näin tulee pian tapahtumaan.

"Kas tuo se oli häntä todellisesti rakastanut!" ajattelin minä ja minua hävetti oma itseni.

Sielumessu päättyi, vainajan kasvot paljastettiin ja kaikki läsnäolijat, meitä lukuunottamatta, alkoivat toinen toisensa perästä lähestyä ruumisarkkua ja suudella ruumista.

Melkein viimeisenä lähestyi vainajata hyvästelemään jokin talonpoikaisvaimo, soma viisivuotinen tyttö sylissä, jonka hän ties mistä syystä oli tuonut tänne. Sillä hetkellä minä vahingossa pudotin märän nenäliinani ja aijoin nostaa sitä; mutta tuskin olin kumartunut, kun kuulin hirmuisen parahduksen, joka oli niin täynnä kauhua, että vaikka eläisin sata vuotta, en milloinkaan sitä unohda, ja kun muistan, niin kylmä väristys käy aina pitkin koko ruumistani. Minä nostin pääni: — vaimo sai vaivalla pidellyksi tyttöänsä tuolilla ruumisarkun ääressä. Käsiänsä huiতোen ja viskaten säikähtyneet kasvonsa pois päin tyttö kirkui hirveällä luonnottomalla äänellä. Minä kiljasin nyt itse luullakseni vielä hirveämmällä äänellä kuin tuo lapsi ja juoksin ulos huoneesta.

Vasta nyt ymmärsin, mistä johtui tuo kova raskas haju, joka sekottuen suitsutussavun hajuun täytti huonetta: ja ajatus, että ne kasvot, jotka vielä muutama päivä sitten olivat olleet täynnä kauneutta ja hellyyttä, sen olennon kasvot, jota olin ylitse kaiken rakastanut, saattoivat kauhistaa, se ajatus ensi kerran sai minun näkemään koko todellisuuden, ja täytti sieluni epätoivolla.

XXVIII

VIIMEISET SURULLISET MUISTOT.

Äitiä ei enää ollut mutta elämämme kulki kuitenkin entistä vanhaa latuaan: me panimme maata ja nousimme entisillä tunneilla ja entisissä huoneissa; aamu- ja iltatee, päivällinen, illallinen, — kaikki tapahtui entisellä ajalla: pöydät, tuolit seisoivat entisillä paikoillaan; ei mitään ollut muuttunut talossa eikä elämäntavassamme; ainoastaan että häntä ei ollut...

Minusta tuntui, että moisen onnettomuuden perästä kaiken olisi pitänyt muuttua; tavallinen elämänjärjestyksemme näytti minusta loukkaavan hänen muistoansa, ja muistutti liian elävästi hänen poissaoloa.

Ennen hautajaisia, päivällisen jälkeen minua rupesi nukuttamaan, ja minä läksin Natalia Savishnan huoneeseen heittäytyäkseni hänen vuoteelleen, pehmeälle höyhenalukselle, lämpimän tikatun peitteen alle. Huoneeseen tullessani Natalia Savishna makasi vuoteellansa ja arvattavasti nukkui; kuultuaan minun tulevan hän kohottautui, heitti pois villahuivin, jolla kärpäsi en vuoksi oli päänsä peittänyt ja

asetellen pitsimyssyensä paikoilleen istuutui vuoteen laidalle.

Koska ennenkin oli jotenkin usein sattunut, että päivällisen jälkeen tulin hänen huoneeseensa nukkumaan, hän arvasi syyn tulooni ja sanoi vuoteelta nousten:

— Jaha, varmaan tulitte levähtämään, oma ystäväni, pankaa vaan pitkäksenne.

— Älkää toki, Natalia Savishna, sanoin minä; pidättäen häntä kädestä: — enhän minä siksi tullut... tulinpahan muuten vaan... pankaa te vaan maata.

— Eikö mitä, johan minä olen kyllekseni nukkunut, hän sanoi minulle (minä tiesin hänen valvoneen kolme vuorokautta silmiään ummistamatta). Ja eihän nyt unetakkaan, lisäsi hän syvästi huohtaen.

Minua halutti jutella Natalia Savishnan kanssa onnettomuudestamme; tunsin hänen vilpittömyytensä ja rakkautensa, ja sentähden olisi hänen kanssaan itkeminen tehnyt minulle hyvää.

— Natalia Savishna, sanoin minä hetken vaiti oltuani ja vuoteelle istuutuen; — osaitteko tätä odottaa?

Vanhus katsahti minuun kummastuen ja uteliaasti, varmaankaan ymmärtämättä miksi häneltä semmoista kysyin.

— Kuka olisi tätä aavistanut? toistin minä.

— Voi, oma ystäväni, sanoi hän katsahtaen minuun mitä hellimmällä osanotolla: — ei ainoastaan niin että "aavistanut", vaan en edes nytkään vielä voi sitä ajatella. Johan minun ikäiseni eukon olisi kauan sitten ollut aika korjata vanhat luuni lepoon; mutta nyt sensijaan olen saanut haudata: vanhan herran, teidän äidinisänne — autuas olkoon hänen muistonsa — ruhtinas Nikolai Mihailovitshin, kaksi veljeä, sisar Annushkan, ja kaikki he olivat minua nuoremmat; ja nytpä vielä syntieni tähden olen saanut jäädä hänenkin jälkeensä elämään. Hänen pyhä tahtonsa tapahtukoon! Hän otti luokseen, koska näki hyväksi, mutta Hänelle ovat hyvät sielläkin tarpeen.

Tämä yksinkertainen ajatus hämmästytti ja ilahutti minua ja minä vetäydyin lähemmäksi Natalia Savishnaa. Hän pani kätensä ristiin rinnalleen ja katsahti ylöspäin; hänen sisäänpainuneet kosteat silmänsä ilmaisivat suurta mutta rauhallista surua. Hän luotti lujasti siihen, ettei Jumala pitkäksi ajaksi ole erottanut häntä siitä olennosta, johon niin monien vuosien aikana hänen rakkautensa koko voima oli kohdistunut.

— Niinpä niin, oma ystäväni, äsken, ihan äsken minä vielä häntä hoidin, käärin kapaloihin ja hän minua kutsui Nashaksi. Toisinaan juoksi luokseni, kävi pikku kätösillään kaulaani ja suudellen puhui minulle:

— Pikku oma Nashani, oma kulta muruseni. Ja minä siihen leikilläni sanoin:

— Älkää joutavia puhuko, ette te minua rakasta; annas kun kasvatte suureksi ja menette miehelään, niin kyllä Nasha pian unohtuu. — Hän vaipui ikäänkuin mietteisin. Ei, sanoi, en mene lainkaan miehelään, ellen saa ottaa Nashaa luokseni: en minä Nashaa milloinkaan jätä. Mutta jättipäs sittenkin eikö odottanut minua. Ja kyllä hän minua rakasti! Ketä hän ei olisi rakastanut, totta puhuen? Äitiänne ette saa unohtaa, oma ystäväni; hän ei ollut tavallinen ihminen, vaan taivaan enkeli. Kun hänen sielunsa tulee taivaan valtakuntaan, on hän sielläkin teitä rakastava ja sielläkin iloitseva teidän tähtenne.

— Miksi sanotte, Natalia Savishna, kun tulee taivaan valtakuntaan? kysyin minä: — onhan se jo nytkin luullakseni siellä.

— Ei, ystäväni, sanoi Natalia Savishna, alentaen ääntänsä ja istuutuen lähemmäksi minua, — nyt hänen sielunsa on täällä.

Ja hän osotti ylöspäin. Hän puhui melkein kuiskaamalla ja niin tuntehdikkaalla vakaumuksella, että minä tahtomattanikin nostin silmäni ylöspäin, katselin kattoon ja hain sieltä jotakin. "Ennenkuin vanhurskaan sielu menee paratiisiin, on sen kulkeminen neljänkymmenen valheen läpi, ystäväni, ja se voi siis neljäkymmentä päivää vielä olla oman kodin sisäpuolella."

Kauan hän vielä puheli samanlaisia asioita sellaisella yksinkertaisuudella ja vakaumuksella kuin olisi kertonut kaikkein tavallisimpia seikkoja, joita itse oli nähnyt ja joita ei kukaan olisi voinut vähimmässäkään määrässä epäillä. Minä kuuntelin häntä henkeäni pidättäen ja vaikken kaikkea täysin ymmärtäneytäkään, uskoin kuitenkin lujasti kaikkeen.

— Niin, ystäväni, nyt hän on täällä, katselee meitä, ehkä myös kuuntelee mitä puhumme, sanoi Natalia Savishna; ja sitten vaiken, pää painuksissa.

Hän tarvitsi nenäliinaa pyyhkiäkseen kyyneleitään, hän nousi, katsahti suoraan silmiini ja sanoi liikutuksesta vapisevalla äänellä:

— Monta porrasta on Jumala tällä tuonut minut lähemmäksi itseänsä. — Mitä tekemistä minulla enää täällä on? ketä varten eläisin? ketä rakastaisin?

— Ettekö te siis meitä rakastakaan? sanoin minä moittien ja tuskin jaksaen itkuani hillitä.

— Jumala tietää kuinka teitä rakastan, mutta niinkuin häntä en ole ketään rakastanut enkä voikaan rakastaa.

Hän ei saattanut enempää puhua, kääntyi minusta pois ja rupesi ääneensä nyyhkyttämään.

En enää ajatellut nukkumista; puhumatta mitään me istuimme vastakkain ja itkimme.

Huoneeseen ilmestyi Foka; huomattuaan meidän tilamme hän, luultavasti tahtomatta häiritä meitä, pysähtyi ovelle arasti ympärilleen katsahtaen.

— Mikä asiana, Foka kulta, kysyi Natalia Savishna pyyhkien kasvojaan nenäliinalla.

— Rusinoita puolitoista, sokeria neljä naulaa ja riissiryyniä kolme naulaa hautajaispuuroa varten.

— Heti paikalla, ystäväni, sanoi Natalia Savishna ja meni kiireisesti kirstunsa luokse. Viimeisetkin keskustelumme herättämät surun jäljet katosivat heti kun hän ryhtyi askareihinsa, joita piti perin tärkeinä.

— Ei tarvita neljää naulaa! puhui hän toruskellen, noutaessaan ja punnitessaan puntarilla sokeria: — riittää kolme ja puolikin.

Ja hän otti vaa'asta muutaman palan pois.

— Mitä pitää sanoa siitä, että vasta eilen annoin kahdeksan naulaa ryynejä ja tänään jo taas vaaditaan: — sano mitä sanot Foka, mutta ryynejä minä en anna. Onko moista kuultu — kahdeksan naulaa!

— Minkä sille mahtaa? kokki sanoo että kaikki on mennyt.

— No, ota sitten, tuossa, vie!

Minua kummastutti tämä ylimeno liikituksen tunteesta toruilemiseen ja laskuihin. Jälestäpäin olen selittänyt itselleni asian niin, että sisällisestä surusta huolimatta hänellä oli kuitenkin kylläksi käytännöllistä tarmoa toimittaakseen tehtäviään, mutta totuttu tapa veti häntä jokapäiväisiin askareihin. Suru oli niin voimakkaasti häneen vaikuttanut, ettei hän katsonut tarpeelliseksi salata voivansa huolehtia myöskin syrjäseikoista; mitään semmoista ei voinut hänen mieleensä juolahtaakaan.

Turhamielisyys on tunne, joka ei lainkaan sovellu yhteen todellisen surun kanssa, ja kuitenkin se tunne on niin lujasti ihmisluontoon istutettu, että voimakkainkin suru ani harvoin karkottaa sitä tieltänsä. Surun aikana ilmestyvä turhamielisyys ilmenee haluna näyttäytyä joko epätoivoiselta, taikka onnettomalta, taikka lujalta; ja nämät alhaiset halut, joita emme tunnusta itsellämme olevan, mutta jotka sittenkin — suurimmassakin surussa — melkein eivät koskaan jätä meitä, nuo halut ottavat surultamme voiman, arvokkuuden ja vilpittömyyden. Natalia Savishna oli niin syvästi surunsa lyömä, ettei hänen sielussaan enää ollut jälkeäkään mistään turhamielisistä haluista, ja hän jatkoi elämää ainoastaan tottumuksesta. Annettuaan Fokalle vaaditut ruoka-aineet ja muistutettuaan hänelle piirakasta, joka oli valmistettava saattoväen kestittämiseksi, hän antoi Pokan mennä, otti sukankutimen ja istui jälleen viereeni.

Tuli puhe samasta aineesta, ja me vielä kerran itkimme ja vielä kerran kuivasimme kyyneleemme. Keskustelut Natalia Savishnan kanssa uudistuivat joka päivä; hänen hiljaiset kyyneleensä ja rauhaiset jumalalliset puheensa tuottivat minulle mielihyvää ja helpotusta.

Mutta pian meidän oli eroominen: kolmen päivän kuluttua hautajaisten jälkeen koko kotimme muutettiin Moskovaan, eikä kohtalo sallinut minun enää milloinkaan häntä nähdä.

Mummo sai surusanoman vasta meidän tultuamme ja hänen surussaan oli jotakin tavatonta. Meitä ei päästetty hänen luokseen, sillä hän makasi koko viikon tiedotonna, lääkärit pelkäsivät hänen kuolevan, erittäinkin kun hän ei suostunut ottamaan vastaan mitään lääkkeitä; hän ei edes puhunut kenenkään kanssa, ei nukkunut, eikä huolinut mistään ruuasta. Istuessaan joskus yksin huoneessaan, omassa nojatuolissaan, hän yhtäkkiä alkoi nauraa, sitten nyyhkyttää ilman kyyneleitään, hän sai suonenvetoja ja huusi luonnottomalla äänellä järjettömiä tai hirveitä sanoja. Tämä oli ensimmäinen suuri suru, joka oli häntä kohdannut, ja se suru oli saattaa hänet epätoivon partaalle. Hänen täytyi väkisinkin saada syyttää

jotakin onnettomuudestansa, ja hän puhui kauhistuttavia sanoja, tavattomalla voimalla uhkasi jotakin, hypähteli nojatuolista, kuljeskeli nopein suurin askelin pitkin huonetta, kunnes tunnottomana kaatui.

Kerrankin minä tulin hänen huoneeseensa; hän istui tavallisuuden mukaan omassa nojatuolissaan ja näytti päättöpäin rauhalliselta; mutta minua hämmästytti hänen katseensa. Hänen silmänsä olivat selko selällään, ja kuitenkin hän katsoi epämääräisesti ja tylsästi: hän katsoi suoraan minuun, mutta arvattavasti ei nähnyt eteensä. Huulet alkoivat vähitellen hymyillä, ja hän sanoi liikuttavalla hellällä äänellä: "tulehan tänne luokseni, ystäväni, tule enkelini". Luulin hänen kääntyvän minun puoleen ja tulin lähemmäksi, mutta ei hän katsellutkaan minuun. "Voi, kunpa olisit tiennyt, rakkaani, kuinka minä olen kärsinyt ja kuinka iloinen nyt olen siitä, että olet saapunut..." Nyt ymmärsin hänen kuvailevan näkevänsä äitiä, ja pysähdyin. — "Ja minulle kun sanottiin, ettei sinua enää ole", jatkoi hän synkistyen, — "mikä valhe! Olisiko mahdollista että sinä kuolisit ennen minua!" ja hän sai kauhistuttavan hysteerillisen naurukohtauksen.

Ainoastaan ihmiset, jotka kykenevät voimakkaasti rakastamaan, voivat kokea myös voimakasta murhetta; mutta sama rakastamisen tarve on heillä surun vastavaikuttimena ja parantaa heitä. Siitä syystä on ihmisen siveellinen luonto vielä ruumiillista luontoakin sitkeähenkisempi. Suru ei milloinkaan tapa.

Viikon kuluttua mummo jo osasi itkeä ja hänen tuli helpompi olla. Hänen ensimmäinen huolensa, kun hän palasi tuntoihinsa, olimme me, ja rakkaus meihin suureni hänessä. Me pysyttelimme koko ajan hänen nojatuolinsa luona; hän itki hiljaa, puhui äidistä ja hyväili meitä hellästi.

Ei olisi kukaan nähdessään mummon surua voinut tulla ajatelleeksikaan hänen sitä liotelleen; mutta en tiedä miksi mieleni oli sittenkin kiintynyt enemmän Natalia Savishnaan, ja tähän päivään asti pysyn siinä vakaumuksessa, ettei yksikään muu ihminen rakastanut äitiä niin vilpittömästi ja puhtaasti kuin tämä yksinkertainen, hellä olento.

Äidin kuolemaan päättyi lapsuuteni onnellinen kausi ja alkoi uusi kehitys joka kuuluu poikaikään; mutta koska muistot Natalia Savishnasta, jota en enää saanut nähdä ja jolla oli niin voimakas ja hyvä vaikutus tunne-elämäni kehitykseen, kuuluvat ensimmäiseen kauteen, niin kerron vielä vähän hänestä ja hänen kuolemastaan.

Lähtömme jälkeen, kuten minulle sittemmin kertoivat maalle jääneet palvelijamme, hän oli hyvin ikävöinyt työttömyyden tähden. Vaikka tosin kaikki kirstut edelleen jäivät hänen käsiinsä ja hän yhä lakkaamatta kaiveli niitä, asetteli niiden sisällyksen milloin ulos milloin jälleen pakkasi sisään, niin hän kuitenkin kaipasi herrasväen elämäänsä kuuluvaa melua ja puuhaa, johon oli lapsuudesta asti tottunut. Suru, elämäntavan muutos ja puuhien loppuminen kehittivät hänessä pian erään vanhuuden vaivan, johon hänellä jo ennestäänkin oli ollut taipumus. Tasaan vuoden kuluttua äidin kuolemasta hän sai vesitaudin ja tuli vuoteen omaksi.

Raskasta oli luullakseni Natalia Savishnan elää ja vielä raskaampi kuolla yksin, suuressa tyhjässä Petrovskin kartanossa, ilman omaisia, ilman ystäviä. Kaikki talon väki rakasti ja kunnioitti Natalia Savishnaa; vaan hänpä ei pitänyt ketään erikois-ystävänä ja ylpeili siitä. Hän arveli, että hänen asemansa taloudenhoitajana, joka nautti herrasväkensä luottamusta ja jonka hallussa oli niin paljon tavaraa sisältäviä kirstuja, ehdottomasti piti antaa aihetta mielistelyihin muiden puolelta ja rikkselliseen anteliaisuuteen hänen omasta puolestaan; senpä vuoksi tai ehkä myöskin siksi, ettei hänellä ollut mitään todellista yhteyttä muiden palvelijain kanssa, hän pysyi loitolla kaikista heistä ja sanoi, ettei hänellä ole tässä talossa kummeja eikä lankoja ja ettei hän herrasväen tavaramilla aijo ketään suosia.

Hän haki ja löysi lohdutusta huoliensa uskomisesta Jumalalle lämpimässä rukouksessa; mutta joskus heikkoina hetkinään, joiden alaisina me kyllä kaikki olemme, kun ihminen parhaimpana lohdutuksenaan pitää kyneleitä ja toisen elävän olennon osanottoa, hän nosti vuoteelleen pienen mopsikoiransa (jolla oli tapana nuolla hänen käsiään ja katsoa häneen keltasilla silmillään), puheli sen kanssa ja hiljaa itki sitä hyväellen. Kun koiranen alkoi ulvoa, alkoi hän sitä rauhotella ja puhui: "vaikene jo, vaikene, ilmankin kyllä tiedän kohta kuolevani".

Kuukautta ennen kuolemaansa hän kaivoi kirstustaan esille kalikoo-vaatetta, valkosta musliinia ja ruusunpunasia nauhoja; apulaisensa avulla hän ompeli itselleen valkosen puvun, pitsimyssyn, ja piti huolen kaikista pienimmistäkin seikoista, mitkä tarvittiin hänen hautaamiseksi. Myöskin hän erotteli kaikki herrasväen kirstujen sisällykset ja mitä suurimmalla tarkkuudella, luettelon mukaan, antoi sen pehtoorskalle: sitten otti esiin kaksi silkkihametta, iänikuisen huivin, jonka hänelle mummo joskus oli lahjottanut, äidinisän kullalla kirjaillun sotilaspuvun, joka myöskin oli annettu hänelle kokonaan omaksi. Hänen huolenpitonsa vuoksi olivat tämän puvun neulomukset ja kalunat vielä aivan eheät ja kangas koilta säilynyt.

Ennen kuolinhetkeänsä hän ilmotti toivomuksenaan, että yksi näistä puvuista — ruusunpunanen — oli annettava Volodjalle alus- tai yönutuksi, toinen — ruudullinen — minulle, samaa tarkotusta varten; ja huivi — Ljubotshkalle. Sotilaspuvun hän testamenttasi sille meistä, joka ensiksi tulee upseeriksi. Kaiken muun omaisuutensa ja rahat, paitsi 40 ruplaa, jotka hän erotti sielumessun ja hautajaisten menoihin, hän määräsi veljellensä. Hänen veljensä oli jo kauan sitten orjuudesta vapautettu, asui jossakin kaukaisessa maakunnassa ja vietti sangen huonoa elämää, jonka vuoksi Natalia Savishna eläessään ei pitänyt mitään yhteyttä hänen kanssaan.

Kun veli ilmestyi perintöä vastaanottamaan, ja vainajan omaisuutta olikin ainoastaan 25 ruplaa, niin hän ei ottanut sitä uskoakseen ja väitti mahdottomaksi, että muka vanha eukko, joka oli 60 vuotta elänyt rikkaassa talossa, pitänyt kaikkea taloutta käsissään, elänyt aina säästäväisesti päästämättä pienintäkään riepua käsistään, ei muka olisi mitään jälkeensä jättänyt.

Natalia Savishna kärsi tuskia kahden kuukauden aikana ja kesti niitä todellisen kristillisellä kärsivällisyydellä: ei äikäillyt, ei valitellut, vaan ainoastaan tapansa mukaan lakkaamatta muisteli Jumalaa. Tuntia ennen kuolemaansa hän hiljaisella ilolla teki rippitunnustuksen, otti vastaan ehtoollisen ja päänvoitelun.

Kaikilta kotolaisilta hän pyysi anteeksi väärinteot, joita mahdollisesti oli heille saattanut ja pyysi rippisäänsä, isä Vasiljia, sanomaan meille kaikille ei tietävänsä kuinka kiittää meitä kaikesta meidän hyvydestämme ja pyytämään meiltä anteeksi, jos oli tyhmyydessään ketä loukannut; mutta "varkaana" ei sanonut milloinkaan olleensa eikä pienimmällä rihmasellakaan herrasväen omaisuudesta itseään rikastuttaneensa. Tämä oli eräs ominaisuus, jota hän piti suuressa arvossa.

Puettuaan ylleen edeltäpäin valmistamansa kapotin ja pitsimyssyn ja laskeuduttuaan tyynyjen varaan hän viime hetkeen saakka puheli papin kanssa, muisti, ettei ollut köyhille mitään antanut, otti esille 10 ruplaa ja pyysi jakamaan pitäjän vaivaisille; ja siunattuaan paneutui pitkäkseen ja viimeisen kerran huokasi, ilohymyllä mainiten Jumalan nimen.

Hän oli jättänyt elämän kaipauksetta, ei ollut pelännyt kuolemaa, vaan ottanut sen vastaan niinkuin onnen. Usein tämmöistä kerrotaan kuolevista, mutta kuinka harvoin on asian laita semmoinen todellisuudessa! Natalia Savishna saattoi näin olla kuolemaa pelkäämättä, sillä hän oli kuollut horjumattomassa uskossa ja täyttänyt evankeliumin lain. Koko hänen elämänsä oli ollut puhdasta rakkautta ja altistumista.

Olkoonpa, että hänen uskonsa olisi voinut olla ylevämpää, hänen elämänsä suunnattu korkeempiin tarkotuksiin: olisiko tämä puhdas sielu siltä vähemmässä määrässä rakkauden ja ihailun arvoinen?

Hän oli tässä elämässä suorittanut parhaimman ja suurimman työn — oli kuollut nurkumatta ja pelkäämättä.

Hänen omaa toivomustansa seuraten hän haudattiin sen rukouskappelin läheisyyteen, joka seisoo äidin haudalla. Nokkosten ja takkiaisten vallassa oleva kumpu, jonka alla hän lepää, on mustalla aitauskella ympäröity, enkä unohda koskaan rukouskappelista poiketa tämänkin aitauksen luo.

Joskus vaieten pysähdyn rukouskappelin ja mustan aitauksen välille. Sielussani herää raskaat muistot. Rupean ajattelemaan: lieneekö sallimus yhdistänyt minua näihin kahteen olentoon ainoastaan käskeäkseen ikuisesti heitä suremaan?...

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAPSUUS, POIKA-ikä, NUORUUS 1: LAPSUUS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of

this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work

is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.